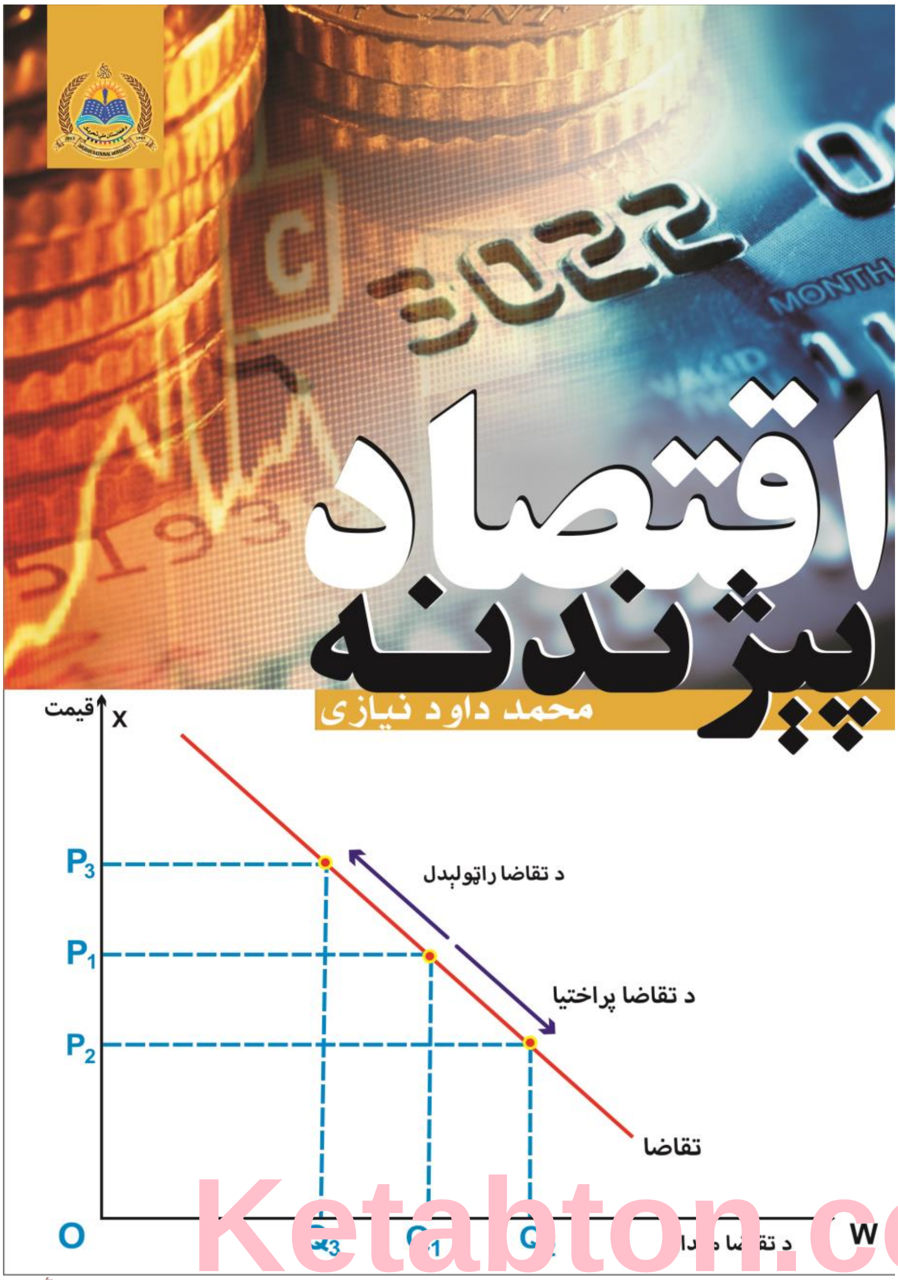

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ

د نړۍ دویم لوی مفکر ډاکټر اشرف غني احمدزي ته !

م.د . نیازی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب ځانګړنې:

د کتاب نوم: اقتصاد پېژندنه
لیـــکوال : محمد داود نیازی
برېښلیک: dawood1919@gmail.com
اړیکه: 0093778878349
خپرندوی: د افغانستان ملي تحریک فرهنګي ځانګه
د خپرندوی پرله پسې نومره: (۳)
چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه
چاپ وار: لومړی
چاپ نېټه: 2014 / 1393

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

مخ	سرلیک
۱	سریزه
۳	لومړی څپرکی
۳	بنسټيز مسايل
۱۹	اقتصاد تعریف
۲۲	د اقتصاد علم لمن
۴۵	اقتصادي قوانين
۴۹	د اقتصاد د علم ګټې
۵۰	نړیوال اقتصادي سیستمونه
۵۲	د بازار اقتصادي نظام

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوسیالیزم اقتصادي نظام	۶۱
اسلامي اقتصادي نظام	۶۷
دویم څپرکی	۷۳
د شمتنۍ پیدا ینبت	۷۳
د تولید عوامل	۷۶
ځمکه	۷۶
کار	۸۰
نفوس	۸۹
پانګه	۹۹
متشبث	۱۰۳
د تولید قوانین	۱۰۶
د حاصل د ډیربنت اویا د لګښت د کمښت قانون	۱۰۷
دحاصل یا د لګښت د استقرار قانون	۱۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حاصل د کمښت یا د لګښت ډیرښت قانون	۱۱۶
تولیدونکو نظریه	۱۲۵
د مصرفونکو نظریه	۱۳۷
دریيم څپرکی	۱۵۳
تقاضا	۱۵۳
عرضه	۱۸۴
څلورم څپرکی	۲۱۳
بازار	۲۱۳
د بازار توازن	۲۲۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

سريزه

اقتصاد يو داسې علم دی چې په نړۍ کې انسان ته لارښونه کوي څو خپل موجود وسايل څنګه وکاروي؟ د يوې ټولنې په ټولو مسايلو کې اقتصادي مسايل ډېر مهم او برخليک ټاکونکي دي ، اقتصاد د ټولنې په ټولو برخو (سياسي،فرهنګي، ټولنيزه) کې ډير لوړ اهميت لري ،د يوې ټولنې خپلواکي او د طبيعي پېښو سره مقاومت په اقتصادي ځواکمنتيا پورې اړه لري ،د اقتصادي مسايلو په اړه ښه پريکړه کولای شي چې ټولنه د پرمختګ لوړو څوکو ته ورسوي. که په نړۍ کې اقتصادي مسايلو شتون نه درلودای نو نړۍ به دومره پرمختګ نه وای کړی همدا اقتصادي مسايل دي چې انسان پرمختګ ته هڅوي ، که په نړۍ کې ټولو مسايلو ته پام وکړو او په اړه يې څېړنه تر سره کړو نو ريښه يې اقتصادي مسايلو پورې رسيږي او د هر پېښې تر شاه اقتصادي مسله شتون لري. که د نړۍ هيوادونو ته ځير شو هغه هيوادونه چې بډايه دي ، ښې اقتصادي سرچينې لري او خپلې سرچينې يې په ښه توګه کارولي د وګړو د ژوند سطحه يې لوړه ، د ژوند ډيرې اسانتياوې لري دژوند اړتياوې يې په ښه توګه پوره کيږي خو هغه هيوادونه چې ښې سرچينې او يا بډايه نه دي وګړي يې ښه ژوند نلري ، د ژوند سطحه يې لوړه نه ده او د ژوند اړتياوې په ډيره ستونزمنه توګه پوره کوي. چې له بده مرغه زموږ هيواد هم سره ددې چې ښې اقتصادي سرچينې لري خو بيا يې هم وګړي په بيوزلۍ کې ژوند تيروي او ډيری

(c) ketabton.com: The Digital Library

وګړي خپلې تولې اړتیاوې نشي پوره کولای یوازیني لامل یې د هیواد د اقتصادي سرچینو څخه ښه ګټه نه پورته کول دي . لکه څرنګه مو چې ولس بیوزله دی همداسې مو ژبه هم بې وزله ده او د نثري لیکنو له کمښت سره مخ ده .په دې ډول ژبه کې د کتاب لیکل ستونزمن کار دی ځکه په دې ډول ژبه کې هغه الفاظ چې په نورو ژبو کې وي او یا په دې برخه کې ورته کار شوی وي نشته نو له دې کبله په دې ډول ژبو کې د الفاظ او یا د هغه لغاتونه چې دقیقه مانا ورکړي نه وي او پیدا کول یې ستونزمن وي . له کبله زه هم د دې کتاب په لیکو کې له همدې ستونزې سره مخ وم تر یو بریده مې هڅه کړې تر څو ډیر معیاري او دقیق لغات پیدا کړم . خو د ستونزو سره سره ما هڅه کړې تر څو درنو لوستونکو ته داسې په زړه پورې معلومات برابر کړم تر څو هغوی ته ګټور تمام شي او هغه لوستونکي چې غواړي د اقتصاد د علم په اړه معلومات حاصل کړي ښه ګټه واخلي . د دې کتاب په لیکولو کې مې هڅه کړې چې له کورنیو او بهرنیو ماخذونو ګټه واخلم او یو داسې کتاب برابر کړم تر څو لوستل یې د هر انسان لپاره په زړه پورې وي . په پای کې له ټولو قدرمنو لوستونکو څخه هیله کوم که د د کتاب په کومه برخه کې له ما څخه تیروتنه شوی وي راته ښښنه وکړي او د بیا غبرګیدو د مخنیوي لپاره یې راته په ګوته کړي .د اباد خپلواک ،لوی افغانستان په هیله .

محمد داود نیازی

کابل احمد شاه بابا مینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

26/1/1393

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

بنسټيز مسایل Basics issues

انسان په نړۍ کې له نامحدودو غوښتنو سره رامنځته شوی ، چې دغه غوښتنې له انسان سره تر مرګه پورې مل وي. په پخوانیو زمانو کې دغه غوښتنې ساده او لږې وې مګر د تهذيب او تمدن د پرمختګ سره غوښتنو ډېر والی وموند او په ډولونو کې یې توپیر رامنځته شو ، په بنسټيز ډول انسان د خوراک لپاره خوړو ته ،د پوښاک لپاره جامو ته ،د اوسیدو لپاره کور او د ناروغۍ لپاره درملو ته اړتیا لري . مګر د دې تر څنګ انسان یو شمیر نورو شیانو ته هم اړتیا لري چې د انسان ژوند ورسره اسانېږي دساري په ډول تیلفون(لرغړی)،موټر،بریښنا او نور. دد غو غوښتونو د لاسته راوړولو لپاره انسان تل بیلابیلې کړنې ترسره کوي او شتمنۍ پرې لاسته راوړي موږ او تاسو پخپل چاپیریال کې ګورو چې انسان په نړۍ کې په بیلا بیلو کارونو بوخت وي سوداګر سوداګري،کاریګر کار،روغتیا پال روغتیا پالي ،انجنیر انجنیري او نور انسانان پخپلو کارونو بوخت وي څو عواید لاسته راوړي او د خپل عاید سره سم خپلې اړتیاوې پوره کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حقیقت کې د انسان غوښتنې ډېرې او د لاسته راوړلو سرچینې یې کمې دي نو ځکه انسان تل په دې هڅه کې وي چې څنګه خپلې ډېرې غوښتنې د لږو سرچینو په وسیله تر لاسه کړي،دغه غوښتنې دوه ډوله لري :

1. غیر اقتصادي غوښتنې : غیر اقتصادي غوښتنې هغه غوښتنو ته ویل کیږي چې د هغو د لاسته راوړولو لپاره د شتمنۍ لګښت ته اړتیا نه وي یانې دا ډول غوښتنې په وړیا ډول انسان ترلاسه کوي د غیر اقتصادي غوښتنو د پوره کیدو لپاره د شتمنۍ لګښت او هڅو ته اړتیا نه وي . د ساري په ډول د هوا تنفس،د لمر له رڼا ګټه پورته کول،باران او نور. دا چې د اقتصاد د علم اړیکه له اقتصادي غوښتنو سره ده نو له دې کبله موږ له غیر اقتصادي غوښتنو له لوستلو ډډه کوو.

2. اقتصادي غوښتنې : ټولې هغه غوښتنې چې انسان یې د شتمنۍ د لګښت په وسیله تر لاسه کوي اقتصادي غوښتنې بلل کیږي. د ساري په ډول د خوراکي توکو د رانیولو لپاره پیسو ته اړتیا ده یا د کورنو د پیرلو لپاره پیسو ته اړتیا ده که موږ او تاسو د پورتنیو توکو د رانیولو لپاره شتمنۍ له ځانه سره ونلرو نو موږ پرې خپلې پورتنۍ اړتیاوې نه شو پوره کولای . انسان د خپلو غوښتنو د پوره کولو لپاره تل هڅې ترسره کوي، د اقتصاد علم هم له اقتصادي غوښتنو سره اړیکه لري موږ او تاسو چې کومې غوښتنې د شتمنۍ د لګښت له لارې تر لاسه کوو اقتصادي غوښتنې بلل کیږي. د اقتصاد د علم پوهانو د انسان اقتصادي غوښتنې په درې برخو ویشلې دي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

- اړتیاوې : اړتیاوې هغه غوښتنو ته ویل کیږي چې د انسان په ژوند کې بنسټیز اهمیت لري یا انسان پرته له هغو څخه خپل ژوند ته دوام نه شي ورکولای .د ساري په ډول خوراک،اوبه،لباس،د اوسیدو ځای،درمل او ...

- اسانتیاوې : هغه غوښتنې چې د انسان په ژوند کې اسانتیاوې رامنځته کوي او په ترلاسه کولو سره یې د انسان ژوند اسانیږي، انسان پرې ډاډ او سکون ترلاسه کوي ، د انسان ژوند ورسره هوسا کیږي د ساري په ډول تیلفون (لرغږی) ،د لیږد وسایل،بریښنا ،تلویزیون او...

- تجملي توکي: په تجملي توکو کې ټول هغه وسایل شامل دي چې د انسان په ژوند کې د عیش عشرت لپاره کارول کیږي دا ډول وسایل زموږ په غوښتنو پورې هیڅ اړه نلري،ځکه د دا ډول وسایلو په تر لاسه کولو سره د انسان په وړتیاوو کې کوم توپیر نه راځي او که ترلاسه یې نکړي نو بیا هم کوم توپیر نلري. دا ډول وسایل زموږ ژوند زړه راښکونکی او رنګینوي، په حقیقي ژوند کې هیڅ ډول ارزښت نلري یوازې د شان او شوکت لپاره وي د ساري په ډول د لوکس(عصري)موټر درلودل یا د ماڼیو جوړول او نور.

ډیری خلک تجملي وسایلو ته جواز ورکوي او دا دلیل راوړي چې د دې ډول وسایلو کارول د انسان په وړتیا کې ډیر والی راولي ، د دا ډول وسایلو د لاسته راوړلو لپاره ډیرې وړتیا ته اړتیا ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غوښتنو پورتني ډولونه ثابت نه دي بلکې نسبي حيثيت لري ځکه ډير داسې توکي شته چې د يو انسان لپاره اړتيا خو بل ته اسانتيا او کيداى شي ددريم لپاره تجملي وي .

د اقتصادي غوښتنو ځانګړتياوې

- نامحدودې غوښتنې : انسان د خپلو غوښتنو د پوره کولو لپاره تل په هڅه کې وي څو خپلې غوښتنې پوره کړي خو کله چې د انسان يوه غوښتنه پوره شي سمدستي بله رامنځته کيږي. دا سلسله د انسان د ژوند تر پايه ادامه لري او هيڅکله هم د انسان ټولې غوښتنې نه پوره کيږي نو ځکه ټولې اقتصادي غوښتنې نامحدودې دي.

- د غوښتنو تکرار : د انسان ډيرى اقتصادي غوښتنې داسې وي چې تل تکراريږي، کله چې يو ځل پوره شي له لږ وخت وروسته بيا رامنځته کيږي لکه ،کله چې انسان تږى شي د اوبو په څکلو سره د تندې غوښتنه له منځه ځي خو له لږ وخت وروسته انسان بيا ځلې تږى کيږي .همدارنګه د سهار له ډوډۍ وروسته بيا په غرمه کې د ډوډۍ خوړل او نور .

- په متبادلو لارو د غوښتنو پوره کيدا : موږ يوه غوښتنه د بيلا بيلو وسايلو په مرسته پوره کولاى شو يانې د يوې غوښتنې د پورکيدو لپاره له بيلا بيلو وسايلو کار اخيستلى شو. د مثال په توګه د لوږې په وخت کې د ډوډۍ يا د وريجو په وسيله د لوږې لري کول .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د غوښتنو په اهمیت کې توپیر : د انسان ځیني غوښتني مهمې او ځیني لږې مهمې وي چې د پوره کیدو په وخت لومړی مهمې غوښتني او په دویم قدم کې لږې مهمې غوښتني پوره کوي د بیلګې په توګه د ډوډۍ اړتیا نسبت څادر ته ډیره ده د لایق زده کوونکی لپاره د ښه کتاب رانیول نسبت د فلم له لیدو څخه مهم دي.

- د غوښتنو تړلتیا: د انسانانو ځیني غوښتنې یو له بل سره تړلي دي یو د بل د پوره کیدو لپاره اړیني وي د ساري په ډول د لیک لیکلو لپاره د کاغذ او قلم اړتیا یا د موټر لپار د تیلو اړتیا او نور.

- د اړتیاوو تر منځ سیالی : د انسان غوښتني نامحدوده دي خو له انسان سره د غوښتنو د پوره کیدو لپاره وسایل کم دي. د انسان لپاره د ټولو غوښتنو پوره کیدا ناممکنه ده نو له دې کبله د انسان د غوښتنو تر منځ سیالی روانه وي کومه غوښتنه چې ډیره مهمه وي هغه لومړۍ او نورې غوښتني یو په بل پسې وخت په وخت پوره کوي.

- موسمي غوښتني : د انسان ډیری غوښتني موسمي وي چې د موسم له بدلیدو سره بدلیږي د ساري په ډول د ګرمۍ په موسم کې د یخ اړتیا یا د یخنۍ په موسم کې ګرمو جامو ته اړتیا.

- دغوښتنو په اهمیت کې تبدیلي : د انسان غوښتني د تل لپاره یو شان نه وي د وخت په تیرید سره په کې تغیر راځي که په یو وخت کې یو شی انسان ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر اهمیت ولري مګر د وخت په تیریدو سره د هغه شي په اهمیت کې د انسان لپاره تغییر راځي د ساری په ډول د ناروغۍ په وخت کې د ښو غذاګانو خوړل مګر کله چې انسان رغیږي نو بیا ورته د ډیرو ښو غدا ګانو خوړل مهم نه دي نسبت د ناروغۍ په وخت کې.

- د پوهې له کبله د غوښتنو ډیر والی : د پوهې په ډیر والي سره د انسان په غوښتنو کې زیاتوالی راځي زموږ ځینې غوښتنې هغه وخت را پیدا کیږي، کله چې موږ د یو توکي په اړه پوهه ترلاسه کړو او په دې پوه شو چې دغه توکی زموږ کومه غوښتنه پوره کولای شي د اقتصادي پرمختګ او ساینسي نوښتونو سره د انسانانو په غوښتنو کې هم زیاتوالی راځي .که د نړۍ د هیوادنو د وګړو ترمنځ غوښتنو ته نظر واچوو نو وبه ګورو چې کوم هیوادونه پرمختللي دي د هغوي غوښتنې هم ډیرې دي ،په نړۍ کې د تیلفون ،موبایل ،کمپیوټر او نورو وسایلو په رامنځته کیدو سره د انسانانو په غوښتنو کې نور ډیروالی هم راغلو.

موخه End : ټولې هغه غوښتنې او اړتیاوې چې انسان یې پوره کول غواړي موخې ګڼل کیږي،که یو انسان خوراک ،لباس او د اوسیدو د ځای اړتیاوې پوره کوي نو دا ټولې د دې انسان موخې دي ، د بیلا بیلو موخو د لاسته راوړلو لپاره بیلابیل وسایل په کار اچول کیږي هر څومره چې یوه موخه لویه وي په هماغه اندازه یې د لاسته راوړلو لپاره له لویو وسایلو کار اخیستل کیږي،د انسان په ژوند کې موخې توپیر لري خو په ټولیز ډول په نړۍ کې یو انسان دوه ډوله موخې لري: اقتصادي او غیراقتصادي .اقتصادي موخې هغو موخو ته ویل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کيږي چې انسان يې د شتمنۍ د لګښت په وسيله تر لاسه کوي د ساري په ډول خوراک ،لباس او نور.غير اقتصادي موخې هغو موخو ته ويل کيږي چې د شتمنۍ له لګښت څخه پرته نه شي تر لاسه کيداى د ساري په ډول د هوا تنفس،باران اوبه او نورې. اقتصادي موخې لاندې ځانګړتياوې لري:

1. نامحدودې : اقتصادي موخې نامحدودې دي کله چې يوه پوره شي بله رامنځته کيږي همداسې ادامه لري .

2. د موخو په اهميت کې توپير : د انسانانو موخې يو له بل سره توپير د انسانانو ځينې موخې ډيرې مهمې دي او ځينې يې لږې مهمې چې انسان لومړى مهمه موخه پوره کوي په دويم قدم کې هغه موخې پوره کوي چې لږ اهميت ولري د مثال په توګه له يو انسان سره سل افغانۍ شته او نوموړى شخص دوه موخې لري: چکر وهل او د ډوډۍ خوړل ، دې انسان ته لومړۍ مهمه موخه د ډوډۍ خوړل دي او دويمه موخه يې چکر وهل دي .

3. د موخو په اهميت کې تغير : د وخت په تيريدو سره د انسان په ځينو موخو کې تغير رامنځته کيږي ځکه په يو وخت کې يوه موخه ډير مهمه وي خو لږ وخت وروسته بيا د موخې په اهميت کې توپير رامنځته کيږي. لکه د ژمي په موسم کې تودو جامو ته ډيره اړتيا وي خو کله چې موسم بدل شي بيا دومره اړتيا نه لري .

(c) ketabton.com: The Digital Library

4. د موخو د پوره کيدو په وخت کې توپير : د انسان ځينې داسې موخې وي چې هغه بايد ډير ژر پوره شي موږ ورته انتظار نه شو کولی لکه د ډوډۍ خوړل ،اوبه څښل خو ځينې داسې موخې چې ډير وخت ته اړتيا لري لکه ډاکتريدل،انجنير کيدل او نور .

5. موخې د وسيلې په توګه : بعضې وخت يوه موخه د بلې موخې د ترلاسه کولو لپاره وسيله ګرځي د ساري په توګه يو انسان غواړي پوهه ترلاسه کړي چې دا يې لومړی موخه وي خو کله چې عالم شي بيا له خپل علم څخه ګټه اخلي او پيسې لاسته راوړي چې علم د پيسو دلاسته راوړلو موخه ګرځي.

توکي Goods : ټول هغه شيان چې د انسان د غوښتنو د پوره کيدو قابليت ولري توکي بلل کيږي. لکه هوا ،ډوډۍ،کتاب دا ټول د انسان اړتياوې پوره کوي چې توکي بلل کيږي .انسان چې کوم توکي د خپلو غوښتنو د پوره کيدو لپاره کاروي ځينې يې په وړيا توګه ترلاسه کوي او ځينې داسې توکي دي چې د شتمنۍ او يا د کار په وسيله تر لاسه کيږي نو ځکه مو توکي په دوو برخو ويشلي دي :

غيراقتصادي توکي Non-economic goods: غير اقتصادي توکي هغه توکو ته ويل کيږي چې انسان يې په وړيا توګه تر لاسه کوي، داسې توکي انسان نه شي پيدا کولی د ساري په ډول لکه باران ، رڼا او نور . موږ په اقتصاد کې له دا ډول توکو سره سرو کار نه لرو ځکه چې موږ يې په وړيا توګه تر لاسه کوو غير اقتصادي توکي لاندې ځانګړتياوې لري :

(c) ketabton.com: The Digital Library

a) افاده : په غیراقتصاد توکو کې افادیت شتون لري او د انسانانو د اړتیاوو د پوره کیدو وړتیا لري.

b) طبعي ډالۍ : غیراقتصادي توکي طبعي ډالۍ ده د انسان زحمت په کې دخیل نه دی د ساري په توګه د تنفس لپاره هوا ،د لمر رڼا او نور چې ثښتن تعالی انسانانو ته ورکړي دي.

c) په ډیر مقدار : د غیراقتصادي توکو دربیمه ځانګړتیا دا ده چې په ډیر مقدار شتون لري انسان چې هر څومره وغواړي کارولی شي لکه د لمر رڼا ،هوا .

d) ملکیت : غیراقتصادي توکي د چا ملکیت نه دی هر څوک تري ګټه پورته کولای شي.

e) اخیستل او خرڅول : غیراقتصادي توکي انسانان په وړیا توګه ترلاسه کوي اخیستل او خرڅول کیږي نه .

اقتصادي توکي **Economic goods**: هغه توکي چې د شتمنۍ او یا د کار په وسیله یې انسان ترلاسه کوي اقتصادي توکي بلل کیږي. چې لاندې دوه ډولونه لري:

- مصرفي توکي **consumer goods**: هغه توکي چې انسان یې په مخامخ ډول کاروي او په دې کې داسې توکي هم وي چې له لږ کارونې وروسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

له منځه ځي او ځيني داسې توکي وي چې د ډېر وخت لپاره کارول کيږي لکه : موټر،کور . ټول هغه توکي چې انسانان يې د کارونې په موخه پيري مصرفي توکي بلل کيږي. مصرفي توکي د انسانانو اړتياوې پوره کوي د نورو توکو په پيدا کيدو کې ونډه نه لري .

- پانګيز توکي **capital goods**: پانګيز توکي هغه توکو ته ويل کيږي چې انسان يې په مخامخ ډول نشي کارولی د نورو توکو په توليد او يا د عايد په تر لاسه کولو کې کارول کيږي.په مطلق ډول موږ نه شو ويلای چې يو توکی تل مصرفي او يا پانګيز وي ځکه ځيني توکي دواړه کيدای شي لکه يو شخص يو کور د استوګنې لپاره جوړوي چې مصرفي شو خو بل شخص کور د کرايې لپاره جوړوي د ده لپاره پانګيز توکي دي په پانګيز توکو کې لاندې درې ډوله توکي دخيل وي:

➢ اومه مواد : اومه مواد هغه موادو ته ويل کيږي چې په کمپنيو کې د توکو د توليد لپاره کارول کيږي لکه لرګي،غنم،وړۍ او نور.

➢ نيم کاره مواد : هغه موادو ته ويل کيږي چې تر کار لاندې وي.

➢ بشپړ توکي : بشپړ توکي هغه توکو ته ويل کيږي چې په هر لحاظ تيار وي او د نورو توکو د کارونې لپاره ترې کار اخيستل کيږي لکه ماشين الات،کور ،موټر ....

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصرفي او پانگيز توکي يو له بل سره اړيکه لري مصرفي توکو ته چې کله تقاضا ډېره شي ورسره پانگيز توکو ته هم تقاضا ډيريږي کله چې دواړو ته تقاضا لوړيږي ورسره په هيواد کې کار پيدا کيږي او هيواد ورسره د اقتصادي پرمختگ پر لور ځي ، دا خبره د يادونې وړ ده چې د مصرفي او پانگيزو توکو ويش قاطع نه دی ځکه کله يو توکی په يو وخت کې مصرفي وي خو کله بيا پانگيز شي.

د اقتصادي توکو ځانگړتياوې : اقتصادي توکي لاندې ځانگړتياوې لري :

- افاديت : د يو توکي هغه قابليت چې د انسان د يوې غوښتنې د پوره کيدو وسيله گرځي افاديت گڼل کيږي . لکه اوبه د تندې د ځړوبه کولو ،ډوډۍ د لوږې د لرې کولو ،قلم د ليکلو قابليت لري.اقتصادي توکي افاديت لري او که افاديت ونه لري بيايې څوک نه اخلي.
- کم پيدا : له کم پيدا څخه موخه دا نه وي چې هغه توکي کم وي ليکن د اړتيا په نسبت کم وي لکه افغانستان هر کال څو مليونه ټنه غنم توليدوي خو بيا هم کم وي ځکه افغانان نسبت هاغه غنمو ته چې توليدوي يې ډيرو ته اړتيا لري.
- د ليږد وړ : په اقتصادي توکو کې د ليږد ځانگړتيا هم شامله ده له ليږد څخه موخه د يو توکي ليږد له يوه ځايه بل ځای ته يا له يو شخص څخه بل شخص ته ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- طبعي ډالۍ نه وي : اقتصادي توکي په طبعي لحاظ شتون نه لري بلکې انسان يې جوړ او تياروي. لکه موټر ،کور .

- ملکيت : اقتصادي توکي د ملکيت ځانګړتيا لري يانې په چا پورې تړلي وي نو له دې کبله يې اخيستل او خرڅول تر سره کيږي.

اقتصادي او غيراقتصادي توکي يو له بل سره توپير لري: اقتصادي توکي دطبعيت ډالۍ نه ده خو غيراقتصادي توکي دي ،اقتصادي توکي کم پيدا دي غيراقتصادی کم پيدا نه دي ،اقتصادي توکي ملکيت لري او غيراقتصادي مالک نه لري.

وسايل Means: هر هغه توکی يا چوپړ چې دانسان غوښتنه يا موخه پوره کړي وسيله ګڼل کيږي.د ساري په ډول که کور جوړول غواړې نو سمينټو ،شګې ،انجنير ته اړتيا ده چې دا ټول وسايل ګڼل کيږي او يا کله چې رخت تياريږي اومه مواد ، ماشين الاتو او کارګرانو اړتيا ده چې دا ټول د رخت د تيارولو وسايل دي د وسايلو ځانګړتياوې په لاندې ډول دي :

- محدود : د انسان غوښتنې او اړتياوې نامحدودې دي خو له انسان سره وسايل محدود دي تر څو خپلې اړتياوې او غوښتنې پرې پوره کړي کله چې د انسانانو د غوښتنو د پوره کيدو لپاره وسايل کم وي نو اقتصاد پوهان وسايل محدود نيسي ځکه د غوښتنو د پوره کيدو وسايل او چوپړتياوې کمې نه دي بلکې د ټولو انسانانو په نسبت کمې دي .ځکه په نړۍ کې غنم په مليباردونو ټنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تولیدیږي خو چې د انسانانو اړتیاوې نه شي پوره کولای بیا هم موږ وایو چې د غنمو تولید محدود دی د وسایلو د کمښت په وجه انسانان خپلې اړتیاوې ټاکي او فکر پرې کوي چې کومې لومړی او کومې په دویم قدم کې پوره کړي.

○ متبادل کارول : د وسایلو دویم ښه والی د هغو متبادل کارول دي یانې د څو موخو لپاره کارول کیږي د ساري په توګه له تاسره سل افغانۍ دي هر ډول چې وغواړې کارولای یې شې کتاب پرې اخیستلی شې،چکر پرې وهلی شې او نور .همداسې د ځمکې په یوه برخه ته جوار ،غنم ،شولې هر څه چې وغواړې کرلی شی، دا خبره د یادونې وړ ده چې یو وسیله په یو وخت کې د یوې موخې د ترلاسه کولو لپاره کارول کیږي.

عواید **income**: په ټولیز ډول عواید هغه څه ته وایي چې انسان یې ترلاسه کوي خو په اقتصاد کې عواید هغه څه ته ویل کیږي چې دکار په بدله کې تر لاسه کیږي لکه د مزدور مزدوري او یا د مامور تنخوا په عاید کې لاندې ټکي دخیل دي :

د کار بدله : عاید باید د کار په بدله کې لاسته راغلی وي له کار پرته ترلاسه کول په عاید کې شامل نه دي.

ټاکلی وخت : په عاید کې وخت مشخص وي لکه کلنی ،میاشتنی او نور که له عاید سره وخت ذکر نه شي بیا هیڅ مانا نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غیرقانوني لاسته راوړنې : په غیرقانوني لارو لاسته راغلې بدله په عاید کې نه راځي لکه د غلا پیسې،رشوت او نور.

خیرات : خوار او غریبو ته د خیرات ورکول د هغوی په عاید کې نه راځي .

عاید لاندې دوه بڼې لري :

شخصي عاید : شخصي عاید هغه عاید ته ویل کیږي چې یو شخص یې په یو ځانګړي وخت کې ترلاسه کوي لکه د مامور میاشتنۍ تنخوا .

ملي عواید : د یو کال په جریان کې په یو هیواد کې د توکو او چوپړتیاوو څخه لاسته راغلې مقدار ته ملي عاید ویل کیږي:

کرنیزو توکو عواید+صنعتي توکو عواید+کانونو عواید+ چوپړتیاو عواید = ملي عاید

پروفیسور ارونګ فشر ملي عاید داسې تعریف کړی : په یو هیواد کې د یو کال په جریان کې د توکو او چوپړتیاوو مجموعې ته ویل کیږي چې د هیواد وګړي یې پیدا کوي.

د عاید ډولونه : عاید لاندې ډولونه لري:

- ناخالص عاید : ناخالص عاید هغه عاید ته ویل کیږي چې یو شخص او یا کومې کاروباري ادارې تر لاسه کړی وي چې په دې کې یې ګټه او لګښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دواړه دخيل وي د ساري په توګه کله چې يو ميز په پينځوس افغانۍ خرڅول کيږي نو دغه پنځوس افغانۍ ناخالص عايد دی.

○ خالص عايد : کله چې له ناخالص عايد لګښت لرې شي دې ته خالص عايد ويل کيږي د ساري په توګه که ميز ديرش افغانۍ تمام شوی وي او ته يې په پنځوس پلورې نو شل افغانۍ ستا خالص عايد دی . خالص عايد = ناخالص عايد - لګښتونه

○ خالص ملي عايد : کله چې له ملي عايد لګښتونه لرې کړې خالص ملي عايد ترلاسه کيږي.

د عايد اهميت : د يو هيواد لپاره عوايد لاندې ګټې رسوي :

♣ د ژوند سطحه : د يو هيواد د وګړو د ژوند سطحه سړي سر عايد پورې تړاو لري (که په هيواد کې ټول عوايد په نفوسو وويشو نو سړي سر عايد په لاس راځي)

کله چې د يو هيواد د وګړو سړي سر عايد لوړ وي نو د هغه هيواد د وګړو د ژوند سطحه لوړه وي.

♣ اقتصادي پرمختګ : د يو هيواد اقتصادي پرمختګ په عوايدو پورې تړلی دی ،د عوايدو په ډير والي سره د سپما سلنه ډيريږي ،په هيواد کې پانګونه ډيريږي ،په هيواد کې نوې کمپنۍ رامنځته کيږي ،توليدات ډيريږي او هيواد ورسره د اقتصادي پرمختګ په لور ځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپما Saving: د عايد هغه برخه چې له ورځنيو لګښتونه باقي پاتې کيږي سپما ګڼل کيږي.د ساري په توګه که د يو مامور د مياشتې لس زره افغانۍ تنخوا وي خو دی په مياشت کې اته زره افغانۍ په لګښت رسوي دوه زره افغانۍ ورسره باقي پاتې کيږي چې دې ته سپما وايي د سپما عناصر په لاندې ډول دي :

د سپما ځواک : د سپما ځواک څخه موخه د سپما دکولو همت او حوصله ده . د سپما د ځواک عايد پورې تړوا لري که په يو هيواد کې د خلکو عوايد ډير وي نو د هغوی د سپما ځواک هم لوړ وي اوکه د خلکو عايد کم او دوی يوازې خپلې اړتياوې پرې پوره کوي نو بيا يې د سپما ځواک کم وي،همدارنګه د سپما له ماليې سره هم تړاو لري ،ځکه که په هيواد کې د ماليې اندازه لوړه وي نو د خلکو د سپما ځواک هم ټيټ وي او که ماليه کمه وي د خلکو د سپما ځواک هم لوړ وي ،که د يو شخص عوايد له لګښونو څخه ډير وي د دې شخص د د سپما ځواک لوړ وي او که عوايد يې کم وي نو بيا سپما نه شي کولای ،که يو هيواد ښه بانکي سيستم ولري نو د هيواد دوګړو د عوايدو يوه برخه بانک ته ورکول کيږي بانک دغه پيسې په صنعت او کرنې لګوي ورسره د خلکو عوايد لوړيږي سپما هم ډيريږي همدارنګه که کوم هيواد ډير کانونه ولري هلته هم د خلکو د سپما ځواک لوړ وي .

د سپما اراده : د سپما له ارادې څخه موخه د سپما د کولو هڅه او غوښتنه ده د خلک د راتلونکي لپاره تر څو له ځينو افاتو سره مقابله وکړي د سپما اراده کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

،د خپلو ماشومانو د روزنې په موخه د سپما اراده کوي ،که په کوم هیـواد کې د مالیې کچه ټيټه وي هلته د سپما اراده ډېره وي ،که په هيواد کې کرنيز،صنعتي او سوداګرۍ برخې پرمختګ کوي خلک د ګټې د تر لاسه کولو په موخه د سپما اراده کوي، ځيني خلک د سپما عادت لري او تل د سپما اراده کوي ،کاروباري خلک د ګټې اخيستې په موخه سپما کوي کله چې د ګټې ښه موقه راشي بيا يې لګوي ،که په هيواد کې امن او سياسي استحکام شتون ولري خلک د سپما اراده کوي .

د سپما اقتصادي اهميت :د يو هيواد اقتصادي پرمختګ په پانګونې پورې تړاو لري او پانګونه تر ډېره بريده په سپما پورې تړلې ده که په هيواد کې د سپما سلنه لوړه وي نو هيواد په اقتصادي لحاظ پياوړی وي او که د سپما سلنه کمه وي هيواد په اقتصادي لحاظ ضعيف وي د خلکو د ژوند سطحه ټيټه وي نو که څوک غواړي چې پرمختګ وکړي بايد د سپما اندازه لوړه کړي .

د سپما د زياتوالي لپاره بايد لاندې کارونه تر سره شي :

- د ماليې په انداز کې بايد کمښت راشي
- په هيواد کې د امن راوستل
- په هيواد کې سياسي ثبات
- د وګړو د عوايدو د ډير والي لپاره کړنې ترسره کول
- په هيواد کې د مالي ادارو جوړول

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په هیواد کې د پانګونې ډیرښت
- د خلکو د ژوند دسطحې لوړوالی

د اقتصاد تعریف Definition of economics

کله چې انسان نړۍ ته سترګې غړولي ورسره غوښتنې هم رامنځته شوې چې دغه غوښتنې په لومړي وخت کې ډیرې ساده وې. د ژوند په لومړیو وختونو کې د انسانانو ژوند په ځان بسیا وو ، خلکو د ښکار له لارې خپلې اړتیاوې پوره کولې لیکن د وخت په تیریدو سره د انسان په غوښتنو کې توپیر راغلو ، انسان په دې لټه کې شو څو د ځان لپاره اسانتیاوې برابرې کړي ،هماغه وو چې د اقتصادعلم رامنځته کیدو ته اړتیا پیښه شوه.تقریبا د ټولو علومو په هکله که څیړنه وکړو نو ریښه یې یونان ته رسیږي ځکه یونان دنړۍ پر مخ لومړی ځای وو چې هلته انسانانو د طبیعت له مخ څخه پرونی پورته کړو ، د انسان د پیدا ښت او څرنګوالي په هکله خلکو نظریات ورکړل، په ځمکه کې د روحانیت او مادیت اصول تر غور لاندې ونیول.د اکومونې کلمې جوړښت هم د یوناني کلمې ایکونومس څخه اخیستل شوی چې مانا یې د کورنۍ اداره یا د کور تنظیم او تدبیر دی.ګزنفون څلورسوه څلور څلویښت کاله د مخه ترمیلاده د اکونومیکس (د کور تدبیر) په نوم کتاب ولیکه ګزنفون د سقراط شاګرد و.ګزنفون د خپل عصر لوی تاریخ لیکونکی او په یونان کې د سردارانو له ډلې څخه و،د ګزنفون په کتاب کې د کورني اقتصاد ، تدبیر، په طبیعي زیرمو د دولت کنټرول او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

خصوصي ملکيت باندې خيرنه شوې ده،ګزنفون د خپلو اقتصادي نظرياتو اساس کرنه ګرځولې اوکرنه يې د اقتصادي شتمنۍ د ډير والي سبب ګڼله چې د دولت او عامو خلکو څخه يې هيله لرله څو کرنې ته اهميت ورکړي همدارنګه ګزنفون له دولت څخه غوښتل چې دولت بايد خلک بېړۍ چلونې او لېږد راليږد ته پاملرنه وکړي نومورې دغه هنر هم د شتمنۍ د ډير والي عامل ګڼلو ،له بلې خوا ګزنفون د پيسو په هلکه ويل چې دولت بايد دسپينوزرو کانونه په کار واچوي او سپين زر راوباسي ، چې دااقتصاد له نظره د اهميت وړ ديد ګزنفون دا غوښتنه ددې لپاره وه چې د سپينو زرو سکې او پيسې ډيرې شي، دولت بايد طبيعي زيرمې په خپل واک کې راولي او د خصوصي سکتور له لاسه يې وباسي او د لومړي ځل لپاره يې د وډيزو شرکتونو نظريه هم ورکړه،کزنفون عقيده لرله چې بايد ښارونه لوی او غټ وي او ډير خلک يو ځای سره ژوند وکړي،څو د کار ويش چې د اقتصادي فعاليتونو د پرمختګ لپاره لوی عامل بلل کيږي منځ ته راشي ځکه هر څومره چې ښار لوی وي اړتياوې هم ډيريږي او د کار وېش د اړتياوو پر اساس په خپله منځ ته رازي ګزنفون د ماليې دورکړې او ازادې سوداګرۍ پلوی و او شتمني يې داسې راپيژنده: د ګزنفون په عقيده شتمني د اموالو د ډيروالي نسبت دهغه اړتياو ته يانې هر څه چې له اړتياو ډير شي هغه شتمني ده.

اکنامکس(economics) د پولټيکل اکانوي(political Economy) مخفف دی چې له دريو يوناني الفاظو (Polis)، (Oika) او (Nama) مجموعه ده چې (Polis) مانا ښار ،رياست او يا منظمه ډله ،د Oika مانا کوروالـه او Nama قـانون

(c) ketabton.com: The Digital Library

مانا لري دا په دې مانا چې يو کور واله څنګه توليدي چوپړتياوې ترسره کړي عوايد په لاس راوړي او په مقابل کې توکي او چوپړتياوې وپيري تر څو خپلې اړتياوې پرې پوره کړي چې له دې وروسته پولټيکل اکانومي د هيواد د اقتصادي کړنو لپار وکارول شو او موخه يې له هغو قوانينو او اصولو څخه وه چې يو هيواد يې نافذوي. د اقتصاد پخوانيو پوهانو داسې فکر کاوو :څرنګه چې يوه کورنۍ د اړتياو پر بنسټ خپل عوايد او لګښت تنظيموي همدارنګه کټ مټ د يو هيواد حکومت هم د هيواد په داخل کې دعوايدو او لګښتونو حساب کتاب کوي چې همدې حساب کتاب ته يې پوليټکل اکانومي ويله. خو د وخت په تيريدو سره دغه لفظ په اکانومي او بيا په اکنامکس واوښتو.د يو علم د تعريف اړتيا هغه وخت پيښيږي کله چې هغه علم د پرمختګ په حال کې وي د يو علم د تعريف څخه جوتيږي چې هغه علم له کومو موضوعاتو بحث کوي د علم د مطالعې دايره رامالوي.د اقتصاد د علم په اړه بيلا بيل تعريفات وړاندې شوي او هر يوه دا علم له خپله نظره تعريف کړی.ايدم سمټ .مالتس،ريکاردو او جي ايس مل اقتصاد د شتمنۍ علم بللي.الفرډمارشل ،پيګو او کلاک اقتصاد خير ښيګڼې علم بولي . د اقتصاد علم هر يوه له خپله نظره تعريف کړی چې موږ يې په لاندې درې برخو ويشو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقتصاد د شتمنۍ علم دی

Economics is science of wealth

- ادم سمتې : په پخوانیو زمانو کې د اقتصاد د علم پوهانو اقتصاد د شتمنۍ علم ګاڼه، له ګزنفون څخه وروسته اسکاټلېنډي عالم ادم سمتې د اقتصاد د علم په اړه یو کتاب د ملتونو شتمنۍ په نامه ولیکه د دغه کتاب له کبله ډیری پوهان ادم سمتې د اقتصاد پلار ګڼي په دې کتاب کې د هیوادنو په وسایلو او نوعیت بحث شوی ،کتاب په لاندې څلورو برخو ویشل شوی:

- د شتمنۍ لګښت : په دې برخه کې د شتمنۍ د لګښت د اصولو په اړه بحث شوی.

- د شتمنۍ پیدا کول : په دې برخه کې دا څیړل شوي چې توکي او چوپړتیاوې په کومو اصولو پیدا کیږي.

- شتمنۍ تبادله : په دې برخه کې د توکو او چوپړتیاوو د تبادلې اصول بیان شوي.

- شتمنۍ ویش : په دې برخه کې دا ښول شوي چې پیدا شوي توکي او چوپړتیاوې د پیدا کوونکو ترمنځ څنګه وویشو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې کتاب څخه جوتيږي چې ادم سمتې اقتصاد د شتمنۍ علم ګڼه او ويل يې چې اقتصاد هغه علم دی چې انسان څنګه شتمنۍ لاسته راوړي او څنګه يې په لګښت ورسوي.

- اين ډبليو سينير : د ادم سمتې د کتاب څخه پنځوس کاله وروسته يو بل انګليس عالم اين ډبليو سينير د ادم سمتې نظر تائيد او اقتصاد يې داسې تعريف کړو: اقتصاد يو داسې علم دی چې د شتمنۍ نوعيت ،شتمنۍ لاسته راوړل او د شتمنۍ له ويش څخه بحث کوي.

- جي .ايس .مل :د نوولسمې زيږديزې پيړۍ مشهور عالم او فيلسوف جي .ايس.مل اقتصاد ته داسې يو تعريف وړاندې کړی: اقتصاد يو داسې علم دی چې د شتمنۍ نوعيت او د هغو ټولو قوانينو مطالعه ده چې د شتمنۍ په پيدا کيدو او د شتمنۍ په ويش اغيزه لري.

- فرانس واکر : امريکايي اقتصاد پوه فرانس واکر 1883ز کې اقتصاد داسې تعريف کړو: اقتصاد يو داسې علم دی چې له شتمنۍ سره اړيکه لري.

- پروفيسور ايلي : پروفيسور ايلي هم په اقتصاد پوهانو کې راځي او د اقتصاد د علم په اړه وايي : اقتصاد هغه علم ته ويل کيږي چې هغه اصول او ضوابط تر غور لاندې نيسي کوم چې د شتمنۍ د لاسته راوړلو او د هغې د ليږد له کړنو سره سروکار لري .

(c) ketabton.com: The Digital Library

➢ چیپ مین :چیپ مین هم د ادم سمټ همنظری دی او هغه هم اقتصاد د شتمنۍ علم بولي.

مالتس او ریکارډو هم اقتصاد د شتمنۍ علم ګاڼه او دوی داسې فکر کاوو چې ټولې انساني کړنې ځکه رامنځته کیږي چې انسان غواړي شتمنۍ تر لاسه کړي او د انسان دغه غوښتنه د نورو اقتصادي ژوند مخ ته وړي.

له پورتنیو تعریفونو ځخه جوتیږي چې په لومړیو وختوکې داقتصاد د علم پوهانو اقتصاد د شتمنۍ علم ګاڼه او د انسانانو د ټولو کړنو محرک یې شتمنۍ ګڼله.

ادم سمټ او د هغه پیروان (این ډبلیو سینیر، جې .ایس .مل، فرانس واکر، پروفیسور ایلي، چیپ مین، مالتس او ریکارډو دوی ټولو ته کلاسیک اقتصاد پوهان ویل کیږي او د هغوی له خوا چې کوم تعریفونه وړاندې شوي دي دکلاسیکو تعریفونو په نامه یادیږي.

د کلاسیکو پوهانو د تعریفونو ښه والی

ادم سمت او د هغه پیروانو د اقتصاد علم د شتمنۍ علم ګڼلی او دا علم یې په ډیرو ساده الفاظو سره تعریف کړی دی . له بلې خوا له دې حقیقت ځخه هیڅ ځوک سترګې نه شي پټولای چې د هیواد د وګړو د ټولو اقتصادي کړنو محور د شتمنۍ لاسته راوړل دي. نو ځکه کلاسیکو اقتصاد پوهانو د اقتصاد علم د شتمنۍ علم ګڼلی اود انسانانو د اقتصادي کړنو اصلي انځورګري یې کړې ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه چې انسان تل خپلې اقتصادي کړنې د شتمنۍ د لاسته راوړلو لپاره کاروي د دوی د تعريف په اساس د شتمنۍ ټول اړخونه د شتمنۍ لاسته راوړل، شتمنۍ تبادله، شتمنۍ ويش او د شتمنۍ لګښت د اقتصاد علم تر څېړنې لاندې نيسي چې ورسره د اقتصاد د علم اهميت لاپسې ډېرېږي.

نيوکه

د کلاسيکو اقتصاد پوهانو په تعريف يو شمير برطانيوي پوهانو چې رسکن او کارلايل يې د يادونې وړ دي نيوکه کړې او هغوی ادعا لري چې ادم سمت او د هغه پيروانو د اقتصاد علم بدنام کړی ځکه هغوی اقتصاد يوازې د شتمنۍ علم ګڼلی چې دديې له کبله خلک بې لارې، پيسه پاله او ځان پاله کيږي ، هغوی د اقتصاد د علم يادول او ښول د وخت ضايعه بللې او دا علم يې دومره له نفرته ډک کړی چې يوازې د خوړلو علم يې ګڼلی او دا يې يو شيطاني علم بللی.

د نيوکې ځواب

د هغې زمانې د پوهانو رسکن او کارلايل په دې تعريفو نيوکه ناسمه پوهه ده ځکه د دې پوهانو په نظر له شتمنۍ څخه موخه پيسې ، سره او سپين زر، ځمکه او نور دي نو ځکه دوی د اقتصاد علم د ډوډۍ علم ګاڼه او انسان شتمنۍ پاله او ځان پاله ګڼلی.که د ادم سمت او د هغه د پيروانو تعريف ته نظر واچوو ډير د نيوکې وړ نه دی. نو ځکه ډيرې ستونزې د شتمنۍ په اړه د ناسمې پوهې له کبله رامنځته شوې. ليکن ادم سمت او د هغه دپيروانو له شتمنۍ څخه موخه له

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمیابه توکو څخه عبارت دي چې انسانان يې د خپلو غوښتنو د پوره کيدا لپاره کاروي.مګر يوه خبره د يادونې وړ ده چې شتمنۍ د غوښتنو د لاسته راوړلو لپاره يوه وسيله ده شتمنۍ په خپله موخه نه ده. د اقتصاد د علم موضوع د انسان ژوند دی د شتمنۍ مطالعه تر هغه وخته موږ کوو تر کومه چې د انسان په ژوند اغيز لري ،د اقتصاد د علم زده کوونکی د اقتصاد علم داسې مطالعه کوي لکه څرنګه چې يو روغتيا پال ناروغي مطالعه کوي کله چې ډاکتر ناروغي مطالعه کوي ددې خبرې مانا دا نه ده چې ډاکتر له ناروغۍ سره مينه لري مګر هغه ددې لپاره ناروغي مطالعه کوي څو د انسان ژوند وژغوري په همدې ډول کله چې موږ وايو اقتصاد د شتمنۍ علم دی نو دا په دې مانا چې اقتصاد انسان شتمنۍ پالۍ ته نه دعوتوي. بلکې د دې لپاره چې شتمنۍ له غلط او نامساوي ويش څخه وساتي شتمنۍ په خپله ښه او بده نه ده بلکې د هغې کارول په انسان پورې اړه لري.که په ښو کارونو کې يې لګوي رحمت او که په بدو کارو يې لګوي د عذاب لامل ګرځي نو له دې کبله د ا ډول نيوکې بې بنسته دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقتصاد د مادي هوساینې علم دی

Economics is a science of material welfare

1- داکترالفرد مارشال :ادم سمت او د هغه پیروانو چې کوم تعریف د اقتصاد د علم لپاره تر سره کړی وو له یوه اړخه محدود او ګمرا کوونکی وو ځکه هغوی شتمنۍ ته مرکزي بڼه ورکړې وه نو له دې کبله د اقتصاد علم لپاره د یوداسې تعریف کول پکار وو چې د خلکو ناسمه پوهنه د اقتصاد د علم په اړه لرې کړي د دې اړتیا د لرې کولو لپاره په نولسمه میلادي پیړۍ کې ډاکتر الفردمارشال په خپل کتاب د اقتصاد د علم د اصولو په نامه دغه ناسمه پوهنه لرې او د کارلایل او رسکن نیوکو ته یې د پای ټکی کیښود. الفردمارشال اقتصاد علم داسې تعریف کړو: اقتصاد یو داسې علم دی چې د انسان ورځنی ژوند تر څېړنې لاندې نیسي او ددې امر تحقیق کوي چې انسان څنګه شتمنۍ لاسته راوړي او څنګه یې په لګښت ورسوي دا علم د انسان د انفرادي او ټولنیز ژوند هغه برخه تر مطالعې لاندې نیسي چې انسان د خوشاله ژوند ، مادي اړتیاوې ترلاسه کړي نو د اقتصاد علم له یوې خوا د شتمنۍ مطالعه له بلې خوا تر ټولو مهم د انسان د ژوند یو اړخه مطالعه کوي.د الفرد مارشال له تعریف وروسته ټولې نیوکې له منځه لاړې الفرد مارشال د اقتصاد د علم په اړه ټولې ناسمې پوهې لمنځه یوړې او د اقتصاد علم یې په ډېره ښه بڼه توضیح کړو د ډاکتر الفرد مار شال په تعریف کې لاندې نقاط شامل دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

I. د شتمنۍ مطالعه : په اقتصاد کې يوازې دا نه مطالعه کيږي چې شتمنۍ څنګه لاسته راوړو بلکې دا هم مطالعه کيږي چې شتمنۍ څنګه په لګښت ورسوو.

II. د ورځني ژوند مطالعه : له ورځني ژوند څخه موخه ټول هغه کارونه دي چې څنګه شتمني لاسته راځي او څنګه په لګښت رسيږي او په ټولنه کې کوم کارونه تر سره کيږي چې خلک ورته په بد نظر نه ګوري او ددې برعکس هغه کارونه چې ټولنه ورته په ښه نظر نه ګوري لکه رشوت،غلا او نور چې دا په اقتصاد کې نه راځي او دا کارونه په ورځني ژوند پورې تړلي هم نه دي.

III. د روغ انسان مطالعه : په اقتصاد کې د هغه شخص کړنې مطالعه کيږي چې روغ اوسي د ليوني ،ملنګ ،ساده کړنې په اقتصاد کې نه مطالعه کيږي ځکه د دوی کارونه له ورځني ژوند څخه بيل دي.

IV. مادي اړتياوې : مارشال په خپل تعريف کې دا هم واضح کړي چې اقتصاد د انسان هغه کړنې مطالعه کوي چې مادي توکي رامنځته کوي او کومې کړنې چې مادي توکي نه رامنځته کوي په اقتصاد کې نه شميرل کيږي لکه کروندګر کرنه کوي مادي توکي پيدا کوي خو ددې برعکس استاد،څارنوال کړنې ځکه په اقتصاد کې نه راځي چې دوی مادي شی نه پيدا کوي.

V. خوشاله ژوند : په اقتصاد کې هغه مادي توکي مطالعه کيږي کوم چې انسان ته مادي خوشالي ورکوي او هغه مادي توکي چې انسان ته خوشالي نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکوي په اقتصاد کې نه راځي. لکه د شرابو څښل ،چرس او نور ځکه دا انسان ته مادي خوشالي نه ور په برخه کوي نو ځکه يې اقتصاد نه مطالعه کوي.

VI. د شتمنۍ لګښت او پيدا ايښت : مارشل په خپل تعريف کې ويلي انسان د خپلو غوښتنو د پوره کيدا لپاره چې په کومو اصولو عمل کوي شتمنۍ ترلاسه کوي ، په لګښت يې رسوي ، پرمختګ او خوشالي تر لاسه کړي.

VII. انساني اړخ ته اهميت : تيرو اقتصاد پوهانو اصلي موخه شتمنۍ ګڼله خو مارشال اصلي اړخ انسان وباله او د انسان دلچسپي له شتمنۍ سره ، ځکه چې د انسان د خوشالۍ وسيله ګرځي.

له ډاکتر الفرد مارشال وروسته يو شمير نورو پوهانو هم د اقتصاد علم د مادي هوسايني علم ګڼه چې په لاندې ډول ترې يادونه کوو:

2-پروفيسور کينن :اقتصاد د هغو تولو وسايلو وضاحت کوي چې د انسان د برياليتوب او بهبود سبب ګرځي.

3- پيګو : اقتصاد د مادي خوشالۍ مطالعه ده چې انسان يې مخامخ يا د پيسو په وسيله تر لاسه کوي.

الفرد مارشال او د هغه پيروان د نيو کلاسيک اقتصاد پوهانو په نامه يادېږي او د هغوی لخوا وړاندې شوي تعريفونه هم د نيو کلاسيک تعريفونو په نامه يادېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نیو کلاسیکو د تعریف ښه والی

داکتر الفرد مارشال د اقتصاد علم ته د بریالتوب او بهبود علم نوم ورکړو د ټول نیوکو مخه یې ونیوله. د اقتصاد علم ته یې یوه نوې ښه ورکړه،داقتصاد علم یې د ورځني ژوند د مطالعې علم وګاڼه نو ځکه ډیرو خلکو د اقتصاد د علم له مطالعې سره مینه پیدا کړه ، اقتصاد علم انسان ته لومړی اهمیت ورکوي په دویمه درجه شتمنۍ ته ،نو له دې کبله د پخوانیو اقتصاد پوهانو نیوکي چې د اقتصاد د علم په تعریف وې پخپله لمنځه لاړې مارشال هغه شتمنۍ پالو ته دا واضح کړه چې اقتصاد علم موږ ته د شتمنۍ پالنې سبق نه راښیي بلکې شتمنۍ یوازې د انسانو د غوښتنو د پوره کیدو یوه وسیله ده او بالاخره مارشال وویل :اقتصاد د انسان هغه کړنې تر مطالعې لاندې نیسي چې یو انسان یې د خوشاله ژوند د تیرولو لپاره تر سره کوي.

د تعریف نیمګړتیاوې

تر ډیره وخته د مارشال له خوا وړاندې شوی تعریف ټولو ته دمنلو وړ وو خو په کال 1934ز کې د لندن سکول اف اکنامکس پرفیسور رابنز په خپل کتاب د(اقتصاد د علم نوعیت او اهمیت) د مارشال په تعریف کې یو شمیر نمیګړتیاوې راپه ګوته کړې : د پرفیسور رابنز په وینا د انسان بریالیتوب او بهبود یوازې په مادي وسایلو اتکا نلري بلکې غیرمادي وسایل هم د انسان لپاره خوشالي ورکولای شي. د ساري په ډول ګروندګر ،مزدور تر څنګ د ډاکترۍ ،استادۍ او نور هم د انسان لپاره د انسان د خوشالی او بهبود سبب ګرځي.د مارشال د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعریف پر اساس په اقتصاد کې د انسان هغه کړنې شاملې دي چې د انسان مادي اړتیاوې پوره کوي خو ددې برعکس هغه کړنې چې زموږ مادي اړتیاوې نشي پوره کولای د اقتصاد په دایره کې نه راځي.چې د اقتصاد د علم د لوستلو دایره یې محدوده کړې وه.همدرانګه مارشال بریالیتوب او بهبود په ښه توګه نه دی توضیح کړی .کیدای شي چې یو شی د یو انسان لپاره خوشالي راوړي خو بل ته خفګان د مثال په توګه د شرابو څښل د یو کس لپاره د خوشالی او بل ته د خفګان باعث ګرځي په اقتصاد کې د شتمنۍ لاسته راوړلو څخه موخه یوازې هغه عاید چې مصرفونکی پرې خپلې مادي او غیرمادي اړتیاوې پوره کوي. د مارشال د نظریې پر اساس مادي اړتیاوې (خوراک،لباس،مکان) په دغو چې کوم لګښت راځي د اقتصاد په دایره کې راځي مګر په غیرمادي اړتیاوو(فلم، چکر،سفر) چې کوم لګښت راځي دا د اقتصاد له علم څخه بیرون دي دا په داسې حال کې ده چې په اقتصاد کې ټولې مادي او غیرمادي اړتیاوې چې لګښت پرې راځي په اقتصاد علم کې دخیلې دي .مارشال په خپل تعریف کې وایي د بد عمله انسان کړنې نه راځي لکه غل،ډاکو او نور خو دا په داسې حال کې ده چې هغه انسان هم لږ وسایل او ډیرې غوښتنې لري،د مارشال تعریف د انسان هغه کړنې تر مطالعې لاندې نیسي چې د انسان د خوشالۍ باعث یا د انسان په خوشالو کې لاس لري مګر داسې کړنې چې مادي خوشالي انسان ته نه ورکوي نه مطالعه کوي. خو که په یو هیواد کې جنګ راځي یا زلزله نو د هیواد په اقتصاد اغیزه لري نو ځکه په اقتصاد کې مطالعه کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په محدود وسایلو د نامحدودي غوښتنې پوره کول

د لندن سکول اف اکنامکس مشهور استاد رابنز په کال **1934**ز کې په خپل کتاب د اقتصاد د علم نوعیت او اهمیت کې په پرمختګ او بهبود نیوکه وکړه او خپله رایه یې داسې اظهار کړه: د اقتصاد علم لپاره داسې یو تعریف وړاندې کړو ، اقتصاد علم نه یې د علم درجه ورکړې په همدې اساس نوموړي اقتصاد داسې تعریف کړو: اقتصاد یو داسې علم دی چې انسان خپلې نامحدودې غوښتنې په خپلو محدودو وسایلو پوره کړي او وسایل په بیلابیلو لارو وکاروي . د پروفیسور رابنز په تعریف کې مهم ټکي :

- نامحدودې غوښتنې : د انسان غوښتنې نامحدودې دي او د وخت په تیریدو سره په کې ډیروالی راځي ، انسان تل په هڅه کې وي تر څو خپلې غوښتنې پوره کړي کله چې یوه غوښتنه پوره شي بله رامنځته کیږي همداسې ادامه لري نو له دې کبله موږ نه شو ویلای چې د انسان غوښتنې پوره شوې.

- د غوښتنو په اهمیت کې توپیر: د انسان ټولې غوښتنې یو شان نه وي ځینې ډیرې او ځینې لږې مهمې وي د خوارک ،لباس،د اوسیدو ځای ډیر مهم او غالي ،تیلفون او نور لږې مهمې دي چې د وسایلو د کمښت له وجې موږ لومړی مهمې او په دویم قدم کې لږې مهمې غوښتنې پوره کوو .

- محدود وسایل : په نړۍ کې وسایل محدود نه دي لیکن د اړتیاوو په نسبت کم دي یو هوښیار سړی خپل وسایل داسې کاروي چې خپلې ډیرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړتیاوې پرې پوره کړي.د محدود وسایلو برعکس نامحدود وسایل هغه وسایل دي چې د انسان له غوښتنو څخه ډیر وي او دهغو دلاسته راوړولو لپاره قمیت نه ادا کوي. لکه هوا ،باران د سمندر اوبه د پروفیسور رابنز په وینا د اقتصاد علم له دا ډول وسایلو سره اړیکه نه لري ځکه انسان هغه په وړیا ډول تر لاسه کوي.

○ د محدود وسایلو متبادل کارول : د رابنز په وینا وسایل د بیلابیلو غوښتنو د پوره کیدو لپاره کارول کیدای شي. د ساري په ډول د ځمکې یوه ټوټه کیدای شي غنم پرې وکرل شي یا پرې کور جوړ کړو او یایي هم د هټۍ لپاره وکاروو او دا امکان نه لري چې دا ټول په یو وخت کې وشي او که کیدای شوای نو بیا به ستونزه نه وه .

اقتصادي مسایل څنګه پیدا کیږي د پروفیسور رابنز له نظره اقتصادي مسایل د لاندې اړتیاوو په اساس پیدا کیږي:

➢ د انسان غوښتنې نامحدودې دي: که چیرته داسې فکر وکړو چې د انسان غوښتنې یوازې یو څو دي نو د هغې له پوره کیدو وروسته هغه اړ نه وو چې خپلو غوښتنو ته ترتیب ورکړي نو په دې وخت کې نه د ټاکلو کومه موضوع او نه هم کوم اقتصادي مسله.

➢ د غوښتنو په اهمیت کې توپیر : که چیرته د انسان ټولې غوښتنې یوشان وای نو بیا زموږ په ذهن کې د برترۍ عنصر لمنځه ځي او موږ هیڅ ډول انتخاب نه شو کولای ځکه ټولې غوښتنې به یوشان وای او انتخاب هغه وخت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کيږي چې د غوښتنو په اهميت کې توپير موجود وي نو ځکه که د انسان غوښتنې ټولې غوښتنې يو شان وای نو بيا به اقتصادي مسايلو شتون نه درلود.

➢ محدود وسايل: د وسايلو کمښت په دې مانا نه دی چې وسايل شتون نه لري دا په دې مانا ده چې د اړتياوو په نسبت کم دي يو هوښيار انسان خپل وسايل داسې کاروي چې ډېر افاديت لاسته راوړي او خپلې ډېرې غوښتنې پرې پوره کړي.

➢ محدود وسايلو متبادل کارول: که د انسان په لاس کې وسايل يوازې د يو کار لپاره کارول کيدل نو بيا هيڅ اقتصادي مسله نه پيدا کيده. د ساري په ډول که ځمکې يوازې غنم کول نوبيا د بل فصل د کرلو هيڅ خبره نه وای او اقتصادي مسله به هم نه وای.

د رابنز د تعريف نيمګړتياوې

د پرفيسور رابنز تعريف لاندې نيمګړتياوې لرلو:

1. ټوليز: د پرفيسور رابنز تعريف ټوليز او په ټولو پخوانيو تعريفونو يې برتري لرله، ټول هغه مسايل يې وڅيړل چې کومه اقتصادي مسله ده او کومه نه ،په اقتصاد کې انسان نا محدودې غوښتنې د محدودو او متبادلو وسايلو په وسيله پوره کوي او په دې اړه مورږ هيڅ خبره نه کوو چې غوښتنې انسان خوشالوي او که نه. د ساري په ډول که چرسو او افيون ته په بازار کې تقاضا وي نو اقتصاد يې مطالعه کوي ولو که هغه هر څومره ضررناکه وي همدرانګه که

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم شی مفت وي او ډیر ګټور هم وي خو بیا یې هم اقتصاد نه مطالعه کوي .لکه د سمندر اوبه نو د رابنز له تعریفه د اقتصاد د علم حدود وټاکل شول چې په اقتصاد کې کوم شیان مطالعه کیږي.

2. حقیقت :همدرانګه رابنز د اقتصاد علم ته حقیقي بڼه ورکړه او هغه حقایق یې په کې راوستل چې موږ یې په ورځني ژوند کې ګورو.

3. ناپېیلی :پروفیسور د اقتصاد علم ناپېیلی وګاڼه اقتصاد علم یې نه په ښو او نه په بدو پسې وتاړه بلکه هغه یې یو خپلواک علم وګاڼه هغه وویل په اقتصاد کې انسان خپلې کړنې په خپله خوښه تر سره کوي د کړنو په ټاکلو کې خپلواک دی،په اقتصاد کې هغه کړنې شاملې دي چې انسان څنګه خپلې نامحدودې غوښتنې په متبادلو محدودو وسایلو پوره کړي.

4. پراخه دایره: ده په اقتصاد کې ټول هغه مسایل شامل کړل چې دوسایلو د کمښت په وجه رامنځته شوي که د انسان لپاره ګټور وي او که نه.

5. عام فهمه : د رابنز تعریف نه یوازې دا چې عام فهمه دی د هر لوستي انسان د ذهني معیار مطابق هم دی رابنز د اقتصاد علم په ځانګړې بڼه رامخته کړو.

د رابنز د تعریف نیمګړتیاوې

رابنز چې کله د اقتصاد علم لپاره تعریف وړاندې کړو نو هغه دا دعوه هم وکړه چې دده لخوا وړاندې شوی تعریف له ټولو تعریفو څخه غوره دی لیکن د څو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقتصاد پوهانو له خوا چې پروفیسور هکس او فریز یې د یادونې وړ دي د رابنیز په تعریف کې لاندې نیمګړتیاوې په ګوته کړې :

- د اقتصاد علم له انساني پرمختګ سره بې اړیکې نشي پاتې کیدای پروفیسور رابنز اقتصاد یوازې علم الحقیقت وباله د اپه دې مانا چې د ځینو واقعاتو اوحقایقو د رامنځته کیدو وسایل څه شی دي که د اقتصاد د علم دنده یوازې د حقایقو رابر سیره کول وي او د انسان د ژوند د ښه والي په اړه له مسایلو سره اړیکه نلري نو بیا د اقتصاد د علم مطالعه څه ګټه لري. د ساري په توګه کې په یو هیواد کې د خوړو کمښت راځي اقتصاد پوه به یوازې خلکو ته وایي چې د خوړو کمښت دی او د کمښت سبب به یې خلکو ته وایي د کمښت د مخنیوي لپاره به یې هیڅ رنګه اقدام نه تر سره کوي.که د اقتصاد علم د انسان د ژوند په ښه والي کې انسان ته لارښونه نه کوله نو بیا یادول یې څه ګټه لري .پروفیسور ایلي د پروفیسور رابنز د تعریف د لویو نیمګړتیاوو په مقابل کې وایي : د اقتصاد علم د علم الحقیقت څخه لږ څه ډیر دی او د هغه مطالعه یوازې تر فکر او ذهن پورې محدوده نه ده بلکې له انسان سره همدردي هم د اقتصاد د علم یو دنده ده. همدارنګه پروفیسور پیګو هم د پروفیسور رابنز د تعریف په اړه وایي : د اقتصاد علم له فلسفې سره نه بلکې د طب له علم سره ورته دی د کوم موخه چې د زخم خرابول نه بلکې جوړول دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- بې مانا تعریف : په ځینو وختو کې د رابنز تعریف بیلکل بې مانا ثابتیږي د ساري په ډول له یو شخص سره څلور ګړۍ وخت دی او د هغه غوښتنې په دې ډول دي:

➢ د خپل ملګري لیدل،

➢ د اقتصاد د علم لوستل

➢ د فلم کتل

1) د دې شخص مخ ته موخې د خپل ملګري سره کتل،د اقتصاد د علم مطالعه او د فلم کتل دي.

2) ځینې موخې ډیرې مهمې او ځینې لږې مهمې دي

3) له دغه شخص سره وسایل (څلور ګړۍ) محدود دي

4) دغه شخص چې څنګه وغواړي دغه وسایل کارولی شي.

د پروفیسور رابنز د نظریې مطابق ټول شرایط موجود دي خو بیا هم کومه اقتصادي مسله نه ده پیدا ځکه اقتصادي مسله هغه وخت پیدا کیږي چې کله چې شتمنۍ په یوه مسله کې دخیله شي.

- نا اړینه پراختیا : پروفیسور رابنز د اقتصاد علم مطالعې ته غیراړینه پراختیا ورکړه ډاکتر مارشال او د هغه ملګرو داسې عقیده لرله چې په اقتصاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې هغه کړنې شاملې دي چې مادي بریالیتوب باعث ګرځي او هغه کړنې چې د مادي بریالیتوب باعث نه ګرځي په اقتصاد کې نه راځي د مثال په توګه په اقتصاد کې د موسیقۍ چوپړتیاوو نه شمیرل لیکن رابنز د اقتصاد علم هغه چې خلک څنګه په محدود وسایلو نامحدودې غوښتنې پوره کړي د اقتصاد علم له مادي بریالیتوب او غیرمادي بریالیتوب،اخلاقي او غیري اخلاقي له ټولو ناپیيلی دی.چې ددې نظريې مطابق چور ،غلا ،ډاکه دا ټول په اقتصاد علم کې شامل دي ځکه دوی هم د کمو وسایلو په وسیله د نامحدود غوښتنو پوره کول غواړي نو له همدې کبله رابنز د اقتصاد د علم موضوع ته نا اړینه پراختیا ورکړې ده.

▪ د اقتصاد علم له طبیعي علومو څخه بېل دی : پروفیسور رابنز د اقتصاد علم د فزیک او کیمیا په څیر حتمي او قطعي کړی وو لیکن اقتصاد یو ټولنيز علم دی چې قوانین یې حتمي او قطعي نه دي د ساري په ډول که د نړۍ په هرکونج کې تیره پورته واچوو بیرته ځمکې ته رالویږي او د اقتصاد علم د انسان په غوښتنو پورې اړه لري چې هر وخت په کې تغیر راځي موږ د هیڅ انسان د کړنو په اړه حتمي پریکړه نه شو کولای نو له دې کبله د اقتصاد علم د فزیک او کیمیا په څیر ګڼل اشتباه وه.

▪ اقتصاد علم غیر ناپیيلی نه دی : رابنز د داقتصاد د علم د غوښتنو او موخو ترمنځ غیر جانبداره وګڼه اود اقتصاد د علم په اړه وویل چې د اقتصاد علم دانسان د غوښتنو په ښه والي او بد والي په اړه نه لري چې دا یې د اقتصاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

لـه علم سره لويـه جفا کړيـده ځکـه د اقتصـاد علـم تـل د انسـان د بريـاليتوب او پرمختګ لپاره کار کوي نو هيڅ اقتصاد پوه د هغو کړنو طرفداري نه کوي چې د انسان د ښکنې لپاره نه وي. پروفيسور تهامس موضوع څيړلې او ليکي چې : د يوې موضوع په اړه معلومات ترلاسه کول د يو اقتصاد پوه کار نه دی بلکې د موضوع په اړه د مثبتې يا منفي رايې ورکول د اقتصاد پوه دنده ده نو له دې څخه څرګندېږي چې د يوې موضوع تر خبريدو وروسته د هغې د اصلاح لپاره اقدام د اقتصاد پوه دنده ده او اقتصاد پوه لپاره د داسې اقداماتو اجازه نه شته چې د انسان د ژوند په ښه والي کې مرسته نه کوي نو ځکه موږ ويلی شو چې اقتصاد يو غيرجانبداره علم نه دی.

- ناواضح : د رابنز په تعريف کې د غوښتنو او وسايلو ترمنځ توپير واضح نه دي ځکه کله يو شی زموږ غوښتنه وي او کله بل د غوښتنې د پوره کيدو وسيله دساري په ډول کله چې موږ غواړو کور جوړ کړو نو د کور د جوړه لو لپاره شګه ،سيمت،خټګر او نور د وسايلو په توګه کارول کيږي کله چې کور جوړ شي نو هغه په کرايه ورکوو چې کرايه زموږ موخه او کور يې وسيله ده.

- انساني وسايل محدود نه دي : رابنز په خپل تعريف کې وړاندې کړې چې هر ډول وسايل محدود دي خو کله چې موږ پرمختللو او پرمختيايي هيوادنو ته وګورو نو ډير خلک بيکاره دي نو معلومه به شي چې انساني وسايل ډير دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د وسایلو ډیر والی : د پروفیسور رابنز په وینا چې د انسان سره وسایل محدود دي او هغه متبادل کارولی شي خو اضافه والی په کې نه راځي لیکن اوسمهال ټول پرمختللې او پرمختیایي هیوادونو نه د خپلو وسایلو لپاره اقتصادي پلانونه جوړوي په وسایلو کې زیاتوالی راځي او د خلکو د ژوند سطحه لوړوي.

د پورتنیو ټولو نیمګړتیاوو باوجود د پروفیسور رابنز تعریف تر ټولو واضح او جامع وو چې د اقتصاد په علم کې ډیر پراخوالی راغلو او ډیر اهمیت یې پیدا کړو.

لارد جي ایم کینز : کینز د رابنز په تعریف نیوکه کوي وایي چې د رابنز په کتاب کې د روزګار او بیکارۍ په اړه هیڅ بحث نه دی شوی چې په اوسني وخت کې ډیر مهم مسایل دي.

کینز په خپل کتاب (روزګار، سود او د پیسو ټولیز نظریات) کې د اقتصاد علم داسې تعریف کړی : اقتصاد یو داسې علم دی چې موږ په محدودو وسایلو کار پیدا کړو او د ملي عواید د ډیروالي لپاره یې وکاروو.

د اقتصاد د علم لمن Scope of Economics

دیو علم له لمن یا پراختیا څخه موخه دا ده چې دا علم په خپله لمن کې کوم مضامین رانغاړي په دغه علم کې کوم مسایل دخیل دي له کومه ځایه پیل کیږي او په کوم ځای پای ته رسیږي د اقتصاد د علم په لمن کې موږ د اقتصاد د علم

(c) ketabton.com: The Digital Library

حدود ټاکو او دا پریکړه کوو چې په اقتصاد کې کوم مسایل تر مطالعې لاندې نیول کیږي او کوم نه نیول کیږي د اقتصاد د علم د لمن د ټاکلو لپاره باید موږ لاندې څلورو پوښتنو ته ځواب ووایو :

1. د اقتصاد د علم موضوع : د اقتصاد د علم له موضوع څخه موخه دا ده چې په دې علم کې کوم مسایل څیړل کیږي هر علم ځانته موضوع لري او په هغې څیړنه ترسره کوي د ساري په ډول د بیولوژي علم موضوع د ژوندیو موجوداتو څیړل دي، همداسې د اقتصاد علم هغه کړنې تر څیړنې لاندې نیسي چې انسان نامحدوده غوښتنې په محدودو وسایلو پوره کوي په نړۍ کې انسان په یوه نه یو کار بوخت دی څوک هټیوالي ،څوک ترکاڼي کوي ،څوک روغتیاپالي ... چې انسان دغه ټولې کړنې د شتمنۍ د لاسته راوړلو لپاره ترسره کوي څکه چې د شتمنۍ په وسیله انسان خپلې غوښتنې پوره کولای شي.

2. د انسان مطالعه د فرد یا د ټولنې په توګه ؟ : اقتصاد د یو ځانګړي شخص ژوند تر مطالعې لاندې نه نیسي چې هغه څنګه په خپلو محدودو وسایلو نامحدودې غوښتنې پوره کوي بلکې په یوه ټولنه کې د ټولو اوسیدونکو اقتصادي مسایل تر څیړنې لاندې نیسي او ګوري چې یو قوم څنګه خپلې اړتیاوې په نامحدوده وسایلو پوره کوي له کومو طریقو کار اخلي ..که د اقتصاد علم د یو فرد ژوند تر مطالعې لاندې ونیسي نو بیا د اقتصادي قوانینو جوړول ستونزمن کیږي د بیلګې په توګه که یوسوداګر د یو توکي قیمت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټیټوالي سره سره بیا هم دا توکی بازار ته عرضه کوي نو موږ بیا د اقتصاد د علم قوانین نه شو عملي کولی.

3. اقتصاد علم دی که هنر ؟ : له دې وړاندې چې موږ دا پریکړه وکړو چې اقتصاد علم دی او که هنر موږ باید د علم او هنر ترمنځ په توپیر وپوهیږو.

علم : د یو شي پیژندلو ته علم وایي پوهانو علم داسې تعریف کړی : هغه معلومات چې په حقیقت ولاړ وي او په طبیعیت کې شتون ولري علم بلل کیږي د مثال په ډول که اوبه په علمي لحاظ وڅیړو نو معلومه به شي چې اوبه له دوه برخې هایدروجن یوه برخه اکسیجن څخه جوړې شوي دي چې دا یو حقیقت دی او په هر ځای کې دا ثابتیږي که د نړۍ په هر کونج کې پرې عملیه تر سره شي همدا یوه پایله لري.

هنر : د علم په وسیله د حقایقو عملي کولو ته هنر وایي. د ساري په ډول د طب په کتابو کې چې کوم شی لیکل شوی وي علم دی خو کله چې ډاکتر دغه علم په عمل کې ترسره کوي او د یو چا درملنه کوي هنر دی همدارنګه جی ایم کینز د هنر په اړه وایي : هنر د ټاکل شوې موخې د ترلاسه کولو لپاره د اصولو او تدابیرو عملي کولو ته وایي . اوس راځو دې ته چې اقتصاد علم دی او که هنر ؟ لومړی غواړم په دې برخه بحث وکړم چې ایا اقتصاد علم دی ؟

ایا اقتصاد علم دی ؟ : اقتصاد علم دی د لاندې حقایقو په وسیله موږ کولی شو چې ووایو اقتصاد علم دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د اقتصاد د علم اړیکه له انسان سره ده چې د طبیعت یوه برخه ده په اقتصاد کې مورږ د انسان هغه کړنې تر څېړنې لاندې نیسو چې د انسان نامحدوده غوښتنې د محدودو وسایلو د پوره کولو لپاره ترسره کوي.

- د انسانانو د کړنو د مطالعې لپاره اړتیا ده چې حقایق راټول ،ترتیب او دانسانانو ټولې کړنې (شتمنۍ لګښت،شتمنۍ ویش،شتمنۍ پیدا ایښت،شتمنۍ تبادله) د ځانګړو اصولو په وسیله تر سره کیږي.

- په اقتصاد کې موږ حالات او واقعات ناپېیلي څیړو.

- د اقتصاد په اړه چې کوم قوانین جوړیږي هغه ټول حقایق روښانوي د ساري په ډول د شتمنۍ د لاسته راوړلو قوانین، د شتمنۍ د ویش قانون او نور.

ایا اقتصاد هنر دی ؟: کله چې موږ د اقتصاد د علم په مرسته د حالات او واقعات ناپېیلي مطالعه کوو او د اقتصادي ستونزو سببونه مالومو او کله چې د دغو ستونزو د حل لپاره عملي اقدامات ترسره کیږي بیا نو اقتصاد د علم تر څنګ هنر هم دی.

له پورتنیو څرګندونو څخه رامالومیږي چې اقتصاد هم علم دی او هم هنر.

4. د اقتصاد د علم اړیکه له نورو ټولنیزو علومو سره : له ټولنیزو علوم څخه موخه هغه علوم دي چې د انسان ټولنیز ژوند مطالعه کوي دساري په توګه سیاسي علوم،تاریخ،اخلاق او نور .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- اقتصاد او سیاست : اقتصاد او سیاست یو له بل سره ډیرې پخوانۍ او نه شلیدونکي اړیکې لري د سیاست علم داسې قوانین جوړوي چې د هیواد دنظام په چلولو کې مرسته کوي لیکن اقتصاد د انسانانو کړنې د اقتصاد له نظره څیړي. د یو هیواد اقتصادي کړنې د هیواد په سیاست ډیره اغیزه لري که په یو هیواد کې امن وي ،سکون وي سیاسي پاینبت وي نو د هیواد وګړي کار کوي ،کاروبارو تر سره کوي ورسره په هیواد کې تولیدات ډیریږي ،د خلکو د ژوند سطحه لوړیږي او هیواد ورسره د اقتصادي پرمختګ په لور ځي لکه څرنګه چې سیاست د یو هیواد په اقتصاد اغیزه کوي همداسې اقتصاد هم د یو هیواد په سیاست اغیزه کوي د حکومت طرز د یو هیواد په اقتصادي حالت پوري تړلی وي کله چې یو هیواد سیاسي قوانین جوړوي نو په هیواد کې د پانګونې ، د بیکارۍ ،کرنیزو ،صنعت او نورو اقتصادي مسایلو په نظر کې نیول کیږي د یو هیواد اقتصادي پرمختګ لپاره سیاسي اقدامات ترسره کیږي نو له دې کبله اقتصاد او سیاست سره ډیرې نژدې اړیکې لري .

- اقتصاد او اخلاق : په اقتصاد کې د انسان هغه کړنې شاملې دي چې انسان څنګه شتمنۍ لاسته راوړي خپلې نامحدوده غوښتنې څنګه پوره کړي دغیرقانوني لارو لاسته راغلې شتمنۍ په اقتصاد کې نه راځي .له پورتنیو څرګندونو څخه رامالومیږي چې اقتصاد او اخلاق پخپلو کې مهمه اړیکه لري .

- اقتصاد او تاریخ : اقتصاد او تاریخ هم ډیرې لرغونې اړیکې لري یو اقتصاد پوه د تاریخ تر مطالعې وروسته دا معلومولی شي چې په تیرو وختو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د اقتصادي ناورینونو ،د پیسو پړسوب،بې کاري او د نورو اقتصادي ستونزو د رامنځته کېدو سببونه څه ول .همداسې د تاریخ مطالعه یو اقتصاد پوه ته د ډېرو مسایلو په اړه معلومات ورکوي څو په راتلونکې کې ښه پرېکړه وکړي.

اقتصاد له سیاست ، تاریخ او اخلاقو څخه علاوه له نورو علومو سره هم اړیکې لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقتصادي قوانين

د داسې اصولو جوړول چې د کړنو د اجرا په وخت کې په پام کې نيول کيږي قانون بلل کيږي په ټولو علومو کې طبيعي دي او که ټولنيز هر يو خپل قوانين لري .اقتصادي قوانين د انسان لپاره د هغه طزالعمل متعلق معلومات تهيه کوي چې اړيکه د اړتياوو د ډيربنت او د وسايلو د کمښت سره وي د ساري په توګه که د يو توکي قيمت ټيټ شي نو خلک هغه ډير اخلي او کله چې يې قيمت لوړ شي نو په کم مقدار يې اخلي چې دا يو اقتصادي قانون دی .

د اقتصادي قوانينو ځانګړتياوې : اقتصادي قوانين لاندې ځانګړتياوې لري :

- مفروضات : کله چې موږ دا اقتصادي قوانينو په اړه خبرې کوو موږ تل يو څو خبرې فرضوو چې د قانون مفروضات ورته ويل کيږي که په دغو مفروضاتو کې تبديلي راشي نو اقتصادي قوانين سم نه ثابتيږي د ساري په توګه د تقاضا قانون وايي : که نور عوامل ثابت وي نو د قيمت له کمښت سره تقاضا ډيريږي او که قيمت لوړ شي تقاضا کميږي . له پورتني مثال څخه څرګنديږي چې د تقاضا قانون هغه وخت سم دی کله چې نور عوامل ثابت وي دغو عواملو ته مفروضات وايي چې په لاندې ډول دي :

♣ د مصرفونکو په عوايدو کې تغير نه وي راغلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د مصرفونکو په خوښه ، عادت او سینګار کې بدلون نه وي راغلی .
- د متبادلو توکو په قیمتونو کې تغیر نه وي .
- د مصرفونکو په شمیر کې بدلون نه وي .

- اختیار : اقتصادي قوانین اختیاري دي که د چا خوښه وي عمل پرې کولای شي او که د چا خوښه نه یې پرې کوي .

- خوښمن : د اقتصادي قوانینو عملي کول په زور نه دي بلکې دا خوښمن کار دی د هر چا خوښه ده که څوک یې مخالفت کوي او که عمل پرې کوي .

- په حقیقت ولاړ : اقتصادي قوانین په حقیقت ولاړ وي په هر ځای او هر وخت سم وي د ساري په توګه : سپما=عاید-لګښت له دې څخه موخه دا ده چې سپما هغه وخت رامنځته کیږي کله چې زموږ عواید ډیر وي نسبت لګښت ته چې دا قانون په هر ځای کې او هر وخت سم دی.

- تولنیز : د اقتصادي قوانینو بڼه ټولیزه وي ،مقداري بڼه نه لري د نورو اقتصادي پیښو له تجزیې کار اخلي طبیعي علوم مقداري اندازه بیانوي د ساري په توګه دوه برخې هایدروجن یوه برخه اکسیجن په هر ځای کې اوبه جوړوي لیکن په اقتصاد کې موږ داسې نه شو ویلی چې که د یو توکي قیمت له لسو افغانیو څخه شلو ته پورته شي نو تقاضا یې نیمیږي په اقتصاد کې هر څه په ټولیز ډول څیړل کیږي اقتصادي قوانین د یوې ځانګړې ډلې استازولي نه کوي بلکې یوې ټولې د روښانه اکثریت استازولي کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- معیار : د نورو ټولنیزو علومو په نسبت اقتصادي قوانین ډیر معیاري وي ځکه اقتصادي حرکتونه او غوښتنې موږ د پیسو په وسیله روښانولی شو خو نور ټولنیز علوم په پیسو نه شو.

- بشري کړنو مطالعه : په اقتصادي قوانینو کې موږ یوازې بشري کړنې تر مطالعې لاندې نیسو.

- د اقتصادي قوانینو جوړښت : اقتصادي قوانین جوړیږي نه بلکې د انساني ارتجاعیت په وسیله په خپله جوړیږي . د ساري په توګه که د یو توکي قیمت ټیټ وي خلک یې ډیر اخلي خو کله چې قیمت لوړیږي نو خلک یې په کم مقدار اخلي چې دغه قانون د خلکو د ارتجاعیت په اساس جوړیږي او د تقاضا قانون دی.

په اقتصادي او نورو قوانینو کې توپیر

په اقتصادي او سیاسي قوانینو کې توپیر : سیاسي قوانینو څخه موخه هغه قوانین چې د حکومت له خوا عملي کیږي چې دا قوانین د حکم په څیر کارول کیږي چې مراعتول یې په ټولو وګړو حتمي دي او که څوک یې عملي نه کړي نه نو سزا هم ورکول کیږي ،که حکومت وغواړي سیاسي قوانین لمنځه وړلی شي خو اقتصادي قوانین په خپله جوړیږي او که چا عملي نه کړل سزا پرې نشته او که څوک وغواړي دغه قوانین لمنځه نه شي وړلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اقتصادي او اخلاقي قوانينو کې توپير: د اخلاقي قوانينو موخه د ټولنې اصلاح کول وي چې خپلواکه بڼه لري اخلاقي قوانين د مذهب او ټولنې د دود په وسيله جوړ شوی وي چې دا قوانين دا پريکړه کوي چې دا کار وکړه دا مه کړه د ساري په توګه د مور او پلار درناوی کول ،په اخلاقي قوانينو عمل کول په ټولنه عزت پيدا کول او که عمل پرې ونه کړو نو عزت مو کمېږي اخلاقي قوانين په يوې سيمې پورې تړلي وي خو اقتصادي قوانين په خپله جوړېږي که عملي يې نه کړي نو په خپله به ځانته زيان رسيږي اقتصادي قوانين نړيوال وي .

اقتصادي او طبيعي قوانين: طبيعي قوانين د طبيعي علومو(کيميا ،فزيک) قوانين وي دا قوانين د وسايلو او پايلو ترمنځ په خپلواک ډول يو ځای شوي او رامنځته شوي دي چې په هر ځای او هر وخت قايم وي د ساري په توګه د فزيک يو قانون دی که د نړۍ په هر ځای کې يو توکی پورته واچوې بيرته ځمکې ته را لوېږي چې دې قانون ته د ثقل قانون ويل کيږي طبيعي قوانين قاطع وي د طبيعي قوانينو اړيکه غير ژونديو سره وي خو اقتصادي قوانين قاطع نه دي په خپله جوړيږي له انسانانو سره اړيکه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اقتصاد د علم ګټې

اقتصاد یو ټولنیز علم دی چې د انسان په پرمختګ کې له انسان سره مرسته کوي د اقتصاد د اهمیت په اړه مالتس وایي : اقتصاد یوازنی علم دی چې ټول خلک پرې خبر او معلومات لري او په اقتصادي پرمختګ کې مرسته کوي . ووتن د اقتصاد د علم په اړه وایي تر هغه پورې یو انسان متمدن نه شي کیدای تر څو چې د اقتصاد د علم په اړه معلومات ونه لري همدارنګه پروفیسور پیګو وایي : د اقتصاد د علم زده کړه د علم په توګه نه بلکې د اقتصادي ستونزو د حل لپاره باید زده شي ،هنري لیکي د یو انسان لپاره د اقتصاد د علم زده کړه د هر انسان اړتیا او اخلاقي مسوولیت دی د اقتصاد علم زده کړه د انسان ذهن ته پراختیا ورکوي ،په اوسني وخت کې څوک د اقتصاد د علم په اړه پوهه ونلري نو هغه ته لوستی انسان نه شو ویلی ،د کارګرو د حقوقو دفاع،پانګوالو ته د ښې ګټې برابرول،د صنعتکارانو ،کروندګرو لپاره د بازار د پیدا کیدو د کاروبار د ډولونو او د کاروباري موقو پیدا کول ،د لګښتونو لپاره لارښوونه،د شتمنۍ عادلانه ویش ، دانسان د ژوند د سطحې لوړوالی او نور د اقتصاد علم ګټې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نړیوال اقتصادي سیستمونه

International economic systems

په اقتصاد کې د انسان هغه کړنې تر مطالعې لاندې نیول کیږي چې د محدودو وسایلو په مرسته د نامحدودو غوښتونو د پوره کولو لپاره تر سره کیږي چون دغه کړنې انسان په ټولنه کې ترسره کوي نو له دې کبله یې یو له بل سره اړیکې پیدا کیږي د کړی بڼه اختیاروي چې اقتصادي نظام ورته وایي یو نومیالي اقتصاد پوه اقتصادي نظام داسې تعریف کړی دی :اقتصادي نظام هغه اداري رانغاړي چې د یو هیواد وګړي یې د دې لپاره رامنځته کوي چې خپل محدود وسایل داسې وکاروي تر څو خپلې نامحدودې غوښتنې پرې پوره کړي د یو هیواد اقتصادي نظام دا پریکړه کوي چې د خلکو لاندې پوښتنو ته څنګه ځواب ووایي :

1. څه شی پیدا کړي؟ : د یو هیواد اقتصادي نظام لومړی په دې بحث کوي چې د هیواد وګړي څه شي ته اړتیا لري چې د تولید وسایل پرې وکارول شي او د خلکو د اړتیا وړ توکي تولید کړي.

2. څنګه یې تولید کړي ؟ :په اقتصاد کې دویمه پوښتنه دا چې څنګه یې تولید کړو له څنګه یې تولید کړو څخه موخه دا چې د تولید عوامل په څومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقدار سره يو ځای کړو څو د توليد لګښت کم او توليد ډېر کړو دا هغه وخت ترسره کيږي د توليد عوامل په ښه توګه وکارول شي.

3. د چا لپاره توليد ؟ دربېمه پوښتنه دا چې توليد دکومو خلکو لپاره تر سره کړي چې دهغوی اړتياوې پرې پوره شي

4. وسايل څنګه وويشي ؟ په هيوادونو کې شته وسايل څنګه وويشل شي ايا دغه وسايل له خلکو سره وي او که له حکومت سره او که په ګډه وي ځلورمه پوښتنه د همدې لپاره ترسره کيږي چې د پورتنيو پوښتنو د حل لپاره بېلا بيلې لارې کارول شي چې اقتصادي نظامونه ورته وايي او په لاندې ډول ترې يادونه کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بازار اقتصادي نظام

Market Economy

د بازار اقتصادي نظام هغه اقتصادي سیستم دی چې په هغو کې د پرېکړو د نیولو او معاملو د اجرا په وخت کې د تولید پر وسایلود خصوصي ملکیت مخکوالی په نظر کې نیول کېږي. د ملي اقتصاد په کچه د اقتصادي معاملو او پروسو پلان او انسجام په متمرکزه سراسري بڼه نه وي هر اقتصادي واحد ځانګړی پلان او د کړنو تدبیرونه په بازار کې د موجودو سیالیواو د خرڅلاو د قیمتونو پر بنسټ جوړوي. د ځانګړو اقتصادي واحدونو پلانونه چې هر یو بیل بیل د بازار د نرخونو سره په تړاو کې وي جوړېږي او د ټول ملي اقتصاد په کچه د همدې ځانګړو پلانونو یوځایي پیونداو ارزونه د ملي اقتصاد د پلان او وړاندې لید لپاره په کارېږي پانګوال نظام د خصوصي ملکیت د تقدس پر بنسټ ولاړ دی او د بازار اقتصاد د آزادو سیالیو له لارې د انسانانو د اړتیاوو د پوره کولو په میکانیزم دریدلي دي یا په بل عبارت، د تولید پر وسایلو خصوصي ملکیت دبازاردآزادوسیالیو له لارې د ټولنې د اړتیاوو له پوره کولو سره ټینګ تړلي دي او د ډیرو پوهانو په نظر ، یو یې له بله ، د تصور او عملي کارونې وړ نه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بازار د اقتصادي نظام بنې

د بازار اقتصاد یو لرغونی تاریخي اقتصادي نظام دی چې د بشري ټولنې د تاریخي تکامل سره سم یې وده موندلې او د ملي ټولنو له اړتیاوو اود نړیوالو شرایطو له غوښتنو سره سم یې بدلون موندلی دی د تاریخ په اوږدو او په تیره بیا د شلمې پیړۍ په بهیر کې د بازار د اقتصادي نظام نوي ډولونه رامنځته شوي، چې ځینې غوره بیلګې یې د آزاد بازار (لبرال مارکیټ)، ټولنیزبازار (سوسیال مارکیټ)، د چاپیریال ساتنې ټولنیزبازار (سوسیال ایکالوژیک مارکیټ) یادولای شو.

آزاد بازار:

د بازار اقتصادي نظام بیلابیلې بڼې لري یو له هغو بڼو څخه د آزاد بازار (لبرالمارکیټ) اقتصادي بڼه ده چې په هغو کې تولید او لګښت په آزاده توګه د بازار د لارې اداره کیږي دولت په مستقیمه توګه په بازار کې مداخله نه کوي او یوازې د غیرمستقیمې لارې د بازار په پروسو کې لاس وهلی شي د ساري په توګه، دولت کولای شي چې ځیني دولتي محصولات بازار ته وړاندې کړي، په سیالیو کې برخه واخلي او یانوي قوانین جوړ او عملي کړي په آزاد بازار کې هر څوک خپلې شخصي ګټې لټوي او د هغو د ترلاسه کولو لپاره تولید کوي، خدمتونه وړاندې کوي، په اقتصادي معاملو کې برخه اخلي او له دې لارې په آګاهانه او یا نا آګاهانه بڼه د غونډې ټولنې دژوند د سطحې په لوړولو کې رول ادا کوي داحتمي نه ده چې یو څوک د ټولنې ته د خدمت په عالي درک او

(c) ketabton.com: The Digital Library

احساس په اقتصادي پروسو کې مسوولانه ونډه واخلي، بلکې يوازې د شخصي ګټو د تر لاسه کولو په هدف اقتصادي کار يې په آخري پايله کې د ټولنې د ژوندانه د ښه والي او هيواد او هيوادوالو ته د خدمتونو خواته کشوي.

د آزاد بازار په اقتصادي سيستم کې د قراردادونو آزادي يو له غوره ځانګړنو څخه دهدولت د کار او د نورو اقتصادي معاملو په تړونونو کې لاس وهنه نه کوي. هر څوک د شخصي تشبث، د کار او شغل د انتخاب آزادي لري او کولای شي پخپله آزاده اراده دهغو په اړه تصميم ونيسي او د آزادو قراردادونو له لارې د قانون په چوکاټ کې له نورو سره سياليو ته داخل شي د آزاد بازار بله ځانګړتيا د کونکې نښه د مصرف او مصرفوونکو آزادي ده همدا شان د شغل او مسلک آزادي هم د آزاد بازار له غوره بيلوونکو بيلګو څخه ده دا ټول بياد توليد پروسايلو د خصوصي مالکيت پر بنسټ ولاړ دي.

د توليداتو او خدمتونو قيمتونه د هغو ښتنان پخپله خوښه په خپلواکه توګه ټاکي او دا په بازار کې د عرضې او تقاضا د انډول له لارې پخپله تنظيميږي. په آزاده توګه ټاکل شوي قيمتونه بيا پخپله د بازار بيلانس ساتي او د ځينو محصولاتو د اړتيا څخه د زيات توليد (اضافه توليد) مخه نيسي.

د ازاد بازار په اقتصادي نظم کې بازارته د هر چا مخه خلاصه ده هر توليدوونکی کولای شي خپل مال په آزاده توګه وړاندې کړي او هر مصرفوونکی هم کولای شي په آزاده توګه د خپلې اړتيا وړ شيان پخپله خوښه انتخاب او مصرف کړي بازار ته آزاده لاس رسي ددې سبب کيږي چې هر

(c) ketabton.com: The Digital Library

توليدوونکی هاند وکړي، تر څو د مصرفونکو د مينې او ذوق سره برابر توليد وړاندې کړي، نوي نظرونه رامنځته شي، ورځ په ورځ د ټاکلي شي نوي موډلونه اودنويو خدمتونو ډولونه توليداو رواج شي.

د توليد پر وسايلو د خصوصي ملکيت،ازادې سيالۍ او ازاده سيالۍ چې د اقتصادي ليبراليزم اساسي ستنې دي چې د ادم سميت په نظر د ټولنې د ژوند د سطحې د لوړوالي لپاره لومړني شرطونه دي .

. ټولنيز ژوندانه په عمل کې هم دا وښوده چې اقتصادي لبراليزم د اقتصاد صنعتي کېدواو د پيداوارنو ظرفيت او تنوع ته چټکتياورکړه چې په پايله کې يې پانګوال نظام زغرده وده وکړه داپروسه بيادټولنيزو پراخه پرګنوله بيوزلۍسره هم ملګرې ده اوپه پايله کې يې دبډايانواوبيوزلانو ترمنځ واټن ورځ تر بلې زياتيږي.

سره له دې چې د اقتصادي لبراليزم طرفداران په اروپا او امريکا کې ټول په بنسټيزه توګه د اقتصاد د ځواک له پاره کارکوي، خو تر منځ يې ټاکلي توپيرونه هم شته په اوسني وخت کې د لبراليزم نظريه د سياست د ډګر په خير په اقتصادي برخه کې هم له هغه پخوانۍ جاذبې څخه لويدلې او د پام وړ پلويان نه لري.

په ډيرو بحثونو کې داسې هم اوريدل کيږي چې د آزاد بازار اقتصاد د افغانستان په اساسي قانون کې د افغانستان لپاره د اقتصادي سيستم په حيث

(c) ketabton.com: The Digital Library

منل شوي دي دا خبره سمه نه ده د افغانستان په اوسني اساسي قانون کې د آزاد بازار اقتصاد نه، بلکې يوازې د بازار اقتصادي سيستم د هيواد د ملي اقتصاد له پاره منل شوی او د هغو د بڼو(اشکالو) د انتخاب له پاره لارهآزادهپرېښودلشوې ده.

ټولنيز بازار (سوسيال مارکېټ):

د ټولنيز بازار اقتصادي سيستم چې د بازار د اقتصاد ځانګړې بڼه ده، دپانګوالۍدرژيم دسياليوپربنسټ دولت ته داواک اودنده ورکوي چې په اقتصادي موضوعګانو کې سياسي–ټولنيز اصلاحات تر لاس لاندې ونيسي، ټولنيز عدالت او سياسي ثبات ته لومړيتوب ورکړي او د ټولنيزو مساواتو په لار کې ګام واخلي.

د دويمې نړيوالې جګړې وروسته د ټولنيز بازار اقتصادي سيستم مطرح شو او د هغو د پراختيا او پر مختګ په لارکې ګامونه واخيستل شول. په پانګوالاقتصادي نظام کې د ټولنيزو مسئلو د ښېګڼې او د بيوزلو او محرومو طبقو او قشرونو په ګټه د دولت لاسوهنې ته ځکه اړتياده چې پخپل سر او آزادې پانګوالۍ لخوا ډير ځله د هيواد محرومان او ټولنيزي اړينې چارې له پامه غورځول کيږي او پايله يې دټولنيزيووالي او سياسي ثبات د لمنځه تلو سبب کېږي. د پانګوال اقتصاد همدا خپل سرې ودې د شلمې پيړۍ په لومړۍ نيمايي کې د لومړۍ او دويمې نړيوالې جګړې په رامنځته کيدو کې د پام وړ رول ولوباوه الفريد مولر ارمک او اوډويګ ايرهارډله نظره د ټولنيز بازار ښېګڼه

(c) ketabton.com: The Digital Library

داده چې د آزاد بازار مثبتي خواوې ساتي، د اقتصادي ځواکمنتیا او د تولیداتو او خدماتو د تنوع له بهیره ننګه کوي، خو په عین وخت کې د هغو دمنفي اړخونو او بدواغیزو مخنیوي کوي، په ټولنیز ژوندانه کې د ګټې د ترلاسه کولو په خاطر د آزاد بازار د رقابتونو د ورانوونکي اغیزې مخه نیسي او دځومحدودوکسانوپه لاس کې داقتصادي ځواک دانحصاراوتمرکزدماتولوله پاره دټولنې په ګټه مناسب اوقانوني تدبیرونه نیسي. او په عین حال کې د ملي یووالي، ټولنیز مصئونیت، امنیت، سولې او عدالت د تأمین او تحکیم په لار کې هم پوره ګامونه تر لاس لاندې ونیول شي.

په ټولنیز بازار کې د دولت ځای او رول د آزاد بازار څخه فرق لري دلته دولت دآزادبازارپه څیر په اقتصادي چارو کې پاسیف رول نه لري، بلکې په فعاله توګه په اقتصادي معاملاتو کې برخه اخلي او په هغه ځای کې چې اقتصادي پروسې د ټولنیزو، سیاسي چارو دموازنې د لمنځه تلو سبب کیږي، فعال دفاعي او اصلاحي تدبیرونه نیسي. په دې حال کې د دولت غوره ټولیز سیاسي هدفونه او تدبیرونه د کار په بازار کې، د شتمنیو د جوړولو په سیاست کې، د کورونو د جوړولو او توزیع په سیاست کې، د ښوونې او روزنې په چارو کې د عایداتو پورته کیدو او معاشاتو په اندازه او ویش کې مداخله او داسې نور تر لاس لاندې نیول کیدای شي. هدفدادی چې اقتصادي پرمختګ او د مادي نعمتونو پریماني د ملت د عامو وګړو ترمنځ د کشمکش سبب نه شي، بلکې د آزادۍ سیالۍ په پایله کې د رامنځته شوي پرمختللي اقتصادي ځواک په واسطه ټولنیزعدالت، پیوستون اوپرمختګ تضمین کړي دټولنیز اقتصادي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مارکېټ نظام داسې شرايط رامنځته کولای شي چې دملي اقتصاد پرمختګ دټولنيزعدالت، پيوستون اوترقۍ سره ټينګ تړاو ولري، نه داسې چې دبې امنۍ، ټولنيز ناورين او سياسي بې ثباتۍ سبب وګرځي. د ټولنيز بازار کلمه د سوسياليزم او پانګوالي نظامونوترمنځ دربېمه اقتصادي لار هم نومول شوې ده، خو ډېر پوهان د داسې اصطلاح استعمال سم نه بولي په نړۍ کې د سوسيال بازار غوره نمونه د آلمان اقتصادي نظام دی چې د ملي اقتصاد د پر مختګ سره يوځای د افرادو ټولنيز مصئونيت هم تضمينوي په سوسيال بازار کې دولت مکلفيت لري چې بيوزلو، زړو، معيوبو، بيکارو او نورو ټولنيزو مرستو ته اړوکسانواودهغواولادونوته دژوندلومړنۍ اړتياوې د ټولنې په منځګړې کچه ورسوي هر څوک حق لري چې مناسب خوراک او څښاک، د سمو جامو د اغوستلو او د معياري کور د اوسېدلو امکانات ولري. په هيوادکې دهراوسېدونکيروغتيا د دولت لخوابيمه ده هرڅوک حق لري چې ددولت له بودجې اوټولنيزو فنډونوڅخه ورته د زده کړې او ښوونې او روزنې شرايط برابر شي. دکوچنيانودزدهکړېاو تحصيل امکانات د هغوی د مېندو او پلرونود ټولنيز موقف او شتمنۍ تابع نه وي دولت مکلف دی چې د قانون له مخې د هر چا استعداد ته د ودې مخه خلاصه او ترې بشپړه ننګه وکړي په دې توګه د سوسيال مارکېټ په نظام کې د کور، کالي، ډوډۍ، صحت او سواد ستونزو ته د حل د لارو موندل د دولت له مکلفيتونو څخه شميرل کيږي .

دچاپېريال ساتنې ټولنيز بازار

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وخت په تېرېدو سره د بشري ټولنې د پایښت لپاره د چاپېریال اهمیت زیاتیږي او د هغو د سالم ساتلو دنده د انسانانو په وړاندې ورځ په ورځ غوره کیږي. ډیرې اقتصادي کړنې د انسانانو د ژوند په چاپیریال منفي اغیزه کوي له همدې کبله د بازار د اقتصادي نظام د ټولنیز بازار تر څنګ د شلمې پیړۍ په آخرو کې د دچاپیریال ساتنې ټولنیز بازار تیوري هم رامنځته شوه او وده یې وکړه ددې نظریې او عملي اقتصادي نظام هدف دادی چې د اقتصاد (ایکانومي) او د ژوند د چاپیریال (ایکالوژي) تر منځ بیلانس وساتل شي.

د شلمې پیړۍ تر دویمې نیمایي پورې دا نظریه چلیده چې طبیعي ذخیرې پریمانه او ډیرې دي. دژونددچاپیریال له طبیعي زیرموڅخه وړیا ګټه اخیستل کېده د شلمې پیړۍ په دویمه نیمایي او په تیره بیا د اوومې لسیزې وروسته دې نظریې زور واخیست چې د ژوند چاپیریال پخپله زیات ارزښت لري او باید د تولید له داسې میتودونو او د اقتصادي کړنو له داسې سیستمونو څخه کار واخیستل شي چې د انسانانو د ژوند پر چاپیریال یې ناوړه اغیزې کمې وي. دلته باید اقتصادي ګټې او چاپیریال ته د زیان رسیدو ترمنځ سنجش وشي او خالصه اقتصادي ګټه باید د ژوند د چاپیریال د تاوان له لارې لاسته رانه وړل شي که په سوسیال بازار کې د ټولنیز او سیاسي مصئونیت او ثبات موضوع په نظر کې نیول کېده، په سوسیال ـ ایکالوژیک مارکیټ کې د هغو تر څنګ د ژوند د چاپیریال ساتنه هم په پام کې نیول کیږي. په دې اقتصادي نظام کې د اقتصادي ګټو د ترلاسه کولو له پاره د ژوند د چاپیریال خرابولو ته اجازه نه ورکول کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اقتصادي کړنو او له هغې لارې د مادي ګټو د ترلاسه کولو په لار کې د ژوند د چاپیریال د خرابۍ د مخنیوي په خاطر ټاکلي معیارونه او میتودونه کارېږي. د نمونې په توګه ویلای شو چې د تولیدي ـ اقتصادي فعالیت په پایله کې د کاربن ډای اکساید د تولید د اندازې پر معیار د چاپیریال مالیه ټاکل کېږي هر څوک او هر اقتصادي ، تولیدي کامپلکسچېډېرکاربنډای اکساید تولیدوي، د ډېرې مالیې پر ورکولو مکلف وي یا هر څوک چې ډېره انرژي مصرفوي په هماغه اندازه دچاپیریال مالیه اېښودل کېږي داسې ډېرنورمیتودونه هم شته چې په اقتصادي فعالیتونوکې دچاپیریال د تخریب په مخنیوي اوکمښت کې مثبت رول لوبولای شي.

دچاپیریال ساتنې ټولنیز بازارکې دولت د چاپیریال د ساتنې له پاره په بازار او اقتصادي معاملو کې فعاله مداخله کوي او هر څوک د ګټې د ترلاسه کولو په خاطر د چاپیریال په تخریب کې آزادې لاسوهنې ته نه پرېږدي دلته دا هم په نظر کې نیول کېږي چې په تولیدي ـ اقتصادي پروسه کې څومره انرژي مصرفېږي او په چاپیریال یې اغیزه څومره ده؟

د چاپیریال د ساتنې د مؤسسو لخوا داسې هڅې روانې دي چې د ژوند د چاپیریال د قیمت د معلومولو او د بازار په معاملو کې داخلولو له پاره د هغو د سنجش په خاطر ځرګندکمي مقیاسونه رامنځته کړي، چې تر ټاکلې اندازې پکې بریالي هم دي دا نظریه ورځ تر بلې غښتلې کېږي چې د ژوند او فعالیت چاپیریال باید چاته د وړیا شیزونو په حیث د اقتصادي فعالیتونو لپاره په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختيار کې ورنه کړل شي دا د دولت د عمومي شتمنۍ په حيث وګڼل شي او پر استعمال يې قيود وضعه او قيمت پرې کېښودل شي. د بلې خوا د توليد په پروسه او نورو اقتصادي معاملو کې د انرژۍ مصرف تر کنترول لاندې ونيول شي او د برق، تيلو ، ګازو او نوره انرژۍ باندې ماليه جګه شي.دايکالوژيک ـ ټولنيز بازار په نظام کې هدف دا هم دی چې د راتلونکو نسلونو له پاره د ژوند طبيعي چاپيريال سالم وساتل شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سوسياليزم اقتصادي نظام

د سوشـياليزم كلمـه د نـړۍ پـه هـر ګـوټ كـې كـارول كيـږي او تـل پـه سياسـي ،اقتصادي او پوهنيزو بحثو كې پر خبرې كيږي.سوشياليزم د مفهوم او مانـا لـه مخې تقريبا دوه زره څلورسوه اتـه ديـرش كالـه وړانـدې موجـود و. خـو دلفـظ او كلمې لـه مخې د نولسـمې پيـړۍ محصـول دی او دنولسـمې پيـړۍ پـه سـر كـې رامنځتـه شـوی چـې پـه اقتصـادي كتـابونو كـې ددغـې كلمـې د حقيقـي پيـدا كوونكي تر منځ اختلاف شتون لري په ځينو كتابونو كې د سوشياليزم د كلمې پيدا كوونكی رابرټ اوون ښودل شوی مګر د فرانسې نوميالي عـالم پيـر لـرو پـه خپل كتاب كې (ګرودو سامار) داسې ذكر كړی چې د سوشياليزم كلمه لومړی ما استعمال كړې.

د سوشــياليزم تعريــف : ډيــرې سياســي او اقتصــادي ټـولنې خپلــې طريقــې سوشيالستي بولي مګر په نظرياتو او كړنو كې يو له بل سره توپيرشـتون لـري د ساري په ډول انارشستانځانونه سوشيالستان بولي خو د خپلو نظرياتو لـه مخـې پـه فرديـت را څرخـي د فـرد پـه اصـلاح كـې د ټـولنې اصـلاح وينـي حكومـت او ديكتاتوري نه خوښوي همدارنګه كمونسـتان او ماركسسـتان هـم د سوشـياليزم نارې وهي مګر هغوی وايي چې د ټولنې اصلاح د فـرد اصـلاح ده چـې دحكومـت او ديكتاتورۍ طرفدار دي د پورتنيو توپيرنو لـه كبلـه د سوشـياليزم تعريفـول هـم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستونزمن کار دی خو بیا هم کولای شو په لاندې ډول یې تعریف کړو: سوشیالیزم د هغه ښوونځي او طریقې څخه عبارت دی چې عقیده لري چې د پانګوال نظام د مالکیت او کار ډول ظالمانه دی باید د ټولنې له لورې ورته تغیر ورکړل شي.همدارنګه سوشیالستهان وايي د ټولنیزو مسایلو د حل لپاره باید په ټولنیز ډول اقدام وشي او د ثروت سرچینې باید د ملت په لاس کې ورکړل شید تولید وسایل د دولت او یا ټولنیزو اتحادیو او کوپراتیفونو په ملکیت کې ورکول کیږي. په داسې نظام کې شخصي ملکیتونو ته اجازه ورکول کیږي، خو د خصوصي ملکیتونو شته والی د دولتي قانون له مخې منعه وي.

له شخصي مالکیت څخه موخه پرهغه شتمنیو د شخص تصاحب دی چې د هغه د شخصي او کورنیو اړتیاوو د پوره کولو لپاره ترې کار اخیستل کیږي، خو د نورو د کار د ګټې د خپلولو او استثمار لپاره نه شي کارول کیدای د ساري په توګه، د اوسیدلو کور، جامې، بایسکل، موټر، هغه اندازه ځمکه چې یو شخص او د هغه د کورنۍ غړی پخپله پکې کار وکړي او همدا ډول نور ټول هغه څه چې یو څوک یې د خپل شخصي او کورني ژوند لپاره کاروي.

ددې په وړاندې خصوصي مالکیت د تولید پر وسایلو دافرادو له هغه ډول تصاحب څخه عبارت دی چې د افرادو د شخصي او کورنیو اړتیاوو څخه زیات وي او د هغو په واسطه د نورو هغو کارګرانو او مسلکي کسانو د کار څخه ګټه اخیستل کیږي چې د همداسې وسایلو د نشتوالي له کبله په خپله په مستقل ډول په تولیدي او خدماتي فعالیتونو کې برخه نه شي اخیستلای د تولیدي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسايلو څخه بې برخې کارګران او ماهران د خپل ژوند د اړتياوو د لاسته راوړو او په خپله تحصيلي څانګه کې د کار د موندلو لپاره دې ته اړ وي چې د کوم بل پانګوال سره چې د مناسبو توليدي وسايلو څښتن دی، کار وکړي په پايله کې د خپل کار او لاس د محصولاتو ګټه په لږه او يا ډېره اندازه د هغو د کار ورکوونکي پانګوال لاس ته ورځي.

ددې لپاره چې د شخصي او خصوصي مالکيت تر منځ موضوع ښه څرګنده شي دلته به د يوې ټوټې ځمکې مثال راوړو:

که يو څوک شخصي ځمکه ولري، په هغه کې پخپله دی او د هغه د کورنۍ غړي کار او توليد وکړي او پيداوار يې هم د خپل کور د اړتياوو لپاره ولګوي، نو د ځمکې ټوټه د هغه شخصي ملکيت دی او په سوشياليزم کې يې د ساتلو او کالـه کولو حق لري خو که چيرې يو څوک په ځمکه کې پخپله کار نه کوي، خپله ټوټه ځمکه چاته په اجاره، کرايه او يا ده کروندګر ته په کروندګرۍ ورکړې وي، نو دا ځمکه د هغه په خصوصي مالکيت اوړي او په سوشياليزم کې يې د ملکيت او د هغو په وسيله د بل چا د کار او زيار د ګټې د خپلولو حق نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوشیالیزم ته د رسیدو مراحل

- نیوکه :د سوشیالیزم ښوونځي اصولاً د ټولنې پر موجوده انتظامونو نیوکې کوي دوی په ټولنه کې د طبقاتو د له منځه وړلو لپاره کار کوي چې دلته دوه ډوله اقدام غواړي یو ډله وایي چې ډیر ژر باید بدلون راشي بله ډله وایي چې لومړی باید سیاسي ،اقتصادي ،ټولنیز او کلتوري خیړنه وشي بیا بدلون راشي.
- هیله: سوشیلستان هیله لري چې د راتلونکي زماني خلک به کوښښ وکړي چې د تولید اوسنی نظام چې سم نه دی بیرته کړي او دهغه پر ځای یو داسې نظام ټینګ کړي چې د مساوات پر پایو ولاړ وي.
- عمل: په ټولنه کې سوشیالستي نظام ته د رسیدو لپاره د سوشیلستانو تر منځ اختلاف موجو دی یو ډله یې د عمومي انقلاب طرفدار دي چې په هغو کې الماني کارل مراکس او ملګري یې د دې نظرې ملاتړي دي کارل مارکس یوازې داسې نه وایي چې انقلاب دې وشي بلکې هغه عقیده لري چې دا ډول انقلاب کیدونکی او راتلونکی دی.هغه د پانګوال نظام څخه مخالف و او په ټوله نړۍ کې کارګرو ته همدا یوه خبره کوله د نړۍ کارګرو یو له بل سره متحد شئ کارل مارکس او دهغه ملګرو سوشیالیزم ته د رسیدو لپاره د کارګرو انقلاب او د یو څه وخت لپاره د هغوی دیکتاتوري غواړي،پانګوال نظام ټولنه په دوه طبقو ویشید مارکس په عقیده تاریخ د طبقاتو ترمنځ د کشمکشو او اړودوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه عبارت دی نه دملتونو د جنګ څخه تاریخي پیښې د اقتصادي قدرت او زور لاندې پیدا شوي.

د کارل مارکس دا نظریه په عملي ډګر کې په اوسنۍ روسیه کې د ناکامۍ سره مخ شوه د مارکس ، انګلز او لېنن سوشیالستي مفکوره د نړۍ په نورو هېوادنو کې هم خپل ارزښت له لاسه ورکړو:

د سوشیالیزم بنسټیز اصول:

۱. ټولنیز ملکیت: په سوشیالیزم کې خصوصي ملکیت شتون نه لري د تولید ټول وسایل(ځمکه، کار، پانګه، مدیریت) د حکومت به لاس کې وي.
۲. خصوصي کاروبار وجود نه لري:په سوشیالیزم کې خصوصي کاروبار وجود نه لري ټول خلک له حکومت سره کار کوي او د دولت نوکران وي.
۳. د شتمنۍ مساوي ویش: په سوشیالیزم کې ټول کاروبار د حکومت په کې وي له کاروبار څخه چې کومه ګټه تر لاسه کیږي د حکومت خزانې ته ځي او په ټولنیزو کارونو یې لګوي.
۴. کاروبار:په سویشالیزم کې ټولو خلکو ته کار د حکومت له خوا ورکول کیږي.
۵. د پلانونو جوړول:په سوشیالیزم کې یوه اداره وجود لري چې د حکومت لپاره ټول اقتصادي پلانونه جوړوي چې تر ډیره بریده په دې پلانونو کې د دولت سیاسي مرامونه په پام کې نیول کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. فکري اتحاد: په سوشیالیزم کې ټول خلک یو نظر لري د سوشیالیزم لپاره کار کوي او د کپټلیزم خلاف وي.

د سوشیالیزم او کمونیزم تر منځ توپیر:

کمونیزم او سوشلیزم عموماً دواړه یو د بل پرځای استعمالیږي ځکه دغه دواړه مکتبونه د کپیټلزم خلاف دي د دغو دوو مکتبونو ترمنځ ډېرورته والی او هم ډېر توپیر وجود لري خو په توپیر پوهیدل یې ځکه ستونزمن دي چې مختلفو ټولنو (هیوادونو) د دواړو اقتصادي مکتبونو ګڼ شمېر ډولونه عملي کړي او دا دواړه مکتبونه یې د تعصب ،یوا ړخیزه قضاوت په رڼا کې او دخپلې خوښې سره سم تعریف ، ورته او سره بېل کړی دی. لیبرالان غواړي چې پریکړې د ټولو افرادو سره شریکې شي البته دافرادو په ترجیح کې مګر محافظه کاران غواړي او وايي چې پریکړې بايد د څو محدودو نفرو تر منځ سره شریکې شي البته د یوه فرد په ترجیح.

سوشلیزم عموماً اقتصادي نظام یانښونځي ته راجع کیږي خو کمونیزم بیا هم پر اقتصادي او هم پرسیاسي ښوونځي دلالت کوي. د کمونیزم له مخې د خدماتو او اجناسو توزیع دافرادو اړتیاوو پر اساس رامنځ ته کیږي خو سوشالیزم بیا استدلال کوي چې د خدماتو او اجناسو توزیع دافرادو د هلو ځلو پر بسنټ رامنځ ته کیږي.

په کمونیستي اقتصاد کې د کپیټلیزم لپاره ځای نه شته خو سوشالیزم بیا وايي، څرنګه چې ثروت د خلکو ترمنځ توزیع کیږي نو کېدای شي د کپټلیزم ځیني

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړخونه په سوشیلیستي اقتصاد کي ځای ولري سوشیالیزم هغه ښوونځی دی چي وایي کارګره طبقه باید منابع په ټولیزه اوډیموکراتیکه توګه ترلاسه کړي چي وکولای شي دټولني داکثریت دبهبود لپاره اجناس تولید کړي. کمونیزم هغه ښوونځي ته وایي چي په ټولنه کي باید نه دطبقې استحصالوونکي، استحصالېدونکي اونه تېری کوونکي اوتېری کېدونکي باید وجود و لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلامي اقتصادي نظام

اسلام یوازې د مذهبي رسوماتو دین نه دی بلکې د انسان د ژوند یو مکمل قانون دی ،د مسلمانانو د ژوند هر څانګه مطالعه کوي ،اسلام مسلمانانو ته په اقتصادي برخه کې هم لارښوونه او رهبري کوي اسلام چې په اقتصادي برخه کې مسلمان ته کوم اصول وړاندې کړي په عملي کولو به يې انسان تل خوشاله او له سکون څخه ډک ژوند تیروي دا نور اقتصادي نظامونه انسان ته یوازې ددې نړۍ اړتیاوو په پوره کیدوباندې تاکید کوي خو اسلامي اقتصادي نظام ددې نړۍ تر څنګ د اخرت د بریالیتوب لپاره هم کار کوي اسلامي اقتصادي نظام په هغه ځای کې پلی کیږي چې خلک مسلمانان وي . اسلامي اقتصادي نظام په هغو ادارو او اشخاصو مشتمل دي چې د خدایي احکامو لاندې جوړ وي تر څو د اسلامي هیوادنو خلک محدود وسایل څنګه وکاروي تر څو هغه غوښتنې چې اسلام ورته اجازه ورکړې پوره کړي د اسلامي اقتصادي نظام اصولو سرچینې قران الکریم،نبوي سنت او اجتهادي سرچینه. اسلامي اقتصاد تر دوهم نړیوال جنګ پورې همداسې د نورو علومو سره ګډ پاتې شو ، په دغه دوران کې زیات اسلامي هیوادونه د دوهم نړیوال جنګ څخه وروسته آزاد شول په دغه وخت کې اسلامي هیوادونه د خپلو ویجاړو سستمونو ترڅنګ د اقتصادي سیستم جوړولو او بیا پر پښو درولو په هڅه کې شول ځکه دغه سستمونه د نړیوال جنګ او د کفارو د حملو په وجه له منځه وړل شوي وو ، څرنګه چه په هغه وخت کې نور اقتصادي سیستمونه په سود ولاړ وو ، او سود د اسلام له نظره ناروا دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د اسلامي اقتصاد او نورو اقتصادي سیتمونو ترمینځ ډېر توپیرونه شته او یواځې سود نه دی) نو ځکه دوی دا اړتیا ولیده چه خپل اقتصادي سیستم د اسلام د اصولو او قوانینو په چوکاټ کې جوړکړي.

په هر صورت لکه څرنګه مو چه وړاندې ذکر وکړ چه انفرادي هلې ځلې په دې بریالۍ نه شوې چه اسلامي اقتصاد دیوه مستقل علم په ډول نړیوالو ته ور وپیژني ، نو د جمعي هلو ځلو اړتیا پیدا شوه تر څو پورې چې په کال ۱۹۷۶ د فبروري په میاشت کې په اسلامي اقتصاد باندې لومړنی نړیوال کانفرانس په مکه مکرمه کې جوړ شو او په دې وسیله اسلامي اقتصاد دیوه مستقل علم په ډول دنیا ته معرفي شواو دغې داسلامي اقتصاد په مشهورتیا او پدې لاره کې دکار کولو لپاره لاره برابره کړهددغه کنفرانس په جوړولو کې ډاکتر محمد نجات الله صدیقي، ډاکتر محمد عمر او پروفیسر خورشید احمد فعال رول ولو بولوپه دغه کنفرانس یا سمینار کې د ډاکتر محمد نجات الله صدیقي لخوا دپخوانیو اسلامي علماوو د اقتصادي نظریاتو په باب یوه مقاله یا رساله وړاندې شوه، دغې مقالې په اسلامي اقتصاد باندې د بحث کولو تهداب کېښود.

. په قران شریف کې د اقتصاد کلمه د اعتدال په مانا ذکر شوې د لقمان په مبارک ایت کې راغلي (په خپل تګ کې میانه رو اوسه).حضرت محمد (ص) په خپل مبارک حدیث کې د اقتصاد د کلمې په اړه ویلي دي : ((که څوک په ژوند کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

میانه رو او معتدل وي څښتن تعالی به د هغه روزي زیاته کړي او که څوک اسراف وکړي نو څښتن تعالی به هغه محروم کړي.))

د اقتصاد کلمه په عربي ژبه کې هم د اعتدال او میانه روۍ مانا لري او په اسلام کې د افراط او تفریط په مقابل کې کارول شوې ده .

د څښتن تعالی د قوانینو په حدودو کې د فکر ،طبیعت ،شتمنۍ او کار د کارونې په وجه د فرد او ټولنې د اړتیاوو د لرې کولو ،هوساینې او ګټورتوب په موخه د کړنو تر سره کولو ته اقتصاد وايي.د څښتن تعالی د لارښونې له مخې د هغو قوانینو او اصولو څخه عبارت دی چې د هغو په کار اچولو او مراعتولو په صورت کې تولید او شتمنۍ ډیرېږي ،د کار او تعاون له مخې د ټولنې افرادو ته په عادلانه ډول رسیږي لکه څرنګه چې په ځمکه او اسمان کې د ټولو موجوداتو مالک څښتن تعالی دی او پیدا کوونکی هم همدا دی او حقیقي مالک یې هم څښتن تعالی دی .اسلامي اقتصادي نظام د نړۍ د نورو اقتصادي سیستمونو د کړنو نظریاتو سره د مبدا او ماهیت له نظره توپیر لري .د اسلامي اقتصاد د ظوابطو او قوانینو سرچینه الهي احکام دي .

د اسلام په ټولو اقتصادي کړنو او تشبثاتو کې عدل،انصاف،حق ،پیژوینه او اخلاق داخل دي .

د اسلامي اقتصادي نظام ځانګړتیاوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلامي اقتصادي نظام بنسټيزې ځانګړتياوې په لاندې ډول دي :

1) د ژوند د لومړنيو اړتياوو پوره کول : اسلامي اقتصادي نظام انسان پرمختګ ته بنسټيز اهميت ورکوي ،په ټولنه کې ټولو افرادو ته د ژوند د لومړنيو اړتياوو په پوره کولو زور ورکوی .د انسان بنسټيزې اړتياوې خوراک،لباس،اوسيدل،ښوونه او روزنه ،روغتيايي اسانتياوې دي.

2) خصوصي ملکيت : په حقيقت کې د هر څه مالک څښتن تعالی دی کوم توکي چې د انسان په ملکيت کې وي د امانت بڼه لري ،انسان هغه د څښتن تعالی او د رسول (ص) په طريقې د کارولو پابند دی تر څو د څښتن تعالی د خوښې وړ وګرځي او انسان د نړۍ او اخرت د بريالیتوب سبب ګرځي ،اسلام خصوصي ملکيت ته اجازه ورکوي مګر دا ملکيت ازاد او خود مختاره نه دی .

3) د جايداد کارول : د جايداد په کارونې اسلام چې کوم بنديزونه لګولي په لاندې ډول دي :

- اسلام د جايداد د بې ځايه کارونې څخه منع کړې
- په اسلامي اقتصادي نظام کې هيڅوک جايداد د ټولنې په خلاف نه شي کارولای
- په ټولنه کې د بې وزله او اړمنو خلکو د ده پر جايداد حق لري
- که څوک پور ته په رښتيا اړتيا ولري بايد انکار ونه کړي
- له زکات پرته هم بايد له بې وزلو سره مرسته وکړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

4) د توکو او چوپړتیاوو کارول : په اسلامي اقتصادي نظام کې د ډېرو توکو او چوپړتیاوو په کاروني بندیز دی لکه شرابو ،پوډر،چرس ،د مړو حیواناتو غوښه .همدرانګه د عیش عشرت د توکو کارول هم اسلام نه خوښوي . په اسلام کې د ټولنې هر فرد دټولنې په چوپړ مکلف دی ،اسلام د څو نفرو پرځای ټولې ټولنې په خوشالۍ زور اچوي .

5) د حکومت دندې : په یوې اسلامي ټولنې کې د حکومت دندې په لاندې ډول دي :

- د خلکو لپاره د اسلامي اصولو پر اساس د ژوند برابرول او د اړتیا په وخت کې له سختۍ کار اخیستل
- ټولو خلکو ته د ژوند د اسانتیاوو برابرول
- په بازار کې د ښه چاپیریال جوړول او د چلبازانو او غلو مخه نیول
- د اقتصادي پرمختګ او پانګونې لپاره اقدامات تر سره کول
- د شتمنۍ د ناانډول ویش مخه نیول

6) غیرسودي نظام : په اسلامي اقتصادي نظام کې سود منع دی چې ورسره د ظالمانو مخه نیول کیږي او ټولنه له طبقو ساتل کیږي شمتنۍ له یو څو لاسونو څخه ټولنې ته ورکول کیږي او د ټولنې په خیر کارول کیږي.

7) د کار اهمیت :اسلام کاریګر د پانګوال رحم ته نه پریږدي بلکې د هغوی د حقوقو مکمله ساتنه کوي اسلام کار ته ډیر اهمیت ورکوي او هغه روزي چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار په وسیله تر لاسه شوې وي ډېره یې بهتره ګڼي او داسې حکم کوي چې کاریګر ته د هغه اجوره د خولو له اوچیدو مخکې باید ورکړل شي .

8) د زکات ورکړه : په اسلامي ټولنې کې په هر عاقل،بالغ مسلمان چې د زکات شرایط ولري زکات ورکول فرض دي او د اسلامي اقتصادي نظام مهمه ځانګړتیا ده .

9) دشتمنۍ د راټولوني ممانعت : اسلام د جایزو لارو څخه راغلې شتمنۍ د ټولونې اجازه نه ده ورکړې ځکه خوځښت یې دریږي او دا شتمنۍ دڅو نفرو لاسو ته ورځي ،ټولنه غیراخلاقي کیږي نو ځکه اسلام د شتمنۍ ټولول نه خوښوي .

10) د وراثت قانون : په اسلام کې د شتمنۍ ویش د وارثت د قانون پر اساس تر سره کیږي له کوم شخص سره چې شتمنۍ له خپلو اړتیاوو څخه ډیرې وي پاتې برخه د وارثینو تر منځ وویشل شي نو وارثت د قانون پر اساس شتمنۍ په خپله دوران پیدا کوي .

11) دکسب خپلواکي : په اسلام کې د حلال رزق د ګټلو لپاره چې هر ډول کسب ټاکي خپلواکي لري .

12) د مساوات نه شتون : په اسلامي اقتصادي نظام کې شتمنۍ مساوي نه ویشل کیږي او په اسلامي اقتصادي نظام کې هیڅ وخت دا نه دي ذکر چې د ټولو انسانانو د ژوند سهولتونه باید مساوي وي . په اسلامي اقتصادي نظام کې هر فرد په ټولنه کې برابره درجه لري .زکات،عشر او د وارثت په وسیله په ټولنه کې شتمنۍ په منصفانه ډول ویشل کیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم څپرکی

د شتمنۍ پيدا ايښت

په ټوليز ډول د شتمنۍ پيدا ايښت د نوو توکو رامنځته کولو ته وايي خو موږ دلته تيروتنه کوو ځکه ماده د مادې د قانون له مخې موږ نه شو پيدا کولی او نه يې لمنځه وړلی شو د شتمنۍ د پيدا ايښت څخه زموږ موخه د مادې پيدا کول نه بلکې د هغې په افاديت کې د ډيريښت راوستل دي نو معلومه شوه چې د اقتصاد په علم کې د شتمنۍ پيدا ايښت څخه موخه د يو توکي د ارزښت ډير والی دی د ساري په ډول کله چې موږ لرګي په ځنګل کې پرې کړو په ارزښت کې يې ډير والی راځي خو کله چې ترې فرنيچر جوړ کړو ارزښت يې لاپسې ډيرېږي د لاندې درې طريقو په وسيله د يو توکي افاديت لوړيږي او د شتمنۍ د پيدا ايښت سبب ګرځي :

I. د توکو بڼه بدلول : د توکو بڼې ته په تغير ورکولو سره د هغه افاديت لوړيږي د مثال په ډول له کاغذ څخه د کتابونو جوړول.

II. د توکو د ځای بدلول : د توکو د ډير پيدا کيدو له ځای څخه هغه ځای ته د توکي ليږدول چې په کمه اندازه پيدا کيږي او توکو ورسره ارزښتمن کيږي د ساري په ډول د لرګيو په ځنګل کې د لرګيو ارزښت ټيټ وي خو کله چې ښار ته راوړل کيږي نو د لرګيو ارزښت هم ورسره ډيريږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

III. د توکو د وخت بدلول : کله چې توکي هغه وخت ته وساتل شي چې تقاضا ورته ډیره وي ارزښت یې لوړیږي د ساري په ډول لکه د ژمي په موسم کې د اوبلونو ګازو یا د سون د توکو د قیمت لوړوالی .

د شتمنۍ د پیدا ایښت لارې چارې : د شتمنۍ د پیدا ایښت لپاره باید لاندې هڅې تر سره شي :

1. له ځمکې،سیندونو ،سمندرونو څخه د هغو توکو ترلاسه کول چې په کې شتون لري د ساري په ډول په سیندونو یا سمندرونو کې د کبانو نیول .
2. له ځمکې ،هوا او اوبو څخه د هغو شیانو ترلاسه کول چې دوی نه وي پیدا کړي د بیلګې په توګه له اوبو څخه د بریښنا جوړول.
3. د صنعت په وسیله له اومو موادو څخه د مصنوعاتو جوړول د ساري په ډول له مالوچو رخت جوړول .
4. د توکو لیږد له یو ځای څخه بل ځای ته یاني د لیږ رالیږد له وسایلو څخه کار اخیستل .
5. مصرفونکو ته مخامخ چوپړتیاوې برابرول د ساري په ډول ښوونه،روغتیا پالي او نور .

د شتمنۍ په پیدا ایښت اغیزه اچونکي عوامل : د شتمنۍ په پیدا ایښت لاندې عوامل اغیزه اچوي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

I. طبیعي عوامل : له طبیعي عواملو څخه موخه هوا ،باران،زمکه،کانونه او نور که مناسب وي نو د شتمنۍ د پیدا ابښت لپاره ښه وي او که چیرته دغه عوامل مناسب نه وي نوبیا د شتمنۍ پیدا کول کمیږي.

II. د پیدا ابښت وسایل : په نوي وسایلو شتمنۍ ډېره پیدا کیږي او په وروسته پاتې وسایلو شتمنۍ کمه پیدا کیږي د ساري په ډول که یو توکی په لاس جوړ شي ډېر وخت او په لږه اندازه جوړیږي خو که همدا کار په ماشین تر سره شي نو ډېر ژر او ډېره پیمانه به تولید شي.

III. د لیږد رالیږ وسایل : د لیږ د رالیږد وسایل که چیرې پرمختللي وي نو په هیواد کې سوداګري او صنعت پراختیا مومي شتمنۍ هم په اسانه رامنځته کیږي خو برعکس بیا شتمنۍ په اسانه نه رامنځته کیږي .

IV. د هیواد حالت : که چیرته په هیواد کې امنیت وي سیاسي استحکام موجود وي نو هلته د شتمنۍ پیدا ابښت ډېریږي خو برعکس بیا شتمنۍ په اسانه نه رامنځته کیږي .

V. د بانکوالۍ نظام : که د هیواد د بانکوالۍ نظام پیاوړی وي، کاروباري خلکو ته په وخت پانګه برابریږي په هیواد کې د شتمنۍ پیدا ابښت ډېریږي خو که دا نظام وروسته پاتې وي بیا د شتمنۍ پیدا ابښت هم کم وي.

VI. نفوس : د یو هیواد د نفوس هم د شتمنۍ په پیدا ابښت کې رول لري که د هیواد نفوس له وسایلو څخه ډېر وي نو بیا د شتمنۍ پیدا ابښت کم وي او که د نفوسو شمیر له وسایلو کم وي نو بیا د شتمنۍ پیدا ابښت ډېر وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

VII. د کاريگرو لاس رسی : که په هيواد کې د کاريگرو شتون ډير وي نو د شتمنۍ پيدا ښت ډير وي او که شتون ونه لري نو بيا د شتمنۍ پيدا ښت هم کم وي .

د توليد عوامل

هغه وسايل چې د هغو په وسيله انسان د شتمنۍ د پيدا ښت عمل تر سره کوي د توليد عوامل ګڼل کيږی چې په لاندي ډول دي :

ځمکه Land:

په عامه ژبه له ځمکې څخه موخه د ځمکې سطحه ده چې انسان پرې ګرځي راګرځي د اوسيدو لپاره ځای او د خوړو د اړتياوو د پوره کولو لپاره کرنه پرې تر سره کوي خو په اقتصاد کې په ځمکه کې ټول هغه طبيعي وسايل چې موږ يې په وړيا ډول ترلاسه کوو شامل دي په دې کې ټول هغه وسايل شامل دي چې د ځمکې لاندې يا له پاسه وي خو افاديت ولري . مګر کم يافته نه وي موږ چې هر څومره وغواړو په مصرف يې ورسوو د ساري په ډول هوا ،اوبه نور.

پروفيسور الفرد مارشال په خپل کتاب (د اقتصاد علم اصول) د ځمکې تعريف داسې کوي : له ځمکې څخه موخه هغه ټول طبيعي وسايل دي چې طبيعت د انسان د ښګڼې لپاره په وړيا ډول پيدا کړي د ساري په توګه د اوبه ،هوا ،رڼا ،ګرمي او نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پروفیسور فریزر بیا د ځمکې د تعریف په اړه وایي : له ځمکې څخه موخه ټول هغه طبیعي وسایل دي چې د عوایدو د ډیروالي سبب ګرځي،افادیت لري او محدود وي په ځمکه کې شته طبیعي وسایل :د ځمکې سطحه چې د اوسیدو او کرنې لپاره وي ،کانونه،اوبه،ځنګلونه، هوا ، غازات، رڼا ، کبان، حیوانات، طبیعي بندرونه، بیلابیلې قوتونه چې په تولید کې مرسته کوي.

د ځمکې ځانګړتیاوې : ځمکه د تولید د عامل په توګه بیلا بیلې ځانګړتیاوې لري چې د همدې ځانګړتیاوو په اساس له نورو عواملو سره توپیر لري :

1. طبیعي ډالۍ : ځمکه د انسان د هڅې په پایله کې نه ده رامنځته شوې بلکې د څښتن تعالی له خوا انسان ته په وړیا او بې له کاره ورکړل شوی که انسان هر څومره هڅه وکړي یو سانتي متر به هم پیدا نه کړي.
2. ځانګړې مقدار: د ځمکې مقدار معلوم دی هیڅ څوک نه شي کولی د ځمکې په مقدار کې زیاتوالی راولي لیکن انسان په خپله هڅه ډیره ګټه ترې پورته کولی شي.
3. حاصل خیزۍ کې توپیر : ټولې ځمکې یوشان نه وي ځینې ډیرې حاصل خیزې ،ځینې لږې او ځینې هیڅ فصل نه کوي.
4. په ځمکو کې توپیر : ځمکه ټوله په یو ځای کې شتون نه لري ځینې په بازارکې ځینو بندونو کې ځینې د کرنې لپاره وي .
5. د لیږد قابلیت : ځمکه له یو ځای څخه بل ځای ته نه لیږدول کیږي د ساری په توګه د لغمان ځمکې خوست ته یا بلخ ته ولیږد وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

6. خپلواکه بڼه : ځمکه د نورو توليدي وسايلو په نسبت پايداره اوکه کله له زيان سره مخ هم شي د تل لپاره لمنځه نه ځي.

7. بنسټيز حيثيت : ځمکه د توليد په عواملو کې بنسټيزه او مرکزي بڼه لري له ځمکې پرته د توليدد نورو عواملو شتون ناممکنه دی .

8. محدودو توليد : د ځمکې توليد محدود وي د ډيرې پانګې او کار په زياتوالي سره په کې نامحدوده نه ترلاسه کيږي .

د ځمکې اقتصادي اهميت :ځمکه د يو هيواد په اقتصادي پرمختګ کې اساسي ونډه لري چې په لاندې ډول ترې يادونه کوو:

- کرنيز پرمختګ : د يو هيواد کرنيز پرمختګ د هيواد دځمکې سطحې او هوا پورې اړه لري،که ځمکه حاصل خيزه ،مناسب باران او مناسبې اوبه ورکړل شي نو کرنيز توليدات ډيريږي .
- صنعتي پرمختګ : د يو هيواد اقتصادي پرمختګ په اومو موادو پورې اړه لري په کوم هيواد کې چې اومه مواد ډير وي نو هغه هيواد په صنعتي لحاظ بڼه پرمختګ کوي د ساري په ډول کوم هيوادونه چې ډير کانونه لکه تيل ،ګاغذ ،سکاره او نور لري ډير صنعتي پرمختګ کوي او کړی دی .
- د ليږد راليږد وسايل : د ليږد را ليږد وسايل سړکونه،د اورګاډو لارې او بحري لارې په ځمکه جوړيږي چې د هغوی په وسيله توکي له يو ځای څخه بل ځای ته په اسانۍ سره ليږدول کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د ژوند سطحه : په کوم هیواد کې چې طبیعي وسایل(کانونه، ځنګلونه او نور) په ډیره اندازه موجود وي د خلکو د عواید د لاسته راوړولو وسایل ډیر وي نو د خلکو د ژوند سطحه هم لوړه وي.
- د اوسیدو ځای : ځمکه د تولید نورو وسایلو ته د اوسیدو د ځای مانا لري یاني مزدور، پانګوال په ځمکه اوسیږي چې د اقتصادي ژوند ټولې برخې صنعت، سوداګري ټوله په ځمکه تر سره کیږي.
- قیمتي کانونه : په ځکه کې سره او سپین زر او نورې قیمتي کانې شتون لري چې د بیلابیلو توکو په جوړه ولو کې ترې کار اخیستل کیږي چې د شتمنۍ جوړښت ډیریږي.
- بریښنا : په اوبو د بریښنا د بندونو جوړول رڼا او صنعتي پرمختګ رامنځته کوي .
- ځنګلونه : له ځنګلونو څخه لرګي، ونو څخه میوې او نور ګټې ترلاسه کولای شو .

په اقتصادي پرمختګ کې د ځمکې ونډه : د یو هیواد په اقتصادي پرمختګ کې اساسي ونډه لري له ځمکې پرته د تولید عمل ناممکنه دی ځمکه د ګرځیدو راګرځیدو او دکناستلو ځای دی ،له ځمکې پرته کرنه ناممکنه ده له اوبو، ځنګلونو او کانونو پرته ژوند څنګه ممکن دی ؟ د یو هیواد په اقتصادي پرمختګ کې ځمکه لاندې رول ترسره کوي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

- طبیعي چاپیریال : په یو هیواد کې اقتصادي پرمختګ د هغه هیواد په حاصل خیزه ځمکه ،باران،هوا پورې تړاو لري که د یو هیواد ځمکه حاصل خیزه وي او کانونه ونه لري دغه هیواد یوازې کرنیز هیواد وي اوپه صنعتي لحاظ وروسته پاتې وي .
- اومه مواد : د ځنګلو او کانونو په وسیله اومه موادو برابروي په کوم هیواد کې چې ځنګلونه او کانونه شتون ولري هغه هیواد په صنعتي لحاظ پرمختګ کوي .
- سوداګریز بندورنه : که د یو هیواد ساحلونه نړیوال سوداګریز بندرونه ولري نو کولی شي له نړۍ سره ښې سوداګریزې اړیکې ولري په سوداګرۍ کې ښه ګټه وکړي .
- برېښنا : کوم هیواد چې ډیرې روانې اوبه لري د برېښنا په تولیدولو سره چې اوس مهال د اقتصادي پرمختګ عامل ګڼل کیږي کولای شي ښه ګټه واخلي .
- د لیږد رالیږ وسایل : د ځمکې پر مخ د هر ډول لیږد وسایلو جوړول ممکن دي د ساري په ډول سړکونو ،ریل وي جوړول که یو هیواد سمه ځمکه ولري کولای ډیر ژر اقتصادي پرمختګ تر سره کړي .

کار (labour)

د تولید دویم عامل کار دی ،د انسان لپاره د ډیر شیانو د جوړولو لپاره د ځمکې تر څنګ کار ته اړتیا ده تر څو تر سره یې کړي. د ساري په توګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مزدور، کروندګر، بانکوال او نور .په اقتصاد کې کار هغه ذهني او فزیکې کړن دی چې د اجورې یا د معاش لپاره تر سره کیږي .پروفیسور مارشال کار داسې تعریف کړی :له کار څخه موخه هغه ذهني یا فزیکي هلې ځلې دي چې لویو او یا کوچنیو موخو د لاسه راوړلو لپاره تر سره کیږي .

همدرانګه پروفیسور جیونز کار داسې تعریفوي : کار له هغه ذهني او فزیکې کړن څخه عبارت دی چې دتفرح پر ځای د اجورې لپاره تر سره کیږي.همدرانګه یو بل اقتصاد پوه کار داسې تعریفوي : په کار کې ټولې هغه کړنې شاملې دي چې اجورې لپاره تر سره کیږي چې دغه اجوره په مخامخ ډول یا د یو داسې توکي ورکول چې د اخیستلو او خرڅولو قابلیت ولري . د کار په تعریف کې لاندې ټکي شامل دي :

- انساني هڅې : په اقتصاد کې کار هغه کړن ته ویل کیږي چې د انسان په وسیله تر سره کیږي .د وحشي ځناورو او ماشین الاتو په وسیله تر سره شوی کړن کار نه ګڼل کیږي .
- ذهني او فزیکې کړنه : په کار کې د انسان ذهني او فزیکي کړنې شاملې دي په دې شرط چې د اجورې لپاره ترسره شوی وي. د ساري په ډول د مزدوري کول فزیکې کار دی او درس ورکول دا یو ذهني کار دی.
- مادي اجوره : په اقتصاد کې کار هغه کړن ته ویل کیږي چې مادي بدله ولري که د تفریح ، مذهبي او کوم ټولنیز کړن وي په کار کې نه راځي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکار ځانګړتیاوې

1. کار له مزدور څخه لرې نه وي : کار هیڅ وخت له مزدور څخه لرې نه وي دا په دې مانا چې داسې هیڅ وخت نه کیږي انسان د په کور ناست وي او کار په کارخانه کې ترسر کیږي.ځکه چیرته چې کار وي هلته به کارګر هم وي .
2. کار نه زیرمه کیږي : د نورو شیانو په څیر کار نه زیرمه کیږي داسې نه کیږي چې کاریګر د دوه کالو کار وساتي او بیا یې په یوه ورځ ترسره کړي یا ټول کال بیکاره وي او د کال په اخر کې د ټول کال کار په اخري ورځ ترسره کړي.
3. ضایعه شوی کار نه تر لاسه کیږي : که یو کار ګر په یوه ورځ کار ترسره نه کړي نو ددغې ورځې کار یې تل لمنځه ځي .
4. کار لږ لیږدونکی دی : موږ کولی شو چې مادي شیان له یو ښار څخه بل ښار ته یا له یوه هیواد څخه بل هیواد ته ولیږدو خو د کاریګر لیږدول اسانه نه دي ځکه مزدور د نورو ځایو له ژبو ،دود و دستور سره بلد نه وي . ځکه خو ادم سمتې هم په خپل کې کتاب لیکي چې په نړۍ کې تر ټولو سخت لیږد د مزدور دی.
5. په کار کې توپیر : د کاریګرو ترمنځ کار توپیر لري ځیني کاریګر ښه وړتیا لري باسواده وي یا ښه جسماني ځواک لري او ډیر کار کوی خو ځیني بیا داسې نه وي.
6. غیرارتجاعي عرضه : که چیرته په بازار کې کاریګرو ته اړتیا پیښه شي نو موږ نشو کولی په لږ وخت کې بازارته کاریګر عرضه کړو ځکه کاریګر د کار

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر وخته ډېر وخت لري چې تيار شي ځکه د کوچينانو لويول او هغو ته ښوونه کول ډېر وخت نيسي.

7. کاريګر خپل کار خرڅوي : کاريګر د اجورې په بدله کې پانګوالو ته کار ترسره کوي نو له دې کبله پانګوال بايد له کاريګر سره ښه چلند وکړي.

8. اجوره او د کار ورتيا : اجوره د کاريګر له ورتيا سره مخامخ اړيکه لري که يو کاريګر ډېره کاري ورتيا لري نو اجوره هم ډېره اخلي.

د کاري ورتيا عناصر : د يو کاريګر کاري ورتيا په لاندې عناصرو پورې تړاو لري:

❖ جسماني او ذهني قابليت : که يو کاريګر ښه جسم او ښه اخلاق ولري کولی شي چې ډېر کار ترسره کړي او په توليد کې زياتوالي راولي همدرانګه ارثي خواص هم د کاريګرو په کاري ورتيا اغيزه لري ځيني کاريګر په ارثي ډول ډېر خواريکښ او دهغو کاري ورتيا هم لوړه وي .

❖ اخلاق له کاري ورتيا سره مخامخ اړيکه لري که يو کاريګر ايمانداره او امانت دار وي خپل وخت نه ضايع کوي. ټول وخت په کار تيروي طبيعي خبره له نورو هغو کاريګرو چې بيځايه وخت تيروي ډېره کاري ورتيا لري.

❖ ټولنيز حالت : د يو هيواد ټولنيز حالت هم په کاري ورتيا ډېره اغيزه لري ځکه کاريګر ته مناسبه اجوره ور نه کړل شي د کاريګر کاري ورتيا هم کميږي ځکه له هغه سره د کار جذبه لمنځه ځي همدرانګه که د پانګوال او کاريګر ترمنځ اړيکې ښه وي او پانګوال له کاريګرو سره ښه چلند کوي ورسره د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاریګرو کاري وړتیا لوړېږي همدرانګه کاریګر ته د کار مطابق اجوره ورکړي نو هغه هم په کاري وړتیا کې ښه ثابتیږي.

❖ ښوونه او روزنه : د ښوونې په وسیله کاریګر د کار په اړه معلومات حاصلوي او د روزنې په وسیله کاریګر خپل کار په ښې طریقې سره پیژني نوله دې کبله د روزل شوي او ناروزل شوي کاریګر ترمنځ لوی توپیر شتون لري روزل شوی کاریګر په لږ وخت کې ډیر کار ترسره کوي او نا روزل شوي یې نشي تر سره کولی.

❖ اوبه او هوا : د کوم هیواد چې هوا ډیره ګرمه یا ډیره یخه او یا هم وچه وي نو هلته کاریګر تر ډیره وخته کار نه شي تر سره کولای هلته د کاریګرو کاري وړتیا کمه وي خو برعکس چیرته چې هوا نرمه مناسبه وي هلته کاري وړتیا هم ډیره وي همدرانګه کاري چاپیرال هم د کاریګر په کاري وړتیا ډیره اغیزه لري که ښه چاپیریال وي نو د کاریګرو کاري وړتیا ورسره هم ډیریږي.

❖ د ژوند سطحه : د ژوند سطحه د کاریګر په کاري وړتیا ډیره اغیزه لري که په کوم هیوا د کې د کاریګرو اړتیاوې پوره کیږي نو دهغوی کاري وړتیا هم ډیریږي .

❖ د کار وخت : که کاري وخت ډیر وي او کاریګر په کې دمه نه شي کولای نو بیا د کاریګرو کاري وړتیا هم راکمیږي خو که چیرې کاري وخت کم وي نو د هغوی کاري وړتیا لوړیږي.

❖ د پرمختګ موقع : که کاریګرو ته د پرمختګ لارې هوارې وي نو د هغوی په کاري وړتیا مخامخ اغیزه لري د هغوی په کاري وړتیا کې زیاتوالی

(c) ketabton.com: The Digital Library

راځي او که د پرمختګ موقع نه وي نو بیا د هغوی په کاري وړتیا بده اغیزه لري او د هغوی کاري وړتیا ورسره کمیږي همدرانګه که صنعتکار یا پانګوال لایقه سړی وي او کاریګرو ته د پوهې ، خوښې او مخکښی (تجربه) په اساس کار ورکړي د کارګر په وړتیا کې زیاتوالی راځي همدرانګه د کاریګر لپاره په خپله خوښه کار ټاکل چې هغه ورسره مینه لري ځکه یو کار چې په مینه ترسره کیږي هغه تر هغه کاره ډېره بهتره دی چې په زور یا ناخوښه توګه تر سره کیږي .

❖ د کار ویش : هر کاریګر ته د هغه په خوښه کار ورکول په کاري وړتیا کې زیاتوالی راولي ځکه هغه د کار په اجرا کولو سره په هغه کار کې ښه وړتیا پیدا کوي او په ښې طریقې سره یې ترسره کوي .

❖ د کار تحفظ : د کار تحفظ د کاریګر په وړتیا کې زیاتوالی راولي او که کاریګر کاري تحفظ ونلري او هغه دا ویره ولري چې که پانګوال هر وخت وغواړي کاریګر له کاره لرې کولای شو نو بیا د هغه په کاري وړتیا بده اغیزه لري.

❖ د عوایدو لګښت : که کاریګر خپل عواید په ښو خوړو او ښو لباسونو باندې په لګښت ورسوي نو د هغه ورسره کاري وړتیا ډېریږي خو که خپل عواید په شرابو او نور مضرو لارو ولګوي نو بیا د کاریګر کاري وړتیا راکمیږي .

د کار ویش (Division of labour)

په اقتصاد کې د کار له ویش څخه موخه د یو کار ویش په څو برخو دی چې هر کارګر یې د کار یوه ځانګړې برخه ترسره کوي د ساري په توګه که موږ وغواړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې یوه څوکۍ جوړه کړو نو یو کارګر به لرګې اره کوي،دویم به په کې میخ وهي ،دریم به څوکۍ جوړوي او څلورم به پالش ورکوي.

د کار ویش لاندې ډولونه لري :

1. د مسلک پر اساس : د کار په دې ډول ویش کې کارونه د مسلک په اساس ویشل کیږي د کار په دې ډول ویش کې یو کارګر کار له پیل څخه تر پایه تر سره کوي د ساري په توګه موچي،ترکاڼ او نور .
2. د مغلقتوب پر اساس : دکار په دې ویش کې یوکار د مغلقتوب له وجې کار په څو مراحلو ویشل کیږي هر کارګر د کار یوه برخه مخ ته وړي یا یې ترسره کوي له نورو مراحلو سره هیڅ کار نه لري د ساري په ډول د موټر جوړول چې ټایرونه یو شخص تړي ،رنګ یې بل کارګر کوي ،همداسې ماشین تړل او نور کارونه هر کارګر خپل کار ترسره کوي.
3. سیمه ایز ویش : ځینې سیمې په طبیعي لحاظ د یو ځانګړي توکي په تولید کې تخصص لري او د هغه په سبب مشهور وي د ساري په توګه دافغانستان غالۍ .

د کار د ویش ګټې: د کار ویش لاندې ګټې لري :

- د کاري وړتیا زیاتوالی : د کار په ویش کې کارګر هغه کار سرته رسوي چې د هغه لپاره ډیر مناسب وي چې د کارګر کاري وړتیا ډیریږي او د کار معیار ورسره لوړ ځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په مهارت کې ډېروالی :د کار په ویش کې یو کارګر یو کار په مسلسل ډول ترسره کوي ورسره کار په ښې طریقې سره ترسره کیږي او دهغه په اجرا کولو کې ښه مهارت لري.
- په روزنه کې اسانوالی : د کارپه ویش کې د دې پر ځای چې کارګر ته د ټول کار په اړه معلومات ورکړې، یوازې د هغه کار په اړه معلومات ورکول کیږي چې سرته یې رسوي نو له دې کبله په لږ وخت کې هغه روزل کیږي .
- د نوښتونو امکان : کله چې کارګر یو کار ترسره کوي نو ټوله پاملرنه یې همدا یو کار ته وي هڅه کوي تر څو دا کار په ښې طریقې سره سرته ورسوي د ډېرې پاملرنې له سببه ډیر نوښتنونه کوي.
- د وسایلو ښه کارول : که یو کارګر ټول کارونه په خپله ترسره کوي نو د بیلابیلو وسایلو اړتیا پیښیږي خو د کار په ویش کې یو کارګر یوازې د یو کار یوه برخه ترسره کوي یوازې هغه وسایل کاروي چې د دې کار پورې تړوا لري او نور وسایل وزګار پاتې کیږي چې ورسره وسایل ښه کارول کیږي .
- د لیږد زیاتوالی : هر کار په جزوي برخو کې ډیر سره ورته والی لري نو له دې کبله یو کارګر له یوه صنعت څخه بل صنعت ته په اسانۍ سره لیږدول کیږي .
- تولید لګښت کموالی : د کار د ویش په وجه تولید ډیریږي نو له دې کبله في واحد جنس باندې لګښت را کمیږي او مصرفوونکي توکي په ښه بیه تر لاسه کوي ، د کار د ویش په وجه په تولید کې ډیر والی راځي چې ورسره ملي تولیدات هم ډیریږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د کار بوج : د کار د ویش په وجه په انسان د کار بوج کمیږي که یو کار هر څومره سخت وي کارګر د هغه کار یوازې یوه برخه تر سره کوي او د کار بوج پرې نه راځي همدارنګه کاریګر هر کار په خپله خوښه ترسره کوي او له بوج څخه لرې وي .
- دکاري وخت کمښت : د کار د ویش په وجه کارګران د ماشینونو په مرسته په لږ وخت کې ډیر کار ترسره کوي او دهغوی په کاري وخت کې کمښت راولي .

د کار د ویش زیانونه: د کار ویش د ګټې تر څنګ لاندې زیانونه هم لري :

- نا خوښه : د کار د ویش په سبب یو کارګر هر ځل یو کار تر سره کوي نو د یو کار تکرر د کارګر زړه وهي او کار په ډیرې دلچسپۍ سره یې نه ترسره کوي چې ورسره د توکو معیار راټیټیږي تل د یوه کوچني کار ترسره کول د پرمختګ هڅې کموي .
- د لیږد کمښت : د کار د ویش په وجه یو کار یوازې د یو کار په یوه برخه کې پوهه پیدا کوي چې د کارګر د کار ساحه ډیره محدودیږي او د هغه په لیږد کې کمښت راځي او ورسره د بې کارۍ ګوانښ هم رامنځته کیږي.
- د مسوولیت کمښت : د کار د ویش په وجه هر کارګر یوه برخه د کار سرته رسوي د یو کار په مکمله توګه د یو کار مسوولیت نه اخلي هر کارګر خپله دنده په بې پروایۍ ترسره کوي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د کارګر او پانګوال اړيکې : د کار د ويش په وسيله توليد کې ډيروالی راځي په کمپنيو کې د کارګرانو شمير په زرګونو وي او د کمپنۍ مالک يو وي چې د دوی ترمنځ اړيکې ستونزمنې دي او د هغوی د غوښتنو د حل لپاره لازم اقدامات نه ترسره کيږي چې د کارګر او مالک ترمنځ ناسمه پوهه او همغږي رامنځته کوي.
- نړيوالې اړتياوې : د کار د سيمه ايز ويش په اساس د نړۍ هيوادونه يو بل ته اړ دي دا حالت په سياسي او اقتصادي لحاظ ډير خطرناک وي په ځانګړې توګه د جنګ په دوران کې.
- يو پر بل انحصار : د کار د ويش په وسيله کارګران يو پر بل پسې تړلي وي که د يوې ځانګې کارګر نه راځي نو د بلې ځانګې کار مجبوره دی چې بيکاره پاتې شي .

پايله:

د کار د ويش په وسيله په توليد کې زياتوالی راځي چې ورسره د توکو قيمت راټيټيږي ،د کارګرانو د کار په وخت کې کمښت رامنځته کيږي او د خپل ژوند د سمښت په اړه ډير کار کوي ،د کار د ويش په وسيله وسايل په ښه توګه کارول کيږي او د کار دويش په وسيله په هيواد کې اقتصادي پرمختګ رامنځته کيږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نفوس (Population)

د تولید په عواملو کې کار یو مهم عامل دی چې د یو هیواد په نفوسو انحصار لري. په کوم هیواد کې چې نفوس ډیر وي کاریګر هم ډیر وي او د کوم هیواد نفوس چې کم وي د کاریګرو شمیر یې هم کم وي .یوه خبره د یادوني وړ ده چې په یو هیواد کې د شتمنۍ پیدا ایښت د کارګرو په شمیر نه بلکې د کارګرو په جسماني او ذهني وړتیا پورې تړاو لري امکان لري چې په یو هیواد کې د اوسیدونکو شمیر ډیر وي خو د شتمنۍ د پیدا ایښت له کبله وروسته پاتې وي د ساري په ډول د هندوستان هیواد نفوس نسبت امریکا ته ډیر دی خو د امریکا نفوس نسبت هندوستان ته ډیره شتمنۍ تر لاسه کوي په اوسني وخت کې د نفوسو مسئله د نورو اقتصادي مسایلو په څیر ډیره مهمه ده د کومو هیوادنو نفوس چې ډیر وي په هغه هیوادونه کې ګڼ شمیر اقتصادي او ټولنیزي ستونزې شتون لري نو له همدې کبله په اتلسمه زیږدیزه پیړۍ کې اقتصاد پوهانو دې مسئلې ته ځانګړې پاملرنه وکړه او د نفوس په اړه یې ځانګړي نظریات ورکړل ماتهس یو انګلیسي عالم وو چې د نفوسو په اړه تحقیق ترسره کړې دی د نوموړي په وخت کې کارګران په ستونزو کې ول ځکه د هغوی اجوره کمه وه ،د توکو قیمتونه لوړ وو ،ماشینونو د کارګرانو ځای ونیوه نو له دې کبله کارګران بیکاره شول مالتهس د کارګرانو دغه حالت ته پاملرنه وکړه د هغوی د بې وزلۍ او افلاس د معلومولو لپاره اراده وکړه د دې کار د ترسره کولو لپاره هغه د نړۍ ډیرو هیوادنو ته سفرونه وکړل او خپل نظریات یې په یوه مقاله (د نفوسو په اصولو)کې څرګند کړل چې په کال 1798ز کې خپره شوه . وروسته له

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور تحقیق او تاریخي شواهدو څخه یو ځل بیا په کال **1803**ز کې دا مقاله خپره شوه مالتهس په کې خپل نظر داسې څرګند کړو : له یوې خوا د ځمکې مقدار ثابت دی چې ورسره د خوراکي توکو د پیدا کیدو وسایل محدود دي خو له بلې خوا انساني نسل په تیزۍ سره زیاتوالی مومي او که د دغه زیاتوالي مخه ونه نیول شي قحطي به رامنځته شي . د نوموړي په مقاله کې لاندې ټکي دخیل دي :

1. د نفوسو او خوراکي توکو د تولید ډیربښت : د نفوس ډیربښت نسبت د خوراکي توکو نسبت ته ډیر دی مالتهس یو حسابدان هم وو چې خپله خبره یې د ریاضي په ژبه څرګنده کړې ده د یو هیواد د نفوس د ډیربښت هندسي سلسله ده **1-2-4-8-16-32-64** نسبت سره وي خو د خوراکي توکو ډیربښت یې حسابي سلسله **1-2-3-4-5-6-7-8** نسبت سره وي چې د خوراکي توکو تولید نسبت د نفوسو ډیربښت ته ډیر کم دی .
2. دوه ګونی نفوس :د مالتهس د نظر په اساس کې نفوسو وده په خپل حال پاتې شي نو په پنځو کالو کې دوه برابره کیږي ،پنځوسو کالو کې څلور چنده او په سل کالو کې اته برابره کیږي د نفوسو شمیر به دومره ډیر شي چې د خوارکي توکو ټول وسایل به پوره نشي او انسانان به یو بل ووژني .
3. د نفوسو د ودې د مخنیوي تدابیر : د مالتهس د نظري په اساس د نفوس د ودې د مخنیوي لپاره باید د لاندې دوو طریقو کار واخیستل شي :

- اختیاري طریقه : په اختیاري طریقه کې انسان په خپله هڅه کوي تر څو د نفوسو د ودې مخه ونیسي چې هغه لارې په لاندې ډول دي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د واده وروسته کول
- له اخلاقي اصولو کار اخيستل
- د واده نه کول
- د کورني پلان عملي کول
- د تولد په اصولو عمل کول
- د مذهب پيروي

- طبيعي طريقه : که د نفوسو وده په فطري ډول پرېښودل شي او هيڅ رنګه اختياري طريقه د نفوسو د ودې د مخنيوي لپاره ونه کارول شي خو طبيعي طريقه کولای شي چې د نفوسو د ودې مخنيوي وکړي له طبيعي طريقې څخه موخه د الله تعالی له لورې په ځانګړې سيمې نازليږي :

- زلزله
- جنګ
- سيلاب
- قحطي
- اور او نور

4- تياره راتلونکی : که چيرته د نفوسو وده په خپل حال پاتې شي نو د نفوسو شمير به دومره ډير شي چې خلکو ته به د اړتياوو د پوره کولو لپاره وسايل شتون ونه لري او نړۍ به له يوې خطرناک حالت سره مخ شي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مالتهس په نظرې نيوکې

د مالتهس په نظرې نوو اقتصاد پوهانو له غور وروسته لاندې نيوکې کړيدي :

- د حسابي فارمولې ناسم کارول : د يو رياضي دان په توګه هغه فارمول چې مالتهس وړاندې کړی و په عملي ژوند کې د تطبيق وړ نه دی د نړۍ په يو هيواد کې هم د نفوسو وده په هندسي نسبت او د خوراکي توکو توليد په حسابي نسبت په سمه توګه نه سنجول کيږي خو يوه خبره چې په نړۍ کې د نفوسو وده نسبت د خوراکي توکو ډيرښت ته ډيره ده خو مالتهس چې کومه حسابي فارموله وړاندې کړی وه ناسمه او بې بنسټه وه .
- خوړو په توليد کې زياتوالی : له مالتهس څخه وروسته کله چې په نړۍ کې صنعتي اوښتون رامنځته شو نو د صنعتي او کرنيزو توکو د توليد په برخه کې له ماشينونو څخه کار واخيستل شو چې ورسره د خوراکي توکو توليد ډير شو دغه ډيرښت کله کله د نفوسو له ډيرښت څخه هم ډير وي.
- د ژوند د سطحې لوړ والی : د مالهتس نظريه په هر هيواد کې سمه نه ثابتيږي ځکه په اوسني وخت کې نړۍ کې داسې هيوادونه شتون لري چې په اقتصادي لحاظ ډير پرمختللي دي دنفوسو د ډيرښت سره سره بيا هم د هغوی د ژوند سطحه لوړه ده نو له دې کبله د هغه دا نظريه چې د دغو هيوادنو راتلونکې به تياره وي ناسمه ده.
- کار ډير والی : د مالتهس د نظرې په اساس چې انسا ن په دې نړۍ کې له خيټې سره پيدا شوی او په ټولنه بوج دی خو په حقيقت کې انسان په نړۍ کې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیتې سره پیدا شوی خو الله پاک هغه پښې ،لاسونه او مغز هم ورکړی دی.کنین د هغه د دې نیوکې په مقابل کې ویلي دي چې د انسان معده له لومړۍ ورځې څخه کار پیلوي خو کار بیا شل کاله وروسته پیلوي .

♣ ناهیلي : مالتهس ویلي وو چې د انسان راتلونکي تیاره ده نو له دې کبله انسان د خپلې راتلونکي په اړه ناهیلی وو او د کار احساس یې له منځه تللو .

♣ اخلاقي بربادي : مالتهس د نفوسو د ډیرښت د درېدو لپاره انسان باید په خپله خوښه ځینې تدابیر ونیسي د ساري په ډول د تولید مخنیوی او په کورني پلان عمل کول چې په اصل کې فحشا او نورو کارونو ته لمن وهل دي د کار انسانانو ټولنیز اخلاق خرابیوي.

♣ ناسمه عقیده : د مالتهس د نظریې پر اساس چې طبیعت (نعوذ بالله) الله د خوراکي توکو په تولید کې ناکام شوی چې په مذهبي لحاظ دا عقیده ناسمه ده ځکه الله پاک انسان ته بیلا بیل نعمتونه هم ورکړي دي چې ترې ګټه پورته کړي همدارنګه په نړۍ که کوم توکي ته اړتیا پیښه شي نو د نړۍ له نورو هیوادنو څخه یې واردیږي .

♣ د ځمکې کارول : نومیالي اقتصاد پوه کولن کلارک د ځمکې په اړه ویلي چې که چیرته ځمکه په ښه توګه وکارول شي نو کولای شي د ځمکې د اوسني نفوسو لپاره لس برابره خوراکي توکي برابر کړي. د خوراکي توکو کمښت نه رامنځته کیږي مالتهس د خپلې نظریې بنسټ د تولید د کمښت په قانون ایښي چې د هغه په اساس د ځمکې تولیدات کمیږي خو په اوسني وخت کې د نوي ماشین الاتو په وسیله د ځمکې تولیدات ډیریږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

♣ اقتصادي پرمختګ : د مالتهس د نظريې په اساس داسې معلومېږي چې په نړۍ کې د نفوسو ډېرښت ستونزې زېږوي او هيواد له اقتصادي ستونزو سره مخامخيږي ليکن هغه هيوادونه چې د نفوسو شمير يې کم وي، هغوی نه شي کولای چې له خپلو طبيعي وسايلو څخه ګټه پورته کړي، خو که نفوس يې ډير وي کولای شي چې له خپلو سرچينو څخه ښه ګټه پورته کړي او ښه اقتصادي پرمختګ وکړي.

پايله

تر کومه ځايه چې د توکو او نفوسو د ډېرښت موضوع ده هغه ثابته او په خپل حال ده د نفوسو ډېرښت د توکو د توليد څخه ډير دی د مالتهس د وخت په مقابل کې کرنې او صنعت په طريقو کې اوښتون رامنځته شو د کار د ويش او ماشينونو په دوران کې د ليږد راليږد په وسايلو کې ښه والی او ارزاني رامنځته شوله نوله دې کبله د توکو توليد له حده ډير پرمختګ وکړو چې په اوسني وخت کې د توکو توليد د نفوسو له ډېرښت څخه لوړ دی خو که مالتهس د خپلې نظريې لپاره دا شرط ايښی وای چې که د توليد طريقو کې کوم بدلون رانه شي او په دې صورت کې د نفوسو ډېرښت له توکو څخه ډير وي نو په دې صورت کې د مالتهس نظريه سمه ثابتيده .

د نفوسو نوې نظريه : د مالتهس د نظريې د نيمګړتياوو له کبله يوې نوې او تولنيزې نظريې ته اړتيا پيښه شوه چې پروفيسر کنين او يو شمير نورو اقتصاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهانو د دغې اړتیا په نظر کې نیولو سره د نفوسو په اړه یوه نوې نظریه وړاندې کړه چې د نفوسو معیاري نظریه ورته وایي د نفوسو دې نظریې د معیاري نفوسو د نظرېې بنسټ کیښودو. معیاري نفوس هغه نفوس ته ویل کیږي چې شمیر یې د هیواد د تولید د وسایلو مطابق وي چې دهغه په شتون کې د خلکو سرې سر عواید لوړیږي .که نفوس له معیاري نفوس څخه کم وي تفریط نفوس ورته وایي چې په دې صورت کې د هیواد نفوس له ټولو وسایلو څخه ښه ګټه نه شي پورته کولای او ډیر وسایل بیکاره پراته وي په دې حالت کې کورنۍ تولید کم وي او سرې سر عاید هم کم وي د دې برعکس که د نفوسو شمیر له معیاري نفوسو څخه ډیر وي نو د نفوسو افراط ورته وایي په دې صورت کې د سرې سر عاید کم وي ځکه چې له وسایلو څخه د ګټې پورته کونې لپاره لږو خلکو ته اړتیا وي خو په دې وخت کې د خلکو شمیر ډیر وي ، د معیاري نفوسو پیژندنه پروفیسور کنین په خپل کتاب شتمنۍ کې داسې کړې : په یو معین وخت کې د ځانګړو حالاتو لاندې د یوې کمپنۍ د کارکوونکو ځانګړي شمیر څخه موږ ډیر عاید تر لاسه کړو او که په دې لږ تغیر راشي زموږ عواید ورسره کمیږي همداسې د نفوسو په معامله کې د انسانانو یو داسې معیاري شمیر ته اړتیا وي چې د هغوی په شتون کې موږ ډیر سرې سر عاید ترلاسه کړو که په نفوسو کې ډیرښت او یا کمښت راشي زموږ په عاید کې به توپیر راشي د معیاري نفوسو دنظریې د وضاحت لپاره یو مثال ورکوو یو کرنیز فارم دی چې لس جریبه ځمکه لري چې په دې فارم کې د بیلابیلو کارکونکو تولیدات په لاندې جدول کې توضیح کوو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځمکې مقدار	کارګرو شمېر	ټول تولید	اوسط او سرې سر تولید
10 جریبه	1	40 ټنه	40 ټنه
10	2	100	50
10	3	180	60
10	4	200	50
10	5	200	40

په پورتني جدول کې څرګندېږي که چیرته په لس جریبه ځمکه کې یو کار ګر کار کوي نو هغه یې په ښه صورت نه شي کرلی نو له دې کبله په ټول تولید او منځني تولید کې کموالی راځي او که د ځمکې په همدې ټوټې دوه کارګران واچوو نو په ټول تولید او منځني تولید کې ډېروالی راځي خو که چیرته درې کارګران په کار واچوو نو منځنی تولید ډېرېږي چې په دې ځمکه معیاري کارګر باید درې وي که له دریو کارګرانو څخه ډېر شي په منځني تولید کې کمښت راځي اوکه له دریو کم شي بیا هم په منځني تولید کې کمښت راځي .همداسې د یو هیواد نفوس هم وي که نفوس له معیاري شمیر څخه کم وي نو د هیواد له وسایلو کار نه اخیستل کیږي چې په پایله کې په ټول تولید او منځني تولید کې کمښت راځي او که نفوس ډېر شي او مناسب حد ته ورسیږي نو د تولید وسایل په ښه توګه کارول کیږي چې په ټول او منځني تولید کې ډېرښت راځي .دا خبره باید په نظرکې ونیسو چې د معیاري نفوسو نظریه د یو ځانګړي مقدار یا حد نوم نه دی چې د هغه په شمیر او حد کې د نوو وسایلو په رامنځته کیدلو سره بدلون راځي که د

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو هيواد وسايل کم وي خو ډير کم نفوس وي بياهم دا نفوس معياري نفوس نه دی که چيرته د يو هيواد نفوس ډير وي او ورسره وسايل هم ډير نو بيا هم معياري نفوس دی.

د نفوسو د معياري نظريې ځانګړتياوې:

1. معياري نفوسو کې تغير : د نفوسو معياري نظريه ثابت او ځانګړې حد نه لري د نوو وسايلو په پيدا کولو او کارولو سره په کې تغير راځي که د يو هيواد وسايل کم وي او نفوس يې هم کم وي خو وسايل يې ډير کم وي نو د هغه هيواد معياري نفوس نه دی خو که د يو هيواد نفوس ډير وي خو وسايل يې هم ډير وي د دغه هيواد نفوس معياري دي.

2. د نفوسو ډيربښت : د نفوسو په ډيربښت سره تل په لوږه ،افلاس او غربت کې زياتوالی نه رامنځته کيږي بلکې هغه هيوادونه چې ډير نفوس لري هلته د نفوسو ډيربښت د اقتصادي پرمختګ لپاره ګټور وي.

3. د توليد وسايل : د نفوسو د نوې نظريې په وسيله موږ کولای شو چې دا پريکړه وکړو چې د هيواد د وسايلو په نظر کې نيولو سره په کوم هيواد کې نفوس ډير دی او په کوم کې کم.

نيوکې

- عملي کولو وخت : د دې نظريې تطبيق په عملي ژوند کې ډير ستونزمن کار دی د هيواد د معياري کولو لپاره ډير اعدادو او ارقامو ته اړتيا وي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډیر وخت ونیسي که فرض کړو چې د هیواد معیاري نفوس برابر شو له لږ وخت وروسته بیرته بدلیږي او اخیستل شوي ارقام او اعداد بې ګټې پاتې کیږي .

- د معیاري نفوس خیال : د معیاري نفوسو نظریه یوه مبهمه نظریه ده چې موږ پرې پریکړه نه شو کولای .

پایله

د نفوسو نوي نظریه د مالتهس له نظریې څخه بهتره ده چې د نفوسو په د ډیربښت او کمښت په علمي لحاظ تر څیړنې لاندې نیسي مالتهس د نفوس ډیربښت څخه ویریدو ،خو معیاري نظریه کې د حقیقت عنصر غالب دی چې ددې نظریې په اساس د نفوسو ډیربښت او کمښت کوم اهمیت نه لري که د یو هیواد وسایل او نفوس دواړه ډیر وي بیا هم کوم توپیر نه لري او کولای شي چې خپلو وګړو ته د ژوند اسانتیاوې برابرې کړي او که نفوس یې کم وي او وسایل یې هم کوي بیا هم کومه اغیزه نه لري نوله دې کبله ویلی شو چې د نفوسو معیاري نظریه تر ډیره بریده د قبلولو وړ ده .

پانګه Capital :

په عامه اصطلاح پانګه نغدي پیسې یا په بانک کې پیسو (حساب) ته وایي، خو دیو کاروباري شخص لپاره کاروباري وسایل نغدي پیسې ماشین الات

(c) ketabton.com: The Digital Library

پانګه ګڼل کېږي چې د پانګې مفهوم له دې سره توپیر لري پانګه د شتمنۍ هغه برخه ده چې د نورې شتمنۍ دلاسته راوړلو لپاره کارول کېږي هغه شتمنۍ چې یوازې زمونږ غوښتنې پوره کوي او عاید پرې نه ترلاسه کېږي پانګه نه بلل کېږي لکه : که یو شخص موټر د خپل ځان لپاره کاروي دا پانګه نه ده خو که دغه موټر په کرایه ورکړي نو بیا پانګه ده یوه خبره د یادونې وړ ده چې یوازې هغه توکي په پانګه کې دخیل دي چې د عاید د ترلاسه کولو لپاره نه وي واخیستل شي که څوک زوړ موټر واخلي هغه په پانګه کې نه راځي او همدرانګه که څوک زوړ کور واخلي بیا هم په پانګه کې نه راځي ځکه زوړ کور نوی شوی نه دی ،یوازې د ملکیت حقوق یې له یوه شخص څخه بل شخص ته لیږدول شوي دي . په هیواد کې نوې شتمنۍ نه ده رامنځته شوې دپانګې په اړه اقتصاد پوهانو نظرونه ورکړي چې په لاندې ډول ترې یادونه کوو :

- ادم سمت : پانګه د یو شخص د شتمنۍ هغه برخه ده چې عاید پرې لاسته راوړي .
- ایس .ای. تهامس : له ځمکې پرته د افرادو او هیواد د شتمنۍ هغه برخه چې د نورې شتمنۍ په ترلاسه کولو کې مرسته کوي .
- الفرد مارشال : ټوله هغه جمع شوې شتمنۍ چې د یو تولیدي فعالیت لپاره کارول کېږي پانګه بلل کېږي .
- ریکاردو : پانګه د یو هیواد شتمنۍ هغه برخه ده چې د شتمنۍ د لاسته راوړلو لپاره په لګښت رسیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

♣ چیپ مین : پانګه هغه شی دی چې د شتمنۍ په پیدا کولو کې مرسته کوي .

د پانګې ځانګړتیاوې

- د پانګې ډېر والی د انسان د وس خبره ده د وخت په تیریدو سره په پانګې کې زیاتوالی راځي او په یو هیواد کې د دپانګې زیاتوالی د هیواد اقتصادي پرمختګ بنسټ جوړوي .
- لیږد وړ : پانګه د لیږد وړ ده پانګه له یو ځای څخه بل ځای ته په اسانۍ سره لیږدول کیږي .
- د پیدا ینښت نامحدوده ځواک : د کار او ځمکې د پیدا ینښت قوت محدود دی خو د پانګې د پیدا ینښت حد نامحدود .
- د شتمنۍ برخه : پانګه د شتمنۍ هغه برخه ده چې د عوایدو د زیاتوالي لپاره د توکو په شکل تر لاسه کیږي .

پانګه او نور عناصر

پانګه په عمومي ډول له نورو عناصرو لکه شتمنۍ ،پیسې ،ځمکه او عواید سره ګډه په یو مفهوم کارول کیږي دا په داسې حال کې ده چې یو له بل ستر توپیر لري ددې لپاره چې د پانګې په مفهوم ښه پوه شو نو لازمه ده چې له لاندې عناصر تشریح کړو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

1. پانګه او شتمنۍ : له شتمنۍ څخه موخه ټول هغه شیان دي چې زموږ اړتیاوې پرې پوره کیږي او لاندې ځانګړتیاوې لري :

- افادیت ولري
- کم پیدا وي
- د لیږد وړ وي

پانګه د شتمنۍ هغه برخه ده چې د عاید د لاسته راوړلو لپاره کارول کیږي، که شتمنۍ د غوښتنو د پوره کیدو لپاره وکارول شي پانګه نه بلل کیږي د ساري په ډول خوراک،لباس او نور .پانګه د شتمنۍ هغه برخه ده چې عاید پرې لاسته راځي .

2. پانګه او پیسې : له پیسو څخه مراد ټول هغه وسایل دي د تبادلې د وسیلې په توګه کارول کیږي پیسې پانګه نه ده خو هغه پیسې پانګه ده چې د شتمنۍ د لاسته راوړلو لپاره کارول کیږي د ساري په ډول په کاروبار کې پرتې پیسې پانګه بلل کیږي .

3. پانګه او عواید : پانګه د شتمنۍ هغه برخه ده چې عاید پرې لاسته راځي برعکس عاید هغه شتمنۍ ده چې د پانګې د کارونې څخه لاسته راغلې وي د ساري په ډول کله مو چې کور په کرایه ورکړی وي کور پانګه او کرایه یې عاید دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

4. پانګه او ځمکه : د پانګې او ځمکې ترمنځ یو شی ګډ دی چې دواړه په تولید کې لاس لري او دواړه د تولید عاملین دي خو لاندې توپیر لري :

- ځمکه د انسان په وسیله نه ده پیدا شوی خو پانګه بیا د انسان د هڅې په پایله کې رامنځته شوې .
- په ځمکه کې ډېروالی او کموالی نه راځي خو په پانګه کې ډېروالی او کموالی راځي او ځمکه څوک لمنځه نه شي وړلی خو پانګه ډېر ژر له منځه ځي .
- ځمکه له یو ځای څخه بل ځای ته نه لیږدول کیږي خو پانګه په زرګونه کیلومتره لرې لیږدول کیږي.

په اقتصادي پرمختګ کې د پانګې ونډه : د یو هیواد په اقتصادي پرمختګ ډېرمهمه ونډه لری لکه څرنګه چې د انسان وجود لپاره د وینې اړتیا ده همداسې د اقتصاد پرمختګ لپاره پانګه اړینه ده چې په لاندې ډول ترې یادونه کوو :

1. له طبیعي وسایلو څخه ګټه پورته کونه : انسان تر هغه وخته له طبیعي وسایلو څخه ګټه نه شي پورته کولای ترڅو چې پانګه تهیه نه کړي ،د کرنیزو توکو په تولید کې د کانونو په راویستلو کې او د نورو وسایلو د کارولو لپاره پانګې ته اړتیا ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

2. پراخه تولید : د پانګې په وسیله تولیدات ډېرېږي ځکه که څوک ډېره پانګه ولري کولای شي ډېر اومه مواد او نوي ماشین الات واخلي چې ورسره تولید ډېرېږي.

3. د تولید د لګښت کموالی : د پانګې په وسیله یوازې دا نه چې تولید ډېرېږي ورسره د تولید لګښت هم راټیټېږي د پانګې په مرسته د تولید عملیه تیزېږي ښه او باکیفتیه توکي ژر تیارېږي او ورسره فی واحد لګښت راټیټېږي .

4. اقتصادي پرمختګ : په اوسني وخت کې د پانګې ارزښت دومره ډېر دی چې بې له پانګې یو کوچنی کاروبار هم نه پیلېږي دا یوازې د پانګې زور دی چې انسان په خپل ژوند کې په هر برخه کې پرمختګ کړی دی پانګه د هر هیواد اقتصاد حالت ټاکي په کوم هیواد کې چې ډېره پانګه وي په اقتصادي لحاظ پرمختللی وي او په کومو هیوادنو کې چې د پانګې کمښت شتون ولري هغه هیواد اقتصادي پرمختګ نه شي کولای ،د پانګې په وسیله د وګړو د ژوند سطحه لوړېږي .

5. د تولید عامل :د توکو په تولید کې ځمکه ،کار ،پانګه او اداره ټول برخه لري چې دریو کار ،ځمکې او ادراې انحصار په پانګې دی د ساري په ډول زموږ په هیواد کې کرنه دومره حاصل نه کوي لکه څومره چې پرمختللي هیوادونه کوی دا ځکه چې له هغوی سره نوی ماشین الات او ښې کیمیاوي سرې شته.

متشبث Entrepreneur

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پخوانیو زمانو کې انسانانو خپلې اړتیاوې په خپله پوره کولې ،کارونه ساده وو او بازارونه محدود له صنعتي اوښتون وروسته د توکیو تولید پراخه شو نو له دې کبله یو داسې عامل ته اړتیا پیښه شوه چې د تولید عوامل سره یو ځای او د تولید چوپړتیاوې تر سره کړي ،اومه مواد واخلي ،د تولید پروسه ترسره کړي د کاروبار ګټه او زیان په ځان ومني چې داسې شخص ته متشبث ویل کیږي. متشبث د کاروبار بنسټ جوړوي ،د تولید عوامل سره یو ځای کوي د تولید د عواملو پیسې ادا کوي ،د ګټې په نیت د کاروبار بوج اخلي دساري په ډول د کارخانو مالکین،هټۍ وال،کروند ګر ټول متشبثین دي.

پروفیسور نیون متشبث داسې تعریفوي : داسې شخص یا اشخاص چې ځمکه ،کار او پانګه تنظیوي او داسې پریکړه کوي چې د تولید عوامل څومره یو ځای شي او کوم توکي تولید کړي.

د متشبث او اجیر ترمنځ توپیر

- د اجیر ګټه له مخکې څخه ټاکل شوې وي خو د متشبث ګټه له مخکې څخه نه وي ټاکل شوې که کاروبار یې ښه وو ښه ګټه او که ښه نه وي نو کیدای شي چې زیان هم وکړي.
- د اجیر ګټه کمه وي خو صفر یا منفي کیدای نشي خو د متشبث ګټه صفر او یا هم له زیان سره مخامخ کیدای شي.

په اقتصادي پرمختګ کې د متشبث ونډه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له صنعتي اوښتون وروسته د تولید په پروسه کې د ماشین کارول پیل شول او ورسره په تولید کې زیاتوالی هم راغلو ،کاروبار پراختیا پیدا کړه نو له دې کبله د یو داسې عامل اړتیا پیښه شوه چې پراخه کاروبار سنبال کړي او کاروبار د بریالیتوب په لور بوځي په اوسني وخت کې د تولید په عملیه کې له نوو او مغلقو ماشینونو کار اخیستل کیږي چې د کاروباري ادارو ترمنځ سخته سیالي روانه ده نوله دې کبله د کاروبار د بریالیتوب لپاره یوداسې پوه،ښه اخلاق لرونکي،موقع پیژندونکي او تجربه کار شخص ته اړتیا ده ،چې دې کار د متشبث اهمیت لاپسې ډیر کړی د کاروبار په بریالیتوب او ناکامۍ کې ډیره ونډه لري د وروسته پاتې هیوادنو د وروسته پاتې کیدو عامل دا هم دی چې ښه متشبثین نه لري خو پرمختللي هیوادونه بیا ددې خلاف ښه متشبثین لري د یو هیواد په اقتصادي پرمختګ کې متشبث لاندې رول تر سره کوي :

1. د تولید د عواملو یوځای والی : د تولید عوامل یو ځای نه وي له بیلا بیلو ځایو او اشخاص سره وي په خپل منځ کې یې اړیکه نه وي هر یو عامل په خپل سر تولید نه شي کولای متشبث دتولید عوامل سره یوځای کوي او تولیدي پروسه پرې مخ ته بیايي.
2. پراخه پیمانه تولید : په اوسني وخت کې تولید ډیر صورت نیسي نو له دې کبله یو ښه متشبث ته ډیره اړتیا ده څو کاروبار په ښه لور بوځي.
3. د بازار پراختیا : د تولیداتو په ډیروالي سره بازارونه پراخه شول د کاروباري ادارو ترمنځ سیالۍ سختې شوې نو له دې کبله یو داسې متشبث ته اړتیا ده څو توکي په ښه قیمت وپلوري همدارنګه کله چې کاروبار پراختیا پیدا کوي ورسره په هیواد کې خلکو ته د کار زمینه هم برابریږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

4. **دتولید مغلق نظام** : په اوسني وخت کې د تولید نظام ډیر مغلق دی نو ددې لپاره یو داسې شخص ته اړتیا ده څو په کاروبار ښه پوه شي د کاروبار په ګوانښونو وپوهیږي او دهغه مسوولیت واخلي هغه بهرنۍ او کورنۍ پېښې چې کاروبار اغیزمنوي له هغوی څخه کاروبار په ښه توګه وساتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تولید قوانین یا د حاصل قوانین

Laws of production or Laws of Returns

تولید د تولید د څلورو عواملو (ځمکه،کار ،متشبث،پانګه) په پایله کې رامنځته کیږي که موږ وغواړو چې تولید ډیر کړو له دې څخه موخه دا ده چې د تولید عوامل باید ډیر کړو په عملي ژوند کې ځمکه او متشبث د خپلواکو عواملو په توګه ګڼل کیږي.که موږ غواړو چې تولید ډیر کړو نو باید پانګه او کار کې زیاتوالی راولو خو دا اړینه نه ده چې په کوم نسبت د تولید عوامل زیات کړو په هماغه اندازه دې تولید هم ډیر شي کله چې موږ د تولید په عواملو کې زیاتوالی راولو نو له لاندې دریو حالتو سره مخامخیږو :

I. یا به یې نسبت ډیر وي
II. یا به یې نسبت مساوي وي
III. یا به یې نسبت کم وي

چې پورتنیو ته د تولید درې قوانین وایي لومړي ته د حاصل ډیرښت قانون ،دویم ته د حاصل استقرار قانون او دریم ته د کمښت قانون وایي چې په لاندې ډول هر یو تر مطالعې لاندې نیسو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حاصل د ډېرښت اویا د لګښت د کمښت قانون

Law of increasing Return or Diminishing Cost

که په تولید کې د تولید د عواملو د زیاتوالي په نسبت ډېر ډېرښت راشي د ډېرښت قانون ورته وايي د ډېرښت په قانون کې ځمکه او تشبث ثابت ،پانګه او کار متحرک په نظر کې نیول کیږي د پانګې او کار په ډېرښت سره په تولید کې زیاتوالی راځي یا ورسره نهایي تولید ډیریږي . پروفیسور بنهم (Benhem)د ډېرښت قانون داسې تعریف کړی : د تولید د عواملو په مجموعه کې که د یو عامل په تناسب کې زیاتوالی راشي نو ورسره تر یو ځانګړي حد پورې په نهایي تولید کې هم ډېرښت راځي.د "بنهم"په نظر که په یو کاروبار کې د تولید عامل ثابت او د تولید په نورو عواملو کې یو شان زیاتوالی راشي ورسره په نهایي تولید کې تر یو ځانګړي حد پورې ډېرښت راځي دې ته د ډېرښت قانون وایي د ډېرښت قانون کولای شو په لاندې جدول کې ښه تشریح کړو :که له موږ سره د لس جریبه ځمکې لپاره یو تراکتور شتون ولري نو د پانګې او کار د بیلا بیلو واحدونو له کبله دا ډول تولیدات ترلاسه کوو:

د پانګې او کار مقدار	ټول تولید	نهایي تولید

(c) ketabton.com: The Digital Library

1	100تنه	100تنه
2	300 تنه	200= 100-300
3	600تنه	300=300-600
4	1000تنه	400=600-1000
5	1500تنه	500=1000-1500

د پورتني جدول څخه راڅرګندیږي که د ځمکې مقدار ثابت وي او د نورو عواملو په مقدار کې زیاتوالی راشي په تولید کې د هغوی په نسبت ډیر زیاتوالی راځي دساري په ډول که د پانګې او کار مقدار (1) وي نو ټول تولید 100تنه وي خو که د پانګې او کار مقدار دوه برابره شي ټول تولید د 200پرځای 300سوه کیږي چې دغه ته د ډیربښت قانون ویل کیږي .د ډیربښت قانون کولای شو په لاندي ګراف کې هم ښه روښانه کړو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

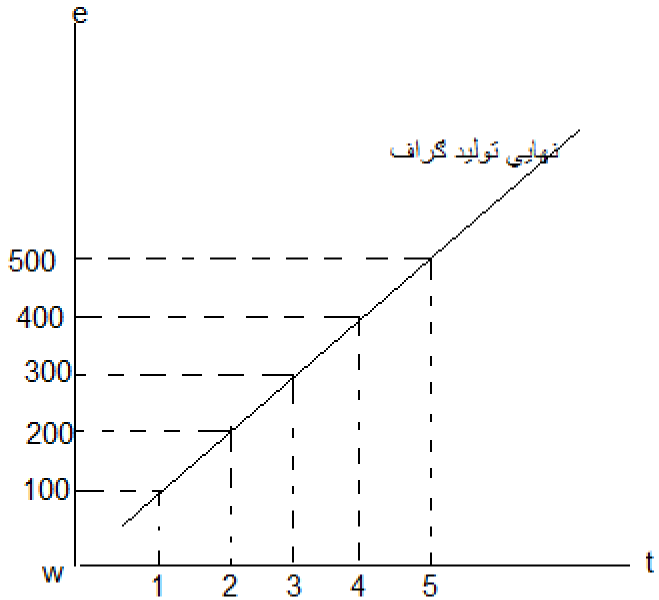

په پورتني ګراف کې تاسو دوه مستقيم خطونه چې د wtاو we نامه يادېږي وينئ او د w په نقطه کې سره يو بل پرې کوي .د wtمستقيم خط د کار او پانګې واحدونه ښکاره کوي .د we مستقيم خط د نهايي توليد مقدار راښييکله چې موږ يو واحد کار او پانګه ولرو نو زموږ ټول توليد سل ټنه کيږي خو کله چې د کار او پانګې يو واحد بل وراضافه کړو چې ټول دوه واحده شي نو ټول توليد د دې پر ځای چې دوه سوه ټنه شي درې سوه کيږي او نهايي توليد دوه سوه ټنه چې همداسې ادامه لري له ګراف څخه هم راڅرګندېږي چې که د کار او پانګې يو

(c) ketabton.com: The Digital Library

واحد وي ټول تولید سل ټنه خو کله چې د کار او پانګې واحدونه دوه کیږي د دې پر ځای چې دوه سوه شي درې سوه کیږي .

د لګښتونو د کمښت د حاصل د ډیریښت د قانون دویم نوم دی ځکه کله چې د پانګې او کاریګر په مقدار کې ډیریښت راوستل شي ورسره په منځنیو لګښتونو او یا نهایي لګښتونو کې کمښت راځي چې کولای شو لاندې جدول ته هم ځیر شو :

د پـــانګې او کارګر اندازه	ټول تولید	ټول لګښت	منځنی لګښت
1	100	1000	10=1000/100
2	300	2000	6.67=2000/300
3	600	3000	5 =3000/600
4	10000	4000	4=4000/1000
5	15000	5000	3.33=5000/1500

منځني لګښتونه = ټول لګښتونه/ټول تولید . منځني لګښتونه موږ ته د ټول لګښت پر ټول تولید ویشو ورسره موږ ته منځني لګښتونه په لاس راځي .

په پورتني جدول کې څرګندیږي چې د کار او پانګې د یو واحد له کبله سل ټنه تولید صورت نیسي چې ټول لګښت پرې زر افغانۍ راځي او منځنی لګښت یې لس افغانۍ کیږي .خو کله چې د پانګې او کار واحدونه دوه کیږي ټول تولید

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريې سوه ،ټول لګښت دوه زره افغانۍ او منځنی لګښت 6.67 ته راښکته کيږی چې همداسې ادامه پيدا کوي هر څومره چې د کار او پانګې واحدونه ډير شي منځنی لګښت ورسه کميږي کولای شو په لاندې ګراف کې هم روښانه کړو .

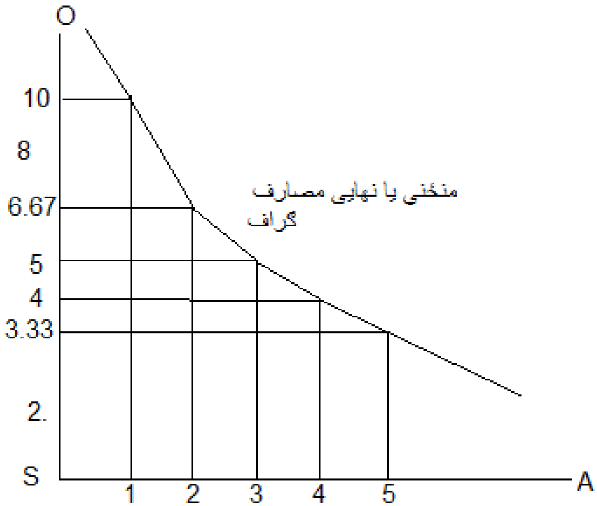

ګراف کې مورږ او تاسو ګورو چې کله چې د کار او پانګې واحد يو وي منځنی لګښت لس افغانۍ وي خو کله چې د کار او پانګې واحدونه دوه کيږي منځنی لګښت مخ په ښکته راځي منځنی لګښت يا مصرف 6.67 ته راښکته کيږي چې همداسې ادامه پيدا کوي .

د حاصل د ډيرښت او د لګښت د کمښت د قانون فرضيات :

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ♣ د تولید د عواملو بڼه یو ځای کیدل : د دې قانون د سم ثابتولو لپاره دا خبره باید فرض کړای شي چې تر اوسه د تولید عواملو د یو ځای کیدو بڼه حد نه دی تیر د تولید د عواملو بڼه یو ځای کول هغه وخت وي چې د توکو د تولید په وخت کې لګښتونه کم تر کمه شي .
- ♣ د برخو بڼه : دا قانون هغه وخت عملي کیږي چې د تولید متغیرو عواملو بڼه یو شان وي او هیڅ ډول بدلون په کې نه وي راغلی .
- ♣ د تولید طریقه : د دې قانون د سم ثابتولو لپاره باید د تولید په طریقه کې توپیر رانه شي .

I. دحاصل یا د لګښت د استقرار قانون : د استقرار قانون د ډیرښت او کمښت قانون ترمنځ دی دا قانون هغه وخت پلي کیږي چې د ډیرښت قانون ودریږي او د کمښت قانون پیل نه وي د استقرار قانون کولای شو داسې تعریف کړو : که د تولید په یو عامل کې زیاتوالی راشي خو په نهایي تولید کې زیاتوالی را نه شي د استقرار قانون ورته وایي .چې کولای شو په لاندې جدول کې یې بڼه روښانه کړو :

د پانګې او کار مقدار	ټول تولید	نهایي تولید
1	100ټنه	100ټنه
2	200 ټنه	100= 100-200
3	300 ټنه	100=200-300

(c) ketabton.com: The Digital Library

4	400 ټنه	100=300-400
5	500 ټنه	100=400-500

په پورتني جدول کې مونږ ګورو د پانګې او کار په يو واحد سره ټول او نهايي تولید سل ټنه کيږي خو کله چې د پانګې او کار واحدونه دوه کيږي ورسره ټول توليد هم دوه سوه ټنه کيږي او نهايي توليد يو ځل بيا سل ټنه کيږي چې همداسې ادامه پيدا کوي او تر اخره په نهايي توليد کې ډيربښت او يا کمښت نه راځي .کولای شو په لاندې ګراف کې هم توضيح کړو:

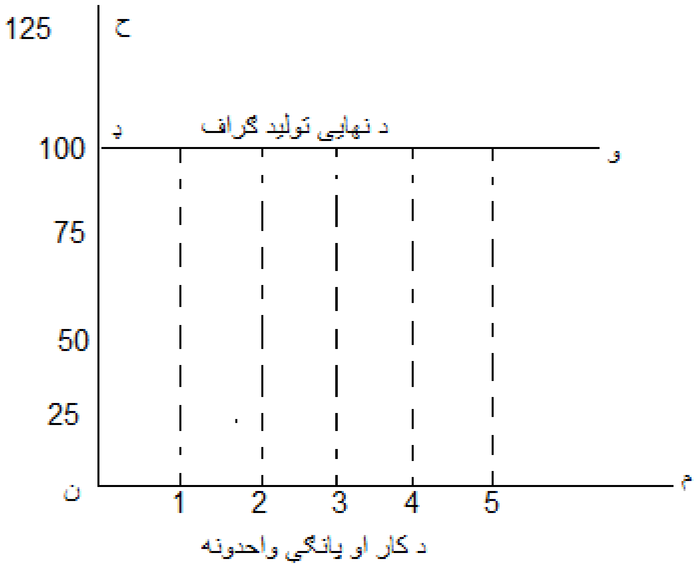

په پورتني ګراف کې تاسو وینئ کله چې د تولید او پانګې واحد يو وي د نهايي توليد اندازه سل ټنه ده خو کله چې د کار او پانګې واحد له يو څخه دوه کړو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهايي توليد کې ډېر والی نه راځي همداسې د دريو ،څلورو او پينځو واحدونو په زياتوالي سره سره بيا هم نهايي توليد سل پاتې کيږي .

د حاصل د استقرار قانون ته د لګښتونو د استقرار قانون هم وايي ځکه د نوي توکو توليد لپاره په لګښت نه ډېربښت او نه کمښت راځي کولای شو په لاندې جدول کې ورته ځير شو :

د پـــانګې او کار اندازه	ټول توليد	ټول لګښت	منځني لګښتونه
1	100 کمپله	1000	10=1000/100
2	200	2000	10=2000/200
3	300	3000	10=3000/300
4	400	4000	10=4000/400
5	500	5000	10= 5000/500

پورتني جدول کې تاسو ګورئ چې د کار او پانګې د واحد په مرسته سل کمپلې توليديږي چې ټول لګښت يې زر افغانۍ کيږي او منځنی لګښت يې لس افغانۍ دی خو کله چې د کار او پانګې واحدونه دوه کيږي توليد دوه سو کمپلو ته لوړيږي ټول لګښت يې دوه زره افغانۍ کيږي خو منځنی لګښت بيا هم لس افغانۍ کيږي په همدې ترتيب د نورو واحدونو په ډېربښت سره په منځني لګښت کې زياتوالی نه راځي .کولای شو په لاندې ګراف کې هم توضيح کړو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

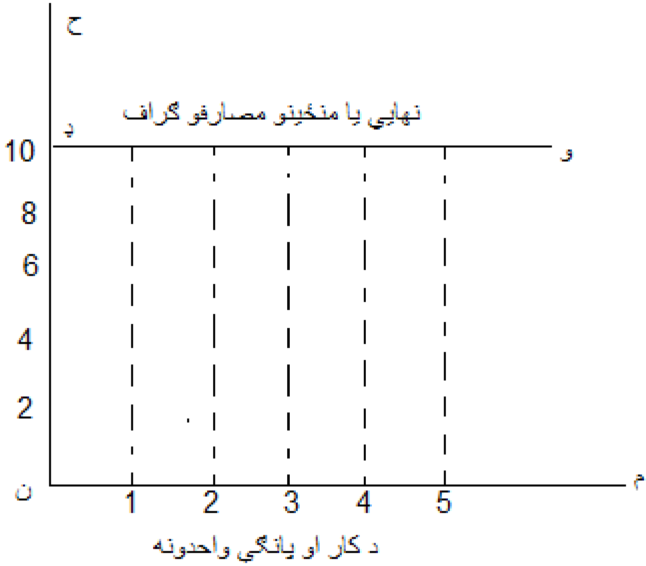

په پورتني ګراف کي تاسو ګورئ که هر خومره د پانګي او کار په واحدونو کي زياتوالی راشي په منځني لګښت کي زياتوالی يا کموالی نه راځي .

د دي قانون فرضيات :

- اومو موادو عرضه : د اومو موادو عرضه بايد په بازار کي دومره وي چي که په بازار د تقاضا په زياتوالي سره سره په قيمت کي تغير رانه شي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

♣ د تولید عواملو بدله : د تولیداتو د ډیربنت په وجه پانګې او کارګر ته ډیره اړتیا پیښېږي خو د تقاضا په زیاتوالي سره سره باید بدله یو شان وي لکه لګښتونه،وجوره او سود نرخ .

♣ د کار ویش : د دې قانون سم ثابتولو لپاره باید کار دویش په نظام کې توپیر رامنځته نشي .

II. د حاصل د کمښت یا د لګښت ډیربښت قانون : که موږ هر څومره د کار او پانګې په مقدار کې زیاتوالی راولو د ځمکې په نهایي تولید کې تر یو ځانګړي حد پورې زیاتوالی راځي چې دغه حد ته معیاري حد ویل کیږي .کله چې دغه حد ته رسیږي نو بیا که د کار او پانګې په مقدار کې هر څومره زیاتوالی راولو په نهایي تولید کې کمښت راځي چې دې قانون ته د حاصل د کمښت قانون ویل کیږي .که په تولید کې زیاتوالی د تولید د عواملو د زیاتوالي په نسبت کم وي نو دې ډول قانون ته د حاصل د کمښت قانون وایي .پروفیسور بنهم د حاصل د کمښت قانون داسې تعریف کړی : که د تولید د عواملو په مجموعه کې د یو عامل په تناسب کې زیاتوالی راشي له یوې نقطې وروسته د دغه عامل په نهایي تولید کې کمښت راځي . همدارنګه پروفیسور الفرد مارشال د حاصل د کمښت قانون په اړه وایي : که کروند ګر په ځمکه د پانګې او کار واحدونه له یو ځانګړي مقدار څخه زیات کړي نو د ځمکې تولید د هغوی په نسبت کمیږي په دې شرط چې د کرنې په هنر کې بدلون رانه شي چې کولای شو په لاندې جدول کې ښه روښانه کړو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پانګې او کار مقدار	ټول تولید	نهايي توليد
1	100ټنه	100ټنه
2	180 ټنه	80= 100-180
3	240ټنه	60=180-240
4	280ټنه	40=240-280
5	300ټنه	20=280-300

په پورتني جدول کې تاسو ګورئ چې د کار او پانګې د يو واحد توليد سل ټنه دی خو کله چې د پانګې او کار په مقدار کې زياتوالی راځي د هغه په نسبت په نهايي توليد کې کمښت راځي. همدرانګه کولای شو په لاندې ګراف کې هم روښانه کړو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

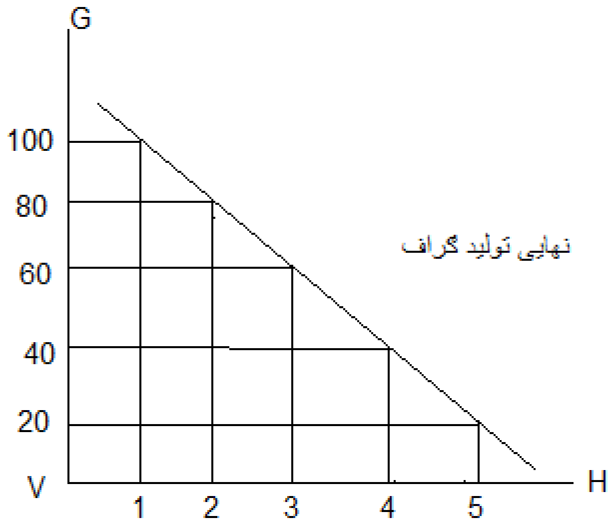

په پورتني ګراف کې تاسو ګورئ کله چې د کار او پانګې واحد يو نهايي توليد سل ټنه وي خو کله چې د کار او پانګې واحدونه دوه کيږي نهايي توليد اتيا ټنه کيږي او کمښت په کې راځي همدارنګه د نورو واحدونو په زياتوالي سره په نهايي توليد کې کمښت راځي ګراف مخ ښکته راځي.

د حاصل د کمښت د قانون دويم نوم د لګښت د ډيرښت قانون دی ځکه کله چې موږ په توليداتو کې ډيرښت راولو نو د کار او پانګې په عواملو کې ډيرښت راولو چې ورسره په منځينو لګښتونو کې ډيروالی راځي لاندې جدول ته ځيرشئ :

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پانګې او کار اندازه	ټول تولید	ټول لګښت	منځنی لګښت
1	100	1000	10=1000/100
2	180	2000	11.11 = 2000/18
3	240	3000	12.50=3000/240
4	280	4000	14.29=4000/280
5	300	5000	16.67=5000/300

تاسو په پورتني جدول کې ګورو کله چې د کار او پانګې واحد یو وي ټول تولید سل ټنه ټول لګښت یې زر افغانۍ او منځنی لګښت یې لس افغانۍ ده خو کله چې د کار او پانګې واحدونه دوه شي ټول تولید 180 ټنه کېږي ټول لګښت دوه زره افغانۍ او په منځني لګښت لوړېږي له لسو افغانیو څخه 11.11افغانیو ته پوره کېږي په همدې ترتیب د نورو واحدونو په زیاتوالي سره په منځني لګښت کې زیاتوالی راځي چې همداسې ادامه پیدا کوي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

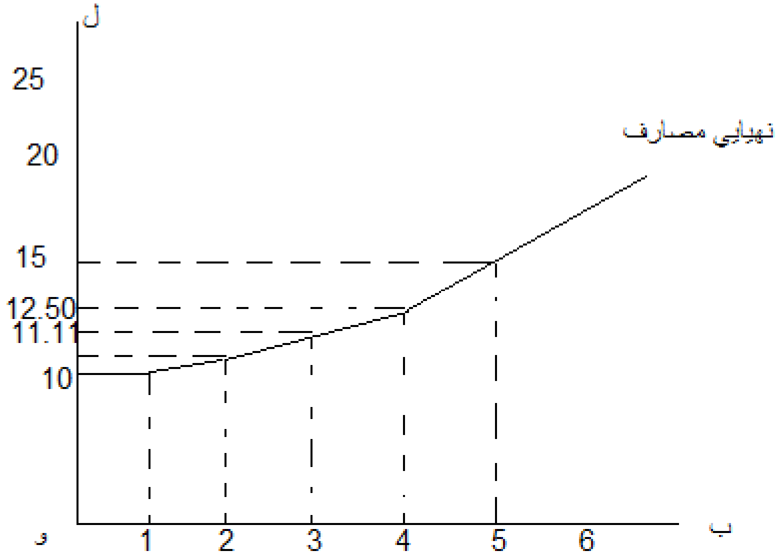

په پورتني ګراف کې ښودل کيږي که د کار او پانګې واحد يو وي منځنی لګښت لس افغانۍ خو که د کار او پانګې واحدونه دوه کړو منځنی لګښت 11.11ته لوړيږي همداسې که هر څومره د کار او پانګې واحدونه ډير کړو ورسره منځني لګښتونه ډيريږي .

د قانون فرضيات :د لګښتونو د ډيرښت د قانون فرضيات په لاندې ډول دي :

- تاکل شويو عاملينو په مقدار کې نه بدلونه : د لګښتونو د ډيرښت قانون هغه سم ثابتيږي چې ټاکل شويو عاملينو په مقدار کې تغير رانه شي څه چې پخوا ول هماغه پاتې شي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د تولید په طریقه کې نه بدلون : د دې قانون سم ثابتولو لپاره باید دا خبره په نظر کې ونیول شي چې د تولید په طریقه هیڅ ډول بدلونه رانه شي .
- معیاري حد تیر شوی وي : د لګښتونو د ډیرښت قانون هغه وخت سم ثابتیږي کله چې معیاري حد تیر شوی وی معیاري حد هغه حد ته ویل کیږي چیرته نهایي تولید ډیر زیات وي
- د برخو بڼه : د تولید په کومو عواملو کې چې تغیر راوستل کیږي د ټولو برخو بڼه باید یو شان وي ځکه د تولیداتو د کمښت ارتجاعیت له راټولیدو سره برخو سره نه وي بلکې تولید معیاري حد له تیریدو له وجې وي .

کولا ی شو د حاصل درې واړه قوانین په یو ګراف او جدول کې هم روښانه کړو
:

په عملي ژوند کې چې موږ کله کاروبار پیلوو نو په پیل کې د پانګې او کار د واحدونو په اضافوالي سره په نهایي تولید کې ډیرښت راځي چې دلته د حاصل د ډیرښت قانون په عمل کې وي ،بیا یو داسې وخت را رسیږي چې د پانګې او کار د واحدونو په زیاتوالي سره نهایي تولید یو شان کیږي چې دلته د حاصل د مساوات قانون په عمل کې وي او بیا یو داسې حد رامنځته کیږي که د کار او پانګې په واحدونو کې هر څومره زیاتوالی راولو نو نهایي تولید په کمیدو وي چې دلته د حاصل د کمښت قانون په عمل کې وي .کولای شو په لاندې جدول کې ښه روښانه کړو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکار او پانګي واحدونه	ټول تولید	نهايي توليد	قوانين
1	10 ټنه	10 ټنه	د حاصل د ډېرښت قانون
2	25 ټنه	15=10-25 ټنه	
3	45 ټنه	20 = 25-45 ټنه	
4	70 ټنه	25 = 45-70 ټنه	د حاصل د يو شانوالي قانون
5	95 ټنه	25 = 70 -95 ټنه	
6	120 ټنه	25 = 95 -120 ټنه	
7	140 ټنه	20 = 120 – 140 ټنه	د حاصل د کمښت قانون
8	155 ټنه	15 = 140 – 155 ټنه	
9	165 ټنه	= 155 – 165 10ټنه	
10	170 ټنه	5 = 165 – 170 ټنه	

په پورتني جدول کې ګورئ کله چې د کار او پانګي په واحدونو کې زياتوالی راځي تر څلورو واحدونو پورې په نهايي توليد کې ډېرښت راځي چې دلته د حاصل د ډېرښت قانون په عمل کې وي . له دې وروسته د پنځم او شپږم واحد په

(c) ketabton.com: The Digital Library

زياتوالي سره نهايي توليد سره يو شان وي چې دلته د حاصل د يو شانوالي قانون په عمل کې وي له دې وروسته چې د کار او پانګې نور واحدونه زيات شول نو نهايي توليد په کې کميږي چې دلته د حاصل د کمښت قانون په عمل کې وي کولای شو په لاندې ګراف کې هم روښانه کړو .

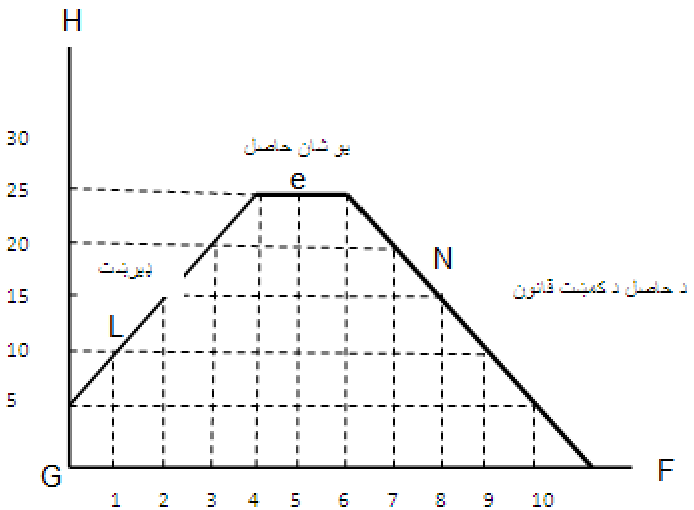

په پورتني ګراف کې تاسو دوه مستقيم خطونه GF او GH وينئ چې د G په نقطه کې سره يو بل پرې کوي. GF د کار او پانګې واحدونه ښيي او GH د نهايي توليد مقدار ښيي په لومړي سر کې تاسو ګورئ چې ګراف پورته خواته روان دی چې د حاصل د ډيربښت قانون موږ ته راښيي خو ګراف چې کله د e نقطې ته ورسيږي نو دا نقطه موږ ته د حاصل د يوشانوالي قانون راښيي د e له نقطې وروسته ګراف

(c) ketabton.com: The Digital Library

نزولي سير نيسي چې مورږ ته د حاصل د کمښت قانون رابښيي. L,e او N درې خطونه مورږ ته د حاصل درې قوانين رابښيي.

همدرانګه کولای شو د لګښت درې قوانين هم په يو جدول او ګراف کې روښانه کړو :

د کار او پانګې واحدونه	ټول تولید	ټول مصارف	منځني مصارف	قوانین
1	10 ټنه	1000 افغانۍ	100 =10/1000	د لګښت د کمښت قانون
2	25 ټنه	2000 افغانۍ	80 =25 /2000	
3	45 ټنه	3000 افغانۍ	66.67 = 45/ 3000	
4	70 ټنه	4000 افغانۍ	57.14 =70/4000	
5	95 ټنه	5000 افغانۍ	52.63 =95/5000	
6	120 ټنه	6000 افغانۍ	50 =120/6000	د لګښت د مساوات قانون
7	140 ټنه	7000 افغانۍ	50 = 140/7000	

(c) ketabton.com: The Digital Library

8	155 ټنه	8000 افغانۍ	51.61 =155/8000	دلګښــت د ډیربښت قانون
9	165 ټنه	9000 افغانۍ	54.54 =165/9000	
10	170 ټنه	10000افغانۍ	58.52=170/10000	

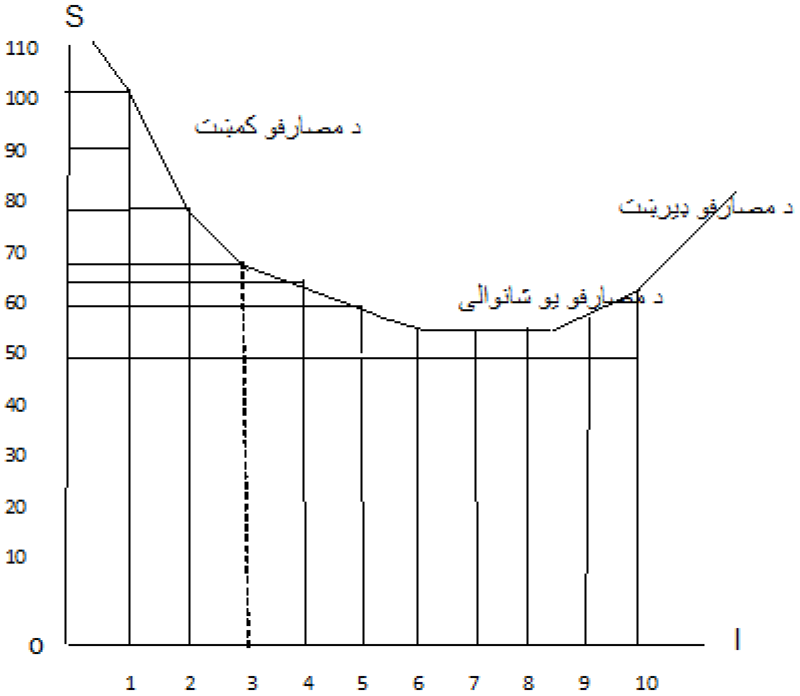

په پورتني ګراف کې تاسو ګورئ چې ګراف په لومړي سر کې مخ ښکته راځي دا په دې مانا چې دا د مصارفو کمښت ښي بیا یو داسې ځای رارسیږي چې ګراف د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مستقیم خط شکل نیسي چې د مصارفو یو شان والی ښیي او له دې وروسته ګراف بیرته مخ پورته ځي چې د مصارفو ډیرښت ثرګندوي .

دتولیدونکو او مصرونکو نظریات

تولیدونکو نظریه

د دې لپاره چې تولیدونکي ډیر تولید په لږ لګښت ترسره کړي د تولید عوامل باید داسې سره یوځای کړي چې لګښت د کمښت اخري حد ته ورسیږي ،په ګټور بازار کې تولیدات وپلوري او تولید ادامه پیدا کړي په پایله کې ویلي شو چې د تولیدونکو ته د تولید لګښت ځانګړی اهمیت لري ځکه د عوایدو او لګښت تر منځ توپیر د تولیدونکو ګټه جوړوي ،تولیدونکي باید خپل لګښت د کمښت اخري حد ته ورسوي تر څو ډیره ګټه تر لاسه کړي .

تولید هغه پروسه ده چې په هغې کې د تولید عوامل داسې سره یو ځای کیږي چې په توکو او چوپړتیاوو تبدیل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه اړيکه چې د توليد عوامل او د توليد مقدار په خپل منځ کې لري د توليد تابع ورته وايي د توليد عوامل کار ،پانګه او ځمکه په توليد کې ونډه لري .
کولای شو چې تابع په لاندې ډول وليکو :

$$Q = F(K, V, L)$$

= Qد توليد مقدار

= Kپانګه

= V کار

= Lځمکه

د خپل کار د اسانتيا لپاره د ځمکې او پانګې مقدار د توليد په پروسه کې ثابت فرضوو. غواړم د توليد په پروسه کې يوازې د کار مقدار ارزيابي کړم . چې زموږ تابع لاندې بڼه اختياروي :

$$Q = F(V)$$

دکار مقدار= توليد مقدار

پورتنې تابع موږ ته وايي که د کار د واحدونو په شمير کې زياتوالي او يا کموالی راولو نو په توليد به يې اغيزه څه وي .فرض کړی چې د ځمکې مقدار

(c) ketabton.com: The Digital Library

ثابت او ماشین الات هم په لاس کې لرو . په همدې ځکه لومړی یو کارګر کار کوي چې تر یو معلومې نېټې وروسته ي 20کیلو ګرامه غنم تولیدیږي. خو کله چې یو بل کارګر هم وراضافه کړو نو ټول تولید 50 کیلو ګرامو ته پورته کیږي په همدې ترتیب د نورو کارګرو په اضافه والي سره چې کوم تغیرات په تولید کې راځي په لاندې جدول کې روښانه شوي :

د کارګرو شمیر	ټول تولید	نهايي تولید	منځنی تولید
1	20	20	20
2	50	30	25
3	90	40	30
4	140	50	35
5	180	40	36
6	210	30	35
7	230	20	32
8	240	10	30
9	235	5	26

په پورتني جدول کې تاسو ګورئ کله چې په ځمکه یو کارګر کار کوي ټول تولید 20 کیلو ګرامه خو کله چې نور کارګران ور اضافه کیږي ټول تولید ورسره ډیریږي خو منځنی او نهايي تولید تر یو بریده لوړیږي خو بیا وروسته بیرته نزولی سیر نیسي او کمیږي .چې کولای شو په لاندې ګراف کې هم روښانه کړو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

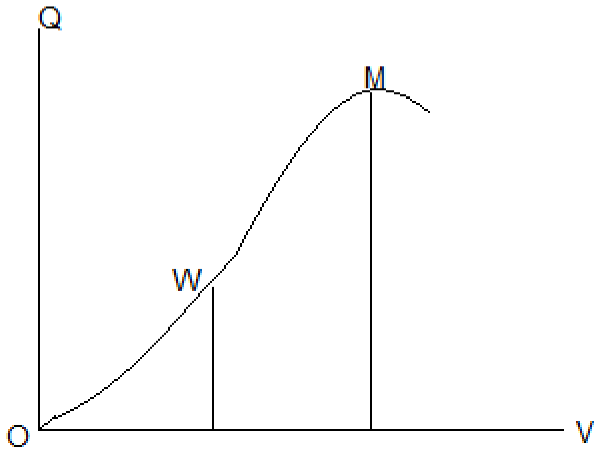

په پورتني ګراف کې تاسو ګورئ تاسو د تولید تابع ګورئ چې **OV** د کار واحدونه او **OQ** د تولید مقدار ښیي. د تولید تابع لومړی صعودي بڼه اختیاروي او د **M**تر نقطې پورې رسیږي او بیا نزولي لار نیسي .همدرانګه **OW** او **WM**سره یو شانوالی نه لري چې موږ ته راښي چې نهایي تولید د کار د عواملو په تغیر سره د نهایي تولید په مقدار کې تغیر راځي .نهایي تولید هغه تولید ته ویل کیږي چې د هر اضافه شوي کارګر څخه په لاس راځي .کولای شو چې د نهایي تولید اړیکه په دې ډول ولیکو: **MP= Qn – Qn–n**

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدرانګه د تولید د بیلا بیلو ډولونو تر منځ اړیکه په لاندې ګراف کې روښانه کړو :

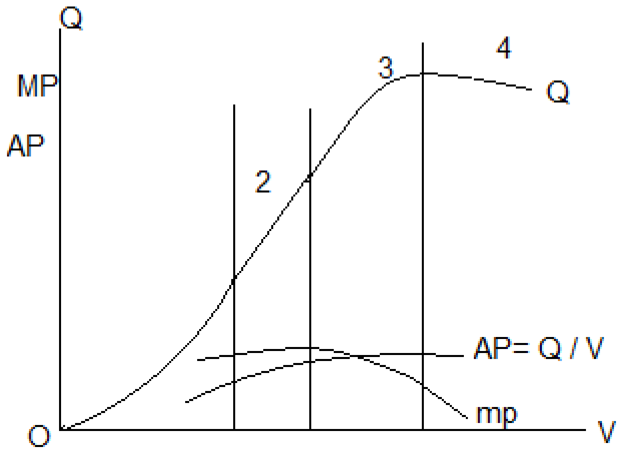

د نهایي تولید سیر په لومړیو کې صعودي او بیا وروسته نزولي بڼه اختیاروي چې دا کړنه په کرنه کې ډیره عامه ده چې دې ته د نزولي بهرې قانون هم وایي. کله چې ټول تولید د کار په واحدونو وویشو نو منځنی تولید په لاس راځي چې مقدار یې په څلورمه ستنه کې ښودل شوی .

د ټول تولید ،نهایي تولید او منځني تولید د ګراف تر منځ اړیکه کولای شو په څلورو مرحلو کې روښانه کړو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

1. په لومړی مرحله کې ټول تولید ،نهايي تولید او منځنی تولید ډیریږي .د کار د هر واحد په زیاتوالي سره د تیر واحد په نسبت کې زیاتوالی راځي په دې مرحله کې د نهايي تولید مقدار د ډیربښت مقدار حد اکثر ته رسیږي .

2. په دویمه مرحله کې ټول تولید او منځنی تولید ډیریږي خو نهايي تولید کمیږي د دې مرحلې په اخر کې نهايي تولید له منځني تولید سره چې مقدار یې حد اکثر ته رسیږي مساوي وي .

3. په دریمه مرحله کې ټول تولید د ډیربښت خپل اخري حد ته رسیږي خو منځنی او نهايي تولید کمیږي دکار د بیلا بیلو واحدونو د زیاتوالي سره سره منځنی تولید کمیږي او د دې مرحلې په اخر کې صفر کیږي چې ټول تولید د ډیربښت خپل نهايي حد ته رسیږي .

4. په څلورمه مرحله کې ټول تولید کمیږي او نهايي تولید منفي لوری نیسي یانې د کار د یو واحد په زیاتوالي سره ټول تولید د ډیریدو پر ځای کمیږي چې منځنی تولید هم په دې مرحله کې کمیږي.

لګښت Cost

په تیر مبحث کې مو د تولید او د تولید د عواملو ترمنځ په اړیکې خبرې وکړې نو په دې برخه کې غواړم د تولید لګښتونه تر څیړنې لاندې ونیسو .په تولید کې لګښت په حقیقت کې د تولید د عواملو قیمت دی چې د توکو او چوپړتیاوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تولید کې کارول کیږي .هغه اړیکه چې د تولید د مقدار او د تولید د لګښت ترمنځ ده د لګښت تابع ورته وايي. د تولید تابع او د لګښت تابع یو له بل سره مخامخ اړیکه لري .د لګښت تابع لاندې بڼه لري :

TC = F (Q)

(تولید مقدار)f= ټول لګښت

یانې د لګښت تابع د تولید مقدار دی.په ټولیز ډول د تولید لګښت د ثابتو او متغیرو لګښتونو باندې وېشو.

ثابت لګښت : هغه لګښت د چې د تولید د مقدار په تغیر سره تغیر نه خوري (تر یو معین مقدار پورې ثابت وي) ثابت لګښت ورته وايي .

متغیر لګښت : هغه لګښت ته ویل کیږي چې د تولید مقدار په تغیر سره په کې تغیر راځي .د لګښت تابع لاندې بڼه لري:

TC = FC + VC

متغیر لګښتونه + ثابت لګښتونه = ټول لګښت

اوس کولای شو چې د لګښت تابع داسې ولیکو :	TC = F (Q) +FC

(c) ketabton.com: The Digital Library

ثابت لګښتونه + (تولید مقدار) f = ټول تولید

د ثابتو لګښتونو ګراف خطي او د x له محور سره موازي وي چې لاندې بڼه لري:

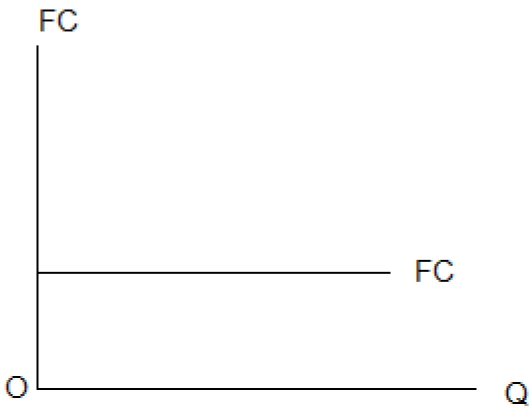

د متغیر لګښت ګراف د تولید د ګراف پر اساس رسمیږي مونږ کولای شو د تولید په برخه کې د ګراف پر اساس د متغیر لګښت ګراف رسم کړو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

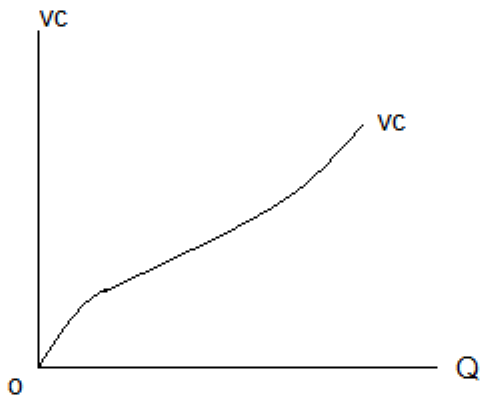

ټو لګښتونه د ثابت او متغیر له ټولګې څخه عبارت دي نو کولای شو په لاندې ډول يې ګراف رسم کړو :

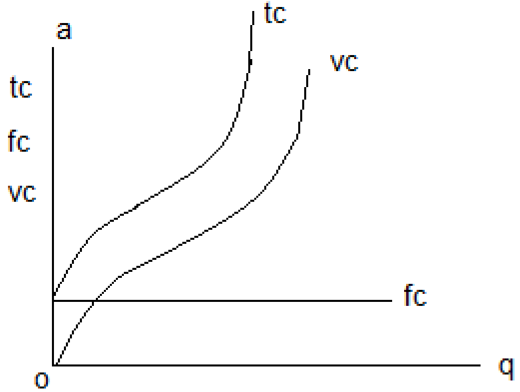

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ثابتو او متغيرو لګښتونو تر څنګ د لګښت يو شمير نور ډولونه هم لري چې په لاندې ډول دي :

نهايي لګښت : نهايي لګښت د توليد د اخري واحد لګښت دی .يانې د نوي واحد د زياتوالي لګښت دی .د مثال په توګه که د دوه واحدو ټول لګښت 95 افغانۍ وي که موږ دريم واحد وراضافه کړو ټول لګښت 115 افغانۍ کيږي چې د دريم واحد د نهايي لګښت د پيدا کولو لپاره 115 منفي 95کوو چې 20 په لاس راځي مانا دا چې دريم واحد نهايي لګښت 20افغانۍ دی . د تعريف پر اساس کولای شو تابع په داسې رسم کړو : MC = TCn – TCn−1

ټول منځني لګښتونه : کله چې ټول لګښتونه د توليد په مقدار وويشو نو ټول منځني لګښتونه په لاس راځي چې د توليد د هر واحد لګښت رانبي چې تابع په دې ډول ده :

ATC = TC / Q

توليد مقدار/ ټول توليد = ټول منځني لګښتونه

متغير منځني لګښتونه : کله چې متغير لګښت د توليد په مقدار وويشو منځني متغير لګښتونه په لاس راځی :

AVC = VC / Q

(c) ketabton.com: The Digital Library

تولید مقدار / متغیر لګښت = منځني متغیر لګښت

ثابت منځني لګښت : د ثابت لګښت ویش په ټول تولید څخه ثابت منځني لګښت په لاس راځي :

AFC = FC/ Q

تولید مقدار / ثابت لګښت = ثابت منځني لګښت

نهایي لګښت،ټول منځني لګښت ،ټول منځني ثابت لګښتونه او منځني متغیر لګښتونه ګرافونه په لاندې ډول دي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

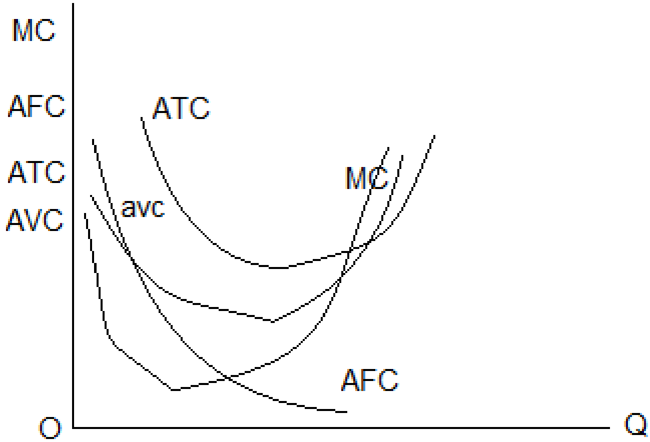

قدرمنو لوستونکو د لا ښې پوهوني لپاره کولای شو د لګښتونو ډولونه په لاندې جدول کې هم روښانه کړو :

1	2	3	4	5	6	7	8
Q	FC	VC	TC	AFC	AVC	AC	MC
1	60	30	90	60	30	90	–
2	60	40	100	30	20	50	10
3	60	45	105	20	15	35	5

(c) ketabton.com: The Digital Library

4	60	55	115	15	13	28.75	10
5	60	75	135	12	15	27	20
6	60	120	180	10	20	30	45

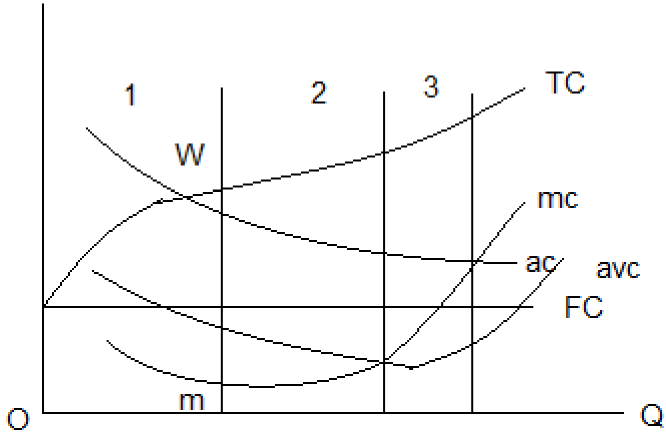

د لګښت د ګرافونو ترمنځ اړیکه : په پورتنۍ دستګا کې تاسو د لګښت د ټولو ګرافو تر منځ اړیکه وینئ چې لاندې څلور ناحیې ترې تشخیصي کیږي :

لومړۍ ناحیه : ټول لګښت ډیریږي خو نهایي لګښت د تولید مقدار په ډیر والي سره کمیږي او یو داسې نقطه (W) ته رسیږي چې نهایي لګښت خپل اخري حد ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسيږي (m) .نهايي لګښت،منځنی ټول لګښت او متغير منځنی لګښت نزولی لار نيسي .

دويمه ناحيه : په دويمه ناحيه کې ټول لګښت زياتوالی مومي او نهايي لګښت صعودي لار نيسي خو ټول منځني لګښتونه او متغير منځني لګښتونه نزولي لار نيسي .

دريمه ناحيه : په دريمه ناحيه کې نهايي لګښت او منځني متغير ډيريږي خو ټول منځني لګښتونه کميږي.

څلورمه ناحيه : په دې ناحيه کې د ټولو لګښتونو ګرافونه صعودي لار نيسي .

له پورتنيو څرګندونو څخه رامعلوميږي چې څنګه لګښت د توليد د مقدار په تغير سره تغير مومي . د دې پوښتنې ځواب چې توليدونکي تر کومې توليد کوي او لګښت ورکوي ؟ په هغه بازار پورې اړه لري چې دوی په کې کړنې تر سره کوي .

دويم ـ د مصرفوونکو نظريه :

افاده : د هر مصرفوونکي غوښتنې نامحدودې او وسايل يې محدود دي او تل هڅه کې وي تر څو په لږو وسايلو ډيرې غوښتنې پوره کړي او سکون تر لاسه کړي .له يو توکي څخه لاسته راغلی سکون کولای شو چې په واحديا اعدادو

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلوم کړو . د ساري په ډول يو شخص دوه ګيلاسه شيدې څکي نو ويلي شو چې دا شخص چې په اقتصاد کې ده ته مصرفونکي وايي 50، 10، 5واحدونو يا اعدادو په وسيله سکون ترلاسه کړو په اقتصاد کې له افادې څخه موخه د توکي هغه وړتيا ده چې د انسان د يوې غوښتنې د پوره کيدو قابليت ولري. د ساري په توګه د لوږې د لرې کولو لپاره ډوډۍ او د دتندې د لرې کولو اوبه ته اړتيا ده چې اوبه او ډوډۍ افاديت لري د افادې د ښو پيژندلو لپاره لاندې توپيرونه اړين دي :

افاده او ګټه : بعضې خلک افاده او ګټه په يوه مانا کاروي دا په داسې حال کې ده چې افاده او ګټه يو له بل سره لوی توپير لري ډيری وخت ليدل کيږي چې يو توکی انسان ته زيان رسوي خو افاديت لري د ساري په توګه د شراب څښل انسان ته زيان رسوي خو د انسان د يوې غوښتنې د پوره کيدو توان لري همداسې زهر د انسان د مرګ غوښتنه پوره کوي ځکه په زهرو کې افاديت شتون لري نو ځکه ويلي شو چې ټول ګټه لرونکي توکي افاديت لري خو ټول افاديت لرونکي توکي ګټه لرونکي توکي نه دي.

افاده او سکون : له افادې څخه موخه د يو توکي هغه خاصيت دی چې د انسان د يوې غوښتنې د سکون سبب ګرځي دا په دې مانا چې افاده په توکو کې دخيله ده او سکون د افادې تر کاروني وروسته تر لاسه کيږي .

د افادې بيلابيل ډولونه :

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړنۍ افاده : کله چې موږ یو توکی موږ په لږ لږ مقدار کارو د توکي د لومړي مقدار په کارونې سره چې کوم افادیت ترلاسه کوو دې ته لومړنۍ افاده وایي د ساري په توګه د ډوډۍ خوړلو په وخت چې د لومړۍ مړۍ څخه کومه افاده حاصلیږي دې ته لومونۍ افاده وایي.

نهایي افاده : کله چې په یو وخت کې یو انسان د یو توکي څو برخې په متواتر ډول کاروي له هرې برخې چې کارونکي افادیت اخلي دې ته نهایي افادیت وایي.

ټوله افاده : کله چې د توکو د برخو په کارولو سره مصرفوونکو په ټولیز ډول له کوم افادیت ترلاسه کوي دې ته ټوله افاده وایي. کله چې مصرفوونکي د کوم توکي له یوې برخې ټول افادیت ترلاسه کړي نو دې ته د یو برخې ټول افادیت وایي.

مثبته افاده : افاده په هغه صورت کې مثبته وي چې غوښتنه په پوره توګه پوره شوې نه وي او مکمل سکون نه وي ترلاسه شوی. مکمل سکون هغه وخت ترلاسه کیږي چې نهایي افادیت صفر شي.

صفر افاده : افاده هغه وخت صفر کیږي چې سکون په مکمله توګه تر لاسه شي او د دې توکي د نورو کارولو په وجه سکون نه ترلاسه کیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

منفي افاده : افاده هغه وخت منفي کیږي کله چې د یو توکي مسلسل کارولو له کبله سکون مکمل تر لاسه شي او کله چې دا توکی نور کارول کیږي انسان ته تکلیف رسوي .کولای شو په لاندې جدول کې هم روښانه کړو :

منه	ټوله افاده	نهایي افاده	لومړنۍ افاده
لومړۍ	20	20	لومړنۍ افاده
دویمه	35	15=20-35	مثبته افاده
دریمه	45	10=35-45	-
څلورمه	50	5=45-50	-
پینځمه	50	0=50-50	صفر افاده
شپږمه	45	5-=50-45	منفي افاده
اوومه	35	10-=45-35	منفي افاده

له پورتني جدول څخه راڅرګندیږي چې د لومړنۍ کاروني څخه شل سلنه افاده حاصلیږي چې دې ته لومړنۍ افاده وایي د دویمې منې په خوراک سره افاده 35 ته لوړیږي چې دې ته نهایي افاده وایي همداسې د دریمې او څلورمې نهایي افاده 5او 10 ده خو کله چې پینځمه منه وخوري نو په مکمله توګه سکون حاصلیږي نو دلته افاده صفر کیږي له دې وروسته بیا افاده منفي لور نیسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نهايي افادې د کمښت قانون

موږ په ورځني ژوند کې وينو کله چې موږ د کوم توکي کارونه پيل کړو په لومړي سر کې دا توکي موږ ته ډير سکون راکوي افاده يې هم ډيره وي خو کله چې موږ دا توکی په مسلسله توګه و کارو نو افاديت يې ور ور کميږي اخر يو داسې وخت راځي چې موږ د دې توکي کارول بندو په اقتصاد کې د انسان دې کړن ته د افادې دکمښت قانون وايي .په اقتصاد کې د شتمنۍ د ويش مهم او اساسي قانون دی. دا قانون د ايچ ايچ ګوسن له خوا په کال 1854ميلادي کال کې وړاندې شو چې وروسته بيا مارشال په ښه انداز وړاندې کړو .

که نور عوامل ثابت وي د يو توکي د هر برخې له کارونې وروسته د هغه په افاديت کې نسبت وروسته ته کمښت راشي نو د افادې د کمښت قانون ورته وايي .ډاکتر مارشال په دې اړه وايي : په يو وخت کې يو ډول توکي مسلسل کارول د هغه توکي د نور په کارلو سره د هغه په افاديت کې کمښت راځي .

همدارنګه چيپ مين په دې اړه وايي : کله چې يو توکی له موږ سره په ډيره پيمانه شتون ولري نو موږ يې په ډيره کمه پيمانه د نور غوښتو تمه لرو .

د شربت ګيلاس	ټوله افاده	نهايي افاده
1	12	12
2	22	10=12-22
3	30	8=22-30

(c) ketabton.com: The Digital Library

4	36	6=30-36
5	40	4=36-40
6	42	2=40-42
7	43	1=42-43

په پورتني جدول کې مونږ او تاسو ګورو د شربتو د لومړي ګيلاس له کبله ټوله افاده دولس او نهايي افاده يې هم دولس ده خو کله چې دويم ګيلاس و څښو ټوله افاده يې دوه ويشت کيږي او نهايي افاده يې کميږي همداسې د دريو ،څلورو او نورو ګيلاسونو په کارونې سره په نهايي افاده کې کمښت راځي.

کولای شو په ګراف کې هم روښانه کړو :

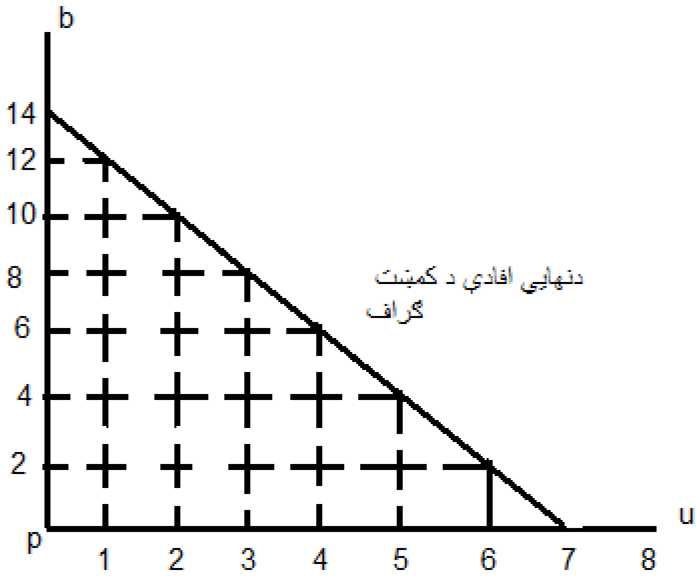

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني ګراف کې وينو کله چې لومړی ګيلاس وکارول شي نهايي افاده دولس کيږي خو کله چې دويم وکارول شي نهايي افاده لسو ته رانښکته کيږي او ګراف نزولي سير نيسي.

د نهايي افادې د کمښت د قانون فرضيات :د اقتصاد په علم کې هم د نورو قوانينو په څير د يو قانون د سم ثابتولو لپاره بايد يو څو خبرې فرض کړي چې دې ته د قانون مفروضات ويل کيږي . که دا مفروضات وي قانون سم ثابتيږي او که نه سم نه ثابتيږي د نهايي افادې د کمښت قانون لاندې مفروضات لري :

1. د برخو مناسب مقدار : د نهايي افادې د سم ثابتولو لپاره بايد د توکي برخې مناسبې وي که چيرته په برخې ډيرې کوچنۍ وي نو نهايي افاده د کمښت پر ځای نوره هم زياتيږي دساري په توګه کله چې يو انسان تږی وي د دې پر ځای چې يو ګيلاس اوبه ورکړل شي يو غړپ ورکول کيږي نو دهغه تنده لاپسې ډيريږي او کميږي نه . او که د غړپ پر ځای يو ګيلاس ورکړل شي نو سمدستي يې نهايي افاديت کميږي .

2. يو شان ځانګړتياوې : د دې قانون د سم ثابتولو لپاره دا خبره هم بايد فرض کړای شي د کوم توکي برخې چې کارول کيږي بايد يو شان بڼه او ځانګړتياوې ولري د هرې برخې وزن،بڼه حجم او خوند بايد يو شان وي .د ساري په توګه کله چې موږ منه معيار نيسو ټولې مڼې بايد يو شان وي داسې نه چې يوه کوچنۍ او بله غټه وي او يې په خوند کې توپير وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

3. مسلسل کارول : د دې قانون د سم ثابتولو لپاره دا خبره هم باید په نظر کې ونیول شي چې توکي باید په مسلسله توګه وکارول شي او که مسلسل ونه کارول شي دا قانون سم نه ثابتیږي. د مثال په توګه که یو شخص یوه منه سهار او یوه ماښام وخوري نو د منې افاده نه کمیږي .

4. د مصرفوونکو عاید :د دې قانون سم ثابتولو لپاره یو شرط دا هم دی چې د مصرفوونکي په عاید کې تبدلي رانشي ځکه کله چې یو انسان عادي مامور او یو باسیکل لري خو کله چې د انسان وزیر شي نو سمدستي موټر اخلي نو دلته د باسیکل افاده صفر کیږي دا په داسې حال کې ده چې له دې انسان سره د باسیکلونو په شمیر کې زیاتوالی نه دی راغلی. همدرانګه د مصرفوونکي په ذهنیت کې تغیر هم دا قانون سم نه ثابتوي ځکه یو شخص ام خوري خو کله چې په یاد شي چې ډاکتر له امه څخه منع کړی سمدستي د ام خوړل دروي نو دلته خو د ام په افادیت کې کمښت نه راځي بلکې د انسان په ذهن کې تغیر راځي .

5. دود او دستور کې توپیر : د دې قانون د سم ثابتولو لپاره دا خبره هم باید په نظر کې ونیول شي چې د خلکو په دود دستور کې توپیر نه وي راغلی ځکه کله چې د یو توکي دود لاړ شي خلک یې نه اخلي دا په داسې حال کې ده چې د توکي په مقدار کې به تغیر نه وي راغلی مګر افادیت به یې کم شوی وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نهايي افاديت د کمښت د قانون استثنات يا حدود

بعضې داسې وختونه وي چې دا قانون هلته نه تطبيقيږي اويا د يو څه وخت لپاره معطليږي چې دې حالت ته مورږ د قانون حدود يا استثنات وايی د نهايي افاديت د کمښت قانون لاندې استثنات لري :

○ پوه او هنر : د پوهې او هنر د حاصلولو برخه کې دا قانون نه تطبيقيږي د پوهې د ترلاسه کولو لپاره چې يو انسان څومره مطالعه کوي علاقه يې لا پسې ډيريږي . که غور وکړو کله چې انسان يو کتاب څو څو ځله مطالعه کړي نو زړه يې ور څخه توريږی چې د پوهې او هنر په برخه کې هم دا قانون تر يو بريده تطبيقيږي .

○ پيسې او شتمني : د پيسو او شتمني په برخه کې هم دا قانون سم نه ثابتيږي ځکه انسان په طبيعي لحاظ حريص دی که پيسې او شتمني په ډير مقدار ولري نورې هم غواړي د دې سبب دا دی چې د انسان غوښتني نسبت وسايلو ته ډيرې دي نو ځکه تل د خپلو غوښتنو د پوره کولو په موخه د پيسو او شتمني د ترلاسه کولو په موخه هلې ځلې کوي .

○ کارول او د شمير ډيرښت : بعضې داسې توکي شته چې څومره ډير کارول کيږي او په شمير کې ډيرښت راشي افاديت يې نه کميږي د ساري په توګه که په يو ښار کې موبايل ډير شي نو ډير خلک يې کاروي افاديت يې نور هم ډيريږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- نمود او نمایش : هر انسان په فطري ډول ځانپالی وي د نورو په وړاندې د عزت د ترلاسه کولو په موخه په نمود او نمایش ډیر زیار باسي هغه د نمود او نمایش وسایل ډیر کاروي چې د دې توکو په ډیر کارولو سره یې افادیت نه کمیږي نو ځکه په دې توکو دا قانون تطبیقیږي همدارنګه انسان تل د اقتدار او واک په ترلاسه کولو پسې ګرځي او هر څومره چې ډیر ترلاسه کړي افادیت یې نه کمیږي لاپسې ډیریږي د دې تر څنګ په نشه یي توکو هم دا قانون نه طبیقیږي ځکه د نشه یی توکو مسلسل کارول د انسان عادت ګرځي او تل هڅه کې چې ډیر ترلاسه کړي او افادیت یې نه کمیږي .

د نهایي افادې د کمښت قانون له مفروضاتو او استثناتو سره سره بیا هم ډیر مهم قانون دی او په دې هر هوښیار انسان پوهیږي چې د یو توکي مسلسل کارول د هغه افادیت کمیږي .د تقاضا قانون هم د نهایي افادې د کمښت په قانون ولاړ دی د نهایي افادې دکمښت قانون له مخې د یو توکي ډیر کارول د هغه په افادیت کې کمښت راځي نو له دې کبله مصرفوونکی غواړي د یو توکي نور وپیري چې د هغه قیمت ټیت شي چې د انسان له دې رویې څخه د تقاضا قانون اخیستل شوی او هغه دا ده چې د قیمت په ټیټوالي سره تقاضا ډیریږي او د قیمت په جګوالي سره تقاضا کمیږي ،همدرانګه مصرفوونکي ته لارښونه کوي چې هغه باید دومره توکي وپیري چې نهایي افاده یې له قیمت سره برابره وي که نهایي افاده یې له قیمت څخه ډیره وي نور اخلي اوکه نه همدرانګه د قیمت په ټاکلو کې هم له مورډ سره مرسته کوي ځکه مورډ هغه توکي پیرو چې قیمت او افاده یې سره مساوي وي د دتر څنګ د مالیې په ټاکلو کې هم دا قانون

(c) ketabton.com: The Digital Library

له موږ سره مرسته کوي ځکه شتمن بايد ډېره ماليه ورکړي ځکه له هغو سره شتمني ډېر شتون لري او افاديت يې هم ورته ډېر نه وي او غريب بايد لږ ورکړي ځکه له هغو سره شتمني کمه کوي او ډېر افاديت ورته لري .

د نهايي افادې د مساوات قانون

د نهايي افادې د کمښت مطابق د يو توکي مسلسل کارول د هرې راتلونکې برخې نهايي افاده کميږي او يو داسې ځای را رسيږي چې نهايي افاده يې صفر کيږي. يو هوښيار انسان يو توکی په دومره مقدار هم نه کاروي چې نهايي افاده يې صفر ته ورسيږي بلکې دې حالت ته له رسيدو مخکې هغه بل توکي ته مخه کوي د ده له کارولو وروسته بل توکي ته مخه کوي هغه په بيلابيلو توکو ځکه مصارف کوي چې له ټولو توکو نهايي افاده مساوي ترلاسه کړي چې په اقتصاد کې دې قانون ته د نهايي افادې د مساوات قانون وايي .

که له يو مصرفوونکي سره يو داسې توکي شتون ولري چې په ډيرو برخو کې کارول کيږي او مصرفوونکی دا توکي داسې وکاروي چې له ټولو برخو يو شان نهايي افاده ترلاسه کړي نو دې ته د نهايي افادې د مساوات قانون وايي .ډاکتر الفرد مارشال د نهايي افادې د کمښت قانون داسې تعريف کړی دی :

که له يو شخص سره يو داسې توکي شتون ولري چې له يو څخه په ډيرو کارونو کې کارول کيږي او دا توکي يوازې په هغو کارونو داسې وکاروي چې له ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مساوي نهايي افاده ترلاسه کړي .کولای شو چې په لاندې جدول کې هم روښانه کړو:

د پيسو واحدونه	غنم	غوړي	بوره
1	16	14	12
2	14	12	10
3	12	10	8
4	10	8	6
5	8	6	4
6	6	4	2
ټوله نهايي افاده	66	54	42

په پورتني جدول کې تاسو ګورئ چې له يو شخص سره ټولې شپږ افغانۍ شتون لري هغه غواړي چې غنم،غوړي او بوره پرې واخلي .که دا شخص ټولې افغانۍ په غنمو ورکړي نو ټوله افاده يې 66واحده تر لاسه کوي او که غوړي پرې واخلي ټول افاديت يې 54واحده کيږي او که بوره پرې واخلي نو 42 واحده کيږي .که مصرفوونکی هوښيار وي نو ټولې پيسې به هيڅ وخت هم يوازې په غنمو ،غوړيو او يا بوره ونه لګوي .که هغه دري افغانۍ په غنمو ورکړي نو 12 واحده افاده تر لاسه کوي او که څلور نو 10 واحد افاده تر لاسه کوي او که څلورمه افغانۍ په غوړيو مصرف کړي نو 14واحده نهايي افاده ترلاسه کوي همداسې نوځکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصرفوونکی څلورمه افغانۍ په غوړيو لګوي او پنځمه افغانۍ هم په غوړيو لګوي ځکه له غنمو دلته ډيره افاده تر لاسه کوي . او شپږمه افغانۍ که په غوړيو ولګوي نو هغه 10 واحده نهايي افاده ترلاسه کوي او که په بورې يې ولګوي نو 14واحده نهايي افاده تر لاسه کوي . که مصرفوونکی دا ټولې افغانۍ داسې بدلې رابدلې ولګوي نو له ټولو لګول شويو پيسو څخه لاسته راغلی نهايي افاده سره مساوي وي نو له ټولې افادې څخه ډيره افاده ترلاسه کيږي .

که درې لومړۍ افغانۍ په غنمو ولګول شي نو ټوله افاده :

16+14+12=42 برخې

څلومه او پنځمه افغانۍ په غوړيو لګوي ټوله افاده :

14+12=26برخې

شپږمه افغانۍ که په بوره ولګوي نو ټوله افاده :=12

داسې پيسې چې په بيلابيلو لارو چې ولګول شي نو ټوله لاسته راغلې 80 واحده افاده ترلاسه کوي که دا مصرفوونکی خپلې افغانۍ په بله طريقه ولګوي نو له 80 څخه ډيره نه شي ترلاسه کولای .

کولای شو چې په ګراف کې هم وښايو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

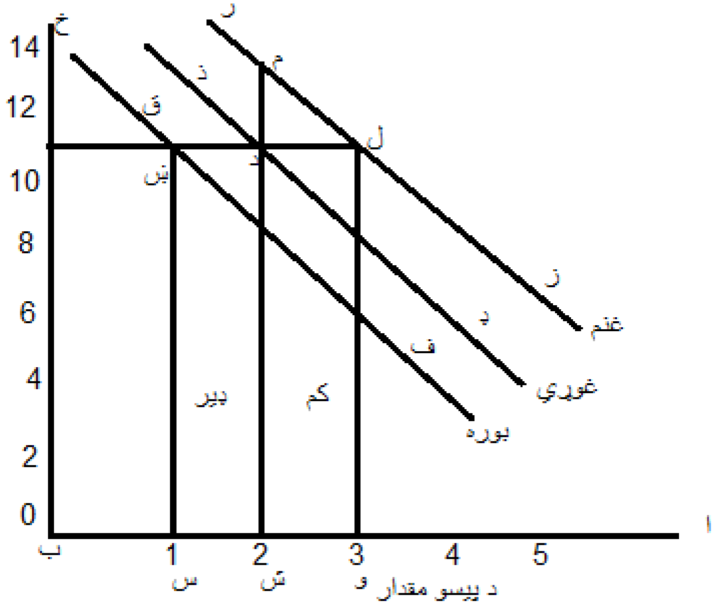

په پورتني ګراف کې زر د غنمو نهايي افادې خط، ډذ د غوړيو نهايي افادې خط او ف ق د بورې د نهايي افادې خط راښيي.که درې افغانۍ په غنمو ،دوه په غوړيو او يوه افغانۍ په بورې مصرف کړي نو د پيسو د هر واحد نهايي افاده سره مساوي ده لکه څرنګه چې په ګراف کې معلوميږي . په دې ترتيب د پيسو کارول مصرفوونکو ته تر ټولو ډېره افاديت تر لاسه کوي که له دې پرته په هر لار وکاروي نو کم افاديت تر لاسه کوي که په بورې د يوې افغانۍ پر ځاى دوه افغانۍ ولګوي نو س ش او ښ ډيريږي په بورې د يوې افغانۍ د زياتولې په صورت کې د غنمو يوه افغانۍ کميږي په غنمو د يوې افغانۍ کم مصرف سره و

(c) ketabton.com: The Digital Library

ل ش م کمیږي . زیات شوی مقدار له کم شوی مقدار څخه لږ دی نو ځکه له پورتنۍ ترتیب څخه بل هر ترتیب کې مصرفوونکو زیان مومي.

دلته د پیسو د هر واحد نهایي افاده مساوي نه ده او په دې شکل کې هم ښکاري چې مصرفوونکو ته هغه وخت ډیر افادیت ترلاسه کیږي چې د هر واحد نهایي افاده سره مساوي وي .

د نهایي افادې د مساوات د قانون دویم نوم د استبدال دی ځکه مصرفوونکی خپلې پیسې په بیلا بیلو لارو لګوي تر څو له ټولو مساوي افاده تر لاسه کړي .همدرانګه د دې قانون دریم نوم ناپیلی دی ناپیلی ځکه ورته وایي چې مصرفوونکی په یو داسې ځای کې وي چې د ټولو توکو نهایي افاده مساوي وي نو ځکه توکی یو پر بل د برتري ورکولو څخه ډډه کوي .او د دې قانون څلورم نوم سکون دی دې قانون ته د سکون قانون ځکه وایي چې په دې قانون کې مصرفونکی پیسې په بیلا بیلو لارو لګوي تر څو ټوله افاده تر ټولو ډیره شي د ډیرې افادې په تر لاسه کولو سره مصرفوونکی ډیر سکون تر لاسه کوي .

د نهایي افادې د مساوات د قانون حدود : د قانون لپاره حدود په دې مانا کې په همدې حدودو کې قانون چلیږي چې د دې قانون لپاره په لاندې ډول دي :

- دود دستور او فیشن : بعضې مصرفونکي د توکو د نهایي افادې پر ځای دود دستور او فیشن په نظر کې نیسي .د ساري په توګه ښځې قیمتي لباس

(c) ketabton.com: The Digital Library

او زیورات کاروي په دې توکو د پیسو له لګښت څخه مساوي افاده نه ترلاسه کیږي نو ځکه دا قانون دلته صدق نه کوي .

- معلومات : ځیني وخت مصرفوونکو ته د بازار په اړه معلومات نه وي نو ځکه د پیسو د مقدار د لګولو له کبله مساوي افاده نه شي ترلاسه کولی .
- بې پروايي : مصرفوونکي ځیني وخت د پیسو د لګښت په وخت کې بې پروايي کوي او د توکو افادیت په نظر کې نیسي او د پیسو واحدونه په لګښت رسوي نو ځکه مساوي افادیت نه ترلاسه کوي او دا قانون هم دلته نه پلي کیږي .
- د ویش وړ نه وي : ځیني داسې توکي وي که په وړ برخو وویشل شي نو کارول یې ستونزمن کیږي د ساري په توګه لکه موټر ،قالینه او نور په دې حالت کې هم مصرفوونکي نهايي افادیت نه شي تر لاسه کولای .

د نهايي افادې د مساوات د قانون اهمیت

- د شتمنۍ ویش : هر مصرفوونکی غواړي خپل وسایل داسې وکاروي چې ډیر افادیت تر لاسه کړي نو دا قانون ورته لارښونه کوي چې په هغو توکو لګښت ونه کړي چې افادیت یې لږ وي بلکې په هغو توکو یې ولګوي چې ډیر افادیت ولري او دتوکو افادیت سره مساوي تر څو ډیرسکون ترلاسه کړي .
- د شتمنۍ پیدا ینبت : متشبث له خپلو محدود وسایلو څخه د ډیر ګټې د ترلاسه کولو تمه لري متشبث ډیره ګټه هغه وخت ترلاسه کوي چې د تولید وسایل ښه سره ګډ کړي د وسایلو ښه ګډ لپاره متشبث وسایل تبدیل راتبدیلوي تر څو یې ښه وکاروي له تبدیلولو سره متشبث ته معلومیږي دکوم عامل چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهايي افاديت کم وي د هغه پر ځای يو بل عامل چې ډير افاديت ولري کاروي نو له دې کبله متشبث ته دا قانون ور ښيي چې د توليد عوامل داسې وکاروي چې ډيره ګټه تر لاسه کړي .

- د شتمنۍ تبادله : د توکو تبادله او د ارزښت او قيمت په ټاکلو کې دا قانون ډير اهميت لري د توکو د تبادلې په وخت کې مصرفوونکی لږ افاديت لرونکي توکو په ډير افاديت لرونکي توکي تبادل کړي ډير سکون ترلاسه کوي .
- د شتمنۍ ويش : د ملي عايد ويش د پيدا ينښت د هر عامل د نهايي افاديت پر اساس وي متشبث د هر عامل په مقابل کې ورکړه د هغه د نهايي افاديت مطابق کوي ځکه که د توليد د عامل بدله د هغه د نهايي افاديت څخه کم ورکړي نو د توليد لپاره د هغه ترلاسه کول ستونزمن کيږي .د نهايي افادې د مساوات قانون د ملي عايد ويش او د توليد د عواملو د بدلې په ټاکلو کې مرسته کوي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم څپرکی

تقاضا Demand

انسانان د خپلو غوښتنو په پوره کيدا پيسې ګرځي کله چې يو ښه شی ګورې د ترلاسه کولو په هڅه کې يې شي د انسان غوښتنې اړتياوې نه شي پوره کولای ځکه که اړتياوو غوښتنې پوره کولای شوای نو له مورږ سره د اوسيدو لپاره کور،د خوراک لپاره خواړه او د اغوستو لپاره کالي شتون لري خو مورږ بيا هم غوښتنې لرو خو د غوښتنو د پوره کولو لپاره يوازې اړتيا بشپړه نه ده ګڼ شمير نور شيانو ته هم اړتيا ده دا خبره سمه ده تر څو چې په زړه کې د يو توکي د اخيستلو خواهش شتون ونه لري نو تقاضا نه رامنځته کيږي خو يوازې غوښتنه تقاضا نه ده غوښتنه هغه وخت په تقاضا بدليږي چې لاندې شرايط ولري :

1. د اخيستو ځواک : دانسان غوښتنه هغه وخت په تقاضا بدليږي چې د اخيستو ځواک يې ولري يانې د غوښتنې د پوره کيدا لپاره پيسې له ځانه سره ولري د ساري په ډول د يو ښه موټر غوښتنه هغه وخت تقاضا کيږي چې د اخيستو ځواک يې ولري که د اخيستو ځواک يې ونلري دا غوښتنه يوازې

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوښته پاتې کیږي او تقاضا ترې نه جوړیږي نو په اقتصاد کې غوښتنه هغه وخت په تقاضا بدلیږي چې د یو توکي د اخیستو ځواک ولري .

2. د اخیستلو اراده : کله چې یو شخص د شي د ترلاسه کولو لپاره د غوښتنې په تقاضا د بدلیدو دویم شرط اراده ده چې دا شخص یې باید وکړي د ساري په ډول د یو شتمن سړي لپاره د یو لوکس موټر اخیستل اسانه کار دی او د اخیستلو ځواک یې هم لري خو که دا سړی اراده ونه کړي نو د ده دا غوښتنه یوازې غوښتنه پاتې کیږي په تقاضا نه بدلیږي .

په اقتصاد کې تقاضا د یو شي د اخیستو غوښتنه ،د اخیستلو ځواک او د اخیستلو اراده چې درې واړه په وخت کې سره یو ځای شي تقاضا ترې جوړیږي او که یو ځای نه شي تقاضا نه بلل کیږي . پروفیسور بنهم تقاضا داسې تعریفوي : په ځانګړي وخت او ځانګړي قیمت د توکو هغه مقدار چې اخیستونکي یې د اخیستو قدرت ولري تقاضا بلل کیږي . کولای شو د تقاضا مفهوم په مساوات کې هم توضیح کړو : تقاضا= د اخیستلو ځواک+ د اخیستلو اراده .

په تقاضا او غوښتنې کې توپیر : د تقاضا د مفهوم د ښه پوهیدو لپاره اړینه ده تر څو په دې توپیر پوه شوو . په دې نړۍ کې هر شخص غواړي چې د خان په څیر ژوندتیر کړي د ژوند ښه وسایل ولري چې د دې ټولو ترلاسه کول یوه غوښتنه ده او دخلکو له دې غوښتنې څخه هغه وخت تقاضا جوړیږي چې د اخیستلو ځواک او اراده یې ولري کنه دا یوازې غوښتنه ده او بس .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تقاضا او اړتيا کې توپير

د تقاضا او اړتيا د توپير د معلومولو لپاره يو مثال په نظر کې نيسو که يو شخص له خپل دفتر څخه ځلور کيلومتره لرې او سيرې ددې ستونزې د لرې کولو لپاره يو بايسکل ته اړتيا لري د ده دا اړتيا هغه وخت تقاضا کيږي کله چې د اخيستو ځواک او اراده ولري .

له قيمت سره د تقاضا اړيکه : تقاضا له قيمت سره مخامخ اړيکه لري که موږ ته د يو توکي د قيمت په اړه معلومات نه وي نو موږ د هغه توکي تقاضا نه شو معلومولی له قيمت پرته د تقاضا يادول بې مانا دي د ساري په ډول موږ نه شو کولای چې ووايو د غوړو تقاضا لس کيلو ګرامه ده ليکن داسې ويلې شو چې اته کيلو غوړو ته تقاضا ده چې د يو کيلو ګرام غوړيو قيمت پنځوس افغانۍ وي دا په دې مانا چې هر شخص د توکو قيمت ته ګوري بيا يې پيري کله چې د توکي په قيمت کې تغير راشي په تقاضا کې هم تغير راځي . کولای شو په لاندې جدول کې هم واضيح کړو :

في کيلو ګرام قيمت (افغانۍ)	تقاضا (کيلو ګرام)
50 پنځوس افغانۍ	4 کيلو ګرام
40 ځلويښت افغانۍ	8 کيلو ګرام
30 ديرش افغانۍ	12 کيلو ګرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

20 شل افغانۍ	16 کیلو ګرام
10لس افغانۍ	20 کیلو ګرام
5پنځه افغانۍ	25 کیلو ګرام

تاسو په پورتني جدول کې ګورئ چې کله قیمت لوړیږي تقاضا هم کمیږي خو کله چې قیمت ټیټیږي تقاضا ډیریږي د ساري په ډول کله چې د منو قیمت پنځوس افغانۍ وي نو تقاضا ورته څلور کیلو ګرامه وي خو کله چې قیمت شلویښت افغانۍ کیږي تقاضا ورته اته کیلو ګرامه کیږي .کولای شو چې په ګراف کې یې هم توضیح کړو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

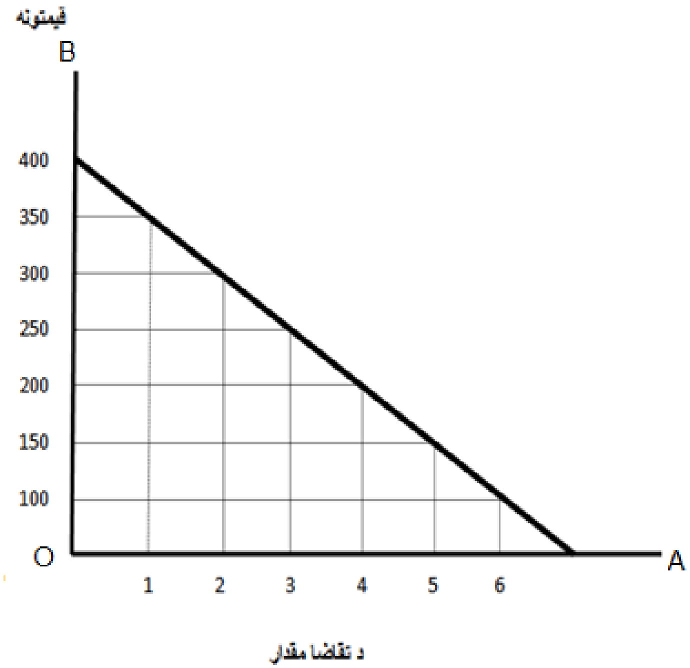

په پورتني ګراف کې تاسو AOاو BOدوه مستقيم خطونه ګورئ چې د O په نقطه کې يو بل پرې کوي . په دې ګراف کې د OAخط د تقاضا مقدار ښيي او د OBخط د قيمت اندازه ښيي .کله چې د توکي قيمت 350افغانۍ وي نو تقاضا ورته 1وي خو کله چې 300 افغانيو ته راځي تقاضا ورته ډېرېږي او دوه کېږي همداسې تر اخره دا په دې مانا چې کله قيمت لوړېږي تقاضا کميږي او کله چې قيمت ټيټيږي تقاضا ډيريږي .

د تقاضا قانون Law of Demand: د تقاضا قانون د مصرفوونکو هغه ارتجاعيت ښيي چې د يو توکي د قيمت په تغير سره د هغو په تقاضا کې تغير

(c) ketabton.com: The Digital Library

راځي په ټولیزډول داسې څرګندیږي کله چې د یو توکي قیمت لوړ شي تقاضا یې کمیږي خو کله چې قیمت ټیټ شي تقاضا ډیریږي د قیمت او تقاضا دې اړیکې ته د تقاضا قانو ن وایي . پروفیسور مارشال د تقاضا قانون داسې تعریف کړی : که نور عوامل ثابت وي د یو توکي د قیمت په ټیټوالي سره تقاضا کې ډیربښت او د قیمت په جګوالي تقاضا کې کمښت راځي .

یو خبره د یادونې وړ ده چې د قیمت او تقاضا تغیر کوم تناسب نه لري د ساري په توګه که د یو توکي قیمت دوه برابره شي مهمه نده چې تقاضا له پخوا څخه نیمه شي .کولای شو د تقاضا قانون په لاندې جدول کې هم توضیح کړو :

في کیلو ګرام قیمت (افغانۍ)	تقاضا (کیلو ګرام)
30 دیرش افغانۍ	5 کیلو ګرام
25 پنځویشت افغانۍ	10 کیلو ګرام
20 شل افغانۍ	20 کیلو ګرام
15پنځلس افغانۍ	30 کیلو ګرام
10لس افغانۍ	40 کیلو ګرام
5 پنځه افغانۍ	50 کیلو ګرام

په پورتني جدول کې ګورې کله چې د بورې قیمت دیرش افغانۍ وي نو تقاضا ورته 5 کیلو ګرامه وي خو کله چې قیمت لس افغانۍ کیږي نو تقاضا هم ورسره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېرېږي او 40 کیلو ګرامو ته رسېږي .د دې خبرې مطلب دا چې کله د بورې په قیمت کې جګوالی راځي تقاضا یې کمېږي او کله چې د بورې په قیمت کې ټیټ والی راځي تقاضا یې لوړېږي .

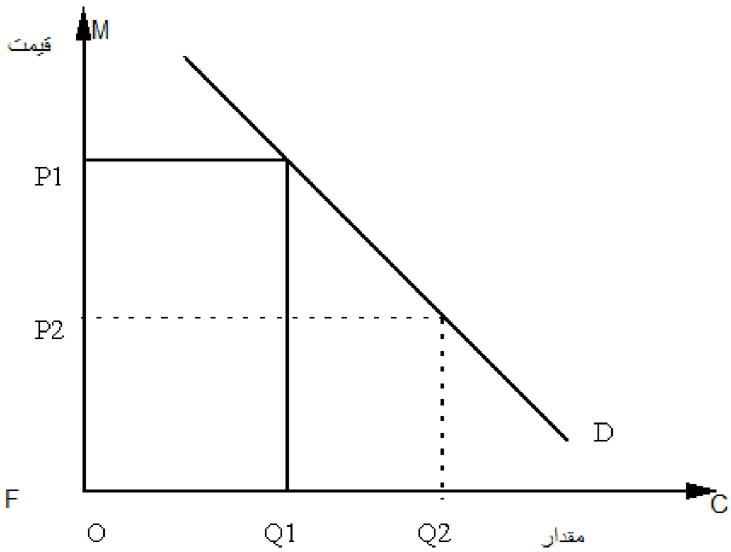

د تقاضا قانون د معلومولو لپاره مو دوه مستقیم خطونه FCاو FM ویستلي چې د Fپه نقطه کې یو بل قطعه کوي چې FCد تقاضا مقدار او FMد قیمت اندازه رانښیي تاسو ګورو کله چې قیمت په P1 کې وي نو د تقاضا مقدار په Q1 کې خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې قیمت P2 ته راټیټیږي د تقاضا مقدار تغیر خوري Q2 ته لوړیږي . له ګراف څخه معلومیږي کله چې قیمت لوړ وي تقاضا کمه او کله چې قیمت ټیټ شي تقاضا ډیریږي چې همدې ته د تقاضا قانون وایي.

د تقاضا د قانون فرضیات : کله چې موږ د تقاضا د قانون په اړه خبرې کوو نو موږ په لومړي سر کې دا روښانه کړه چې د تقاضا قانون هغه وخت سم ثابتیږي کله چې نور عوامل ثابت وټاکل شي چې همدې عواملو ته د تقاضا د قانون فرضیات وايي او په لاندې توګه ترې یادونه کوو :

- د مصرفوونکو عواید : موږ د تقاضا د قانون په وخت د مصرفوونکو عواید ثابت په نظر کې نیسو څکه که د مصرونکو په عوایدو کې ډیربښت راشي که قیمت پورته هم لاړ شي کیدای شي چې خلک په هماغه اندازه تقاضا ولري او که د مصرفوونکو په عوایدو کې کمښت راشي د قیمت په ټیټوالي سره سره بیا هم په تقاضا کې ډیربښت رانه شي .
- عادات او فیشن :د تقاضا قانون هغه وخت سم ثابتیږي چې د مصرفوونکو په عادت او فیشن کې تغیر رانشي که چیرته د مصرونکو په عادت او فیشن کې تغیر راشي د قیمت په جګوالي سره سره بیا هم خلک ورته ډیره تقاضا لري او پیري يې.
- د متبادلو توکو قیمت : کله چې د یو توکي متبادل توکي وجود ولري کله چې د متبادلو توکو په قیمت کې تغیر راځي ورسره د دې توکي په قیمت کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم تغیر راځي نو د تقاضا د قانون د سم والي لپاره د متبادلو توکو قیمت ثابت نیول کیږي .

○ د توکو بڼه : د تقاضا د قانو ن د سم ثابتوالو لپاره دا هم اړینه ده چې د توکو بڼه تغیر ونه کړي ځکه که چیرته توکي د پخواني توکي سره په وزن ، خوند او شکل کې تغیر ولري او کم افادیت ولري د قیمت په جګوالي سره سره بیا هم تقاضا نه ډیریږي اوکه د خوند ،وزن او شکل په سبب له پخواني توکي ښه وي د قیمت په جګوالي بیا هم تقاضا لري نو له دې کبله د تقاضا قانون سم نه ثابتیږي .

○ د مصرفوونکو شمیر : د تقاضا د قانون د سم والي لپاره اړینه ده چې د مصرفوونکو په شمیر کې تغیر رانه شي ځکه کله چې د یوتوکو د مصرفوونکو په شمیر کې ډیرښت راشي نو د قیمت په لوړوالي سره سره بیا هم په تقاضا کې توپیر نه راځي.

○ د راتلونکي فکر : که چیرته دخلکو په ذهن کې د یو توکي د کمښت ویره شتون ولري د توکي د قیمت په جګوالي سره سره یې بیا خلک ډیر اخلي ددې لپاره چې د تقاضا قانون سم ثابت شي د راتلونکي حالت سم په نظر کې نیول کیږی .

○ د تقاضا په بڼه کې تغیر : کله چې د خلکو د تقاضا په بڼه کې تغیر راشی بیا هم د تقاضا قانون سم نه ثابتیږي د ساري په ډول یو سړی دی کله چې منې کیلو پنځلس افغانۍ شي یو کیلو هم نه اخلي خو ناڅاپه سړي ناروغه کیږي ډاکتر ورته وایي چې له منو پرته نور څه مه خوره نو سړی مجبور دی که منې هر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځومره قیمته شي بیا هم منې اخلي چې دلته د تقاضا په بڼه کې تغیر راځي چې دا حالت هم د تقاضا په قانون کې نه شته د خلکو د تقاضا بڼه باید تغیر ونه خوري .

- د توکو اعلانول : د تقاضا په قانون کې داسې هم ویل کیږي چې توکي د اعلان په وسیله په زړه راښکونکي او ښه انداز مه وړاندې کوئ ځکه چې په تقاضا کې يې ډېربنت رانه شي .
- نوي کارول : که د یو توکي نوي کارول رامنځته شي د قیمت په جګوالي سره سره بیا هم تقاضا ډېرېږي د ساري په ډول کله چې د بریښنا کارول رامنځته شول د قیمت په جګوالي سره سره بیا هم خلک ډېر کاروي او تقاضا ورته شتون لري چې دلته هم د تقاضا قانون سم نه ثابتیږي .

د تقاضا د قانون استثنات: د تقاضا د قانو ن پر اساس کله چې د یو توکي قیمت لوړ شي تقاضا یې کمیږي خو کله چې قیمت ټیټ شي تقاضا ورته ډېرېږي خو ځیني داسې حالتونه دي چې هلته د تقاضا قانون نه عملي کیږي .

1. ارزانه توکي : په ډېر کم قیمت لرونکو توکو دا قانون نه عملي کیږي ځکه یوه غریبه کورنۍ د غنمو پر ځای جوار کاروي خو کله چې جوار ډېر ارزانه شي دا کورنۍ د جوارو تر څنګه د غنمو کارول هم پیل وي نو ځکه د جوارو د قیمت له ټیټوالي سره سره بیا هم ورته تقاضا نه ډېرېږي .
2. لوړ قیمت لرونکي توکي : لوړ قیمت لرونکي توکي چې شان او شوکت لپاره کارول کیږي دا قانون پرې نه کارول کیږي لکه سره زر ،سپین زر او نور ځکه د سرو قیمت راټیت شي بیا یې هم غریب خلک نه پیري .

(c) ketabton.com: The Digital Library

3. په راتلونکي قیمت : که په راتلونکي کې د یو توکي د قیمت د لوړېدو امکان وي بیا هم د تقاضا قانون سم نه ثابتیږي ځکه د یو توکي قیمت لوړ شي د تقاضا د قانون پراساس تقاضا یې باید کمه شي مګر خلک په دې ویره کې وي چې نور هم لوړیږي بیا یې هم تقاضا کې ډېربنت راځي .

4. د توکي کمښت : که مصروفوونکي د یو توکي په اړه دا خطر احساس کړي چې کیدای شي توکي کم شي نو د قیمت په ډېر والي سره بیا هم خلک پیري دلته د تقاضا قانون سم نه ثابتیږي .

د تقاضا راټولیدل او پراخیدل **Extension and contraction of demand**:

کله چې په تقاضا کې تغیر د قیمت د تغیر په سبب رامنځته شي دې ته د تقاضا راټولیدل او پراخیدل وایي . که قیمت ټیت شي تقاضا ډیره شي دې د تقاضا پراختیا وایي او که قیمت لوړ شي تقاضا کمه دې د تقاضا راټولیدل وایي . چې کولای شو په لاندې جدول کې یې هم وښایو :

د تقاضا پراختیا		د تقاضا راټولیدل	
فـي کیلـو ګـرام قیمت	تقاضا	فـي کیلـو ګـرام قیمت	تقاضا
4 افغانۍ	2 کیلو ګرام	1 افغانۍ	8 کیلو ګرام
3 افغانۍ	4 کیلوګرام	2 افغانۍ	6 کیلو ګرام
2 افغانۍ	6 کیلو ګرام	3 افغانۍ	4 کیلو ګرام
1 افغانۍ	8 کیلو ګرام	4 افغانۍ	2 کیلو ګرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني لومړي جدول کې تاسو ګورئ کله چې د توکي قیمت ټیټیږي تقاضا ورته ډیریږي دا په دې مانا چې توکي تقاضا پراختیا مومي او دې ته د تقاضا پراختیا وایي په دویم جدول کې کله چې د توکي قیمت لوړیږي تقاضا یې کمیږي چې همدې ته د تقاضا راټولیدل وایي .کولای شو په لاندې ګراف کې هم وښیو :

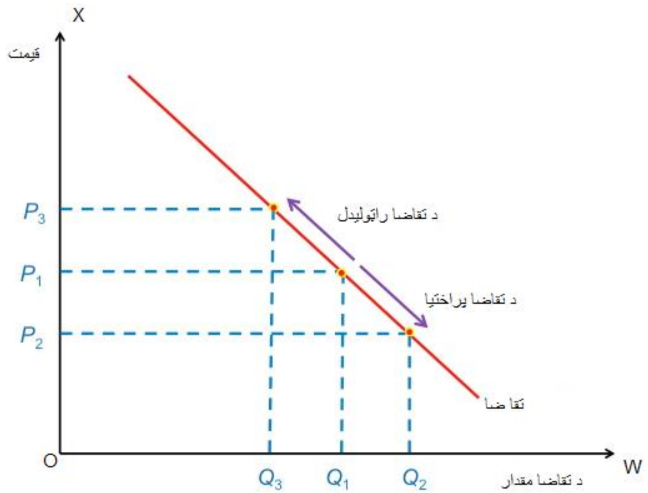

په پورتني ګراف کې تاسو دوه مستقیم خطونه OWاو OX چې د Oپه نقطه کې سره قطعه کوي OWمستقیم خط د تقاضا مقدار او د OX مستقیم خط قیمت اندازه ښیي ، همدارنګه تاسو په ګراف کې ګوري کله چې قیمت په P1 کې وي د تقاضا مقدار په Q1 کې وي . کله چې قیمت P3 شي تقاضا ورسره راټولیږي له

(c) ketabton.com: The Digital Library

Q1ځخه Q3 ته رالوېږي .خو کله چې قیمت له P1ځخه P2 ته راولېږي تقاضا ورسره پراختیا مومي له Q1 څخه Q2 ته مخه کې تقاضا ورسره پراختیا مومي .

د تقاضا لوړیدل او ټیټیدل Rise and Fall of Demand: کله چې په قیمت کې تغیر نه وي راغلی خو په تقاضا کې تغیر راشي او یا قیمت کې تغیر راشي خو تقاضا کې تغیر رانه شي دي د تقاضا لوړیدل او ټیټیدل وایي .

د تقاضا لوړیدل : کله چې د یو توکي قیمت تغیر نه وي کړی خو د ځیني عواملو لکه د فیشن ،د عوایدو ډیربنت په وجه په تقاضا کې ډیربنت راغلي وي او یا د یو توکي قیمت لوړ شوي وي خو تقاضا کې تغیر نه وي راغلی دې ته د تقاضا لوړیدل وایي .

1. قیمت هماغه وي تقاضا کې ډیربنت راغلی وي
2. قیمت لوړ شوی وي خو تقاضا پخوانی وي .

کولای شوو په لاندې جدول کې موضوع ښه روښانه کړو په لومړي جدول کې مورږ قیمت تغیر نه وي کړي تقاضا ډیر شوي وي روښانوو:

لومړی جدول

في کیلو ګرام قیمت	تقاضا
30 افغانی	5 کیلو ګرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

30 افغانۍ	10 کیلو ګرام
30 افغانۍ	15 کیلو ګرام

په پورتني جدول کې ګورئ چې د یو کیلو منهو قیمت 30 افغانۍ وي د ځینو عواملو له کبله په تقاضا کې تغیر راغلو تقاضا له پنځو کیلو ګرامو څخه لسو کیلوګرامو او له لسو څخه پنځلسو ته پورته شوې همدارنګه کولای شو په لاندې ګراف کې هم وښیو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

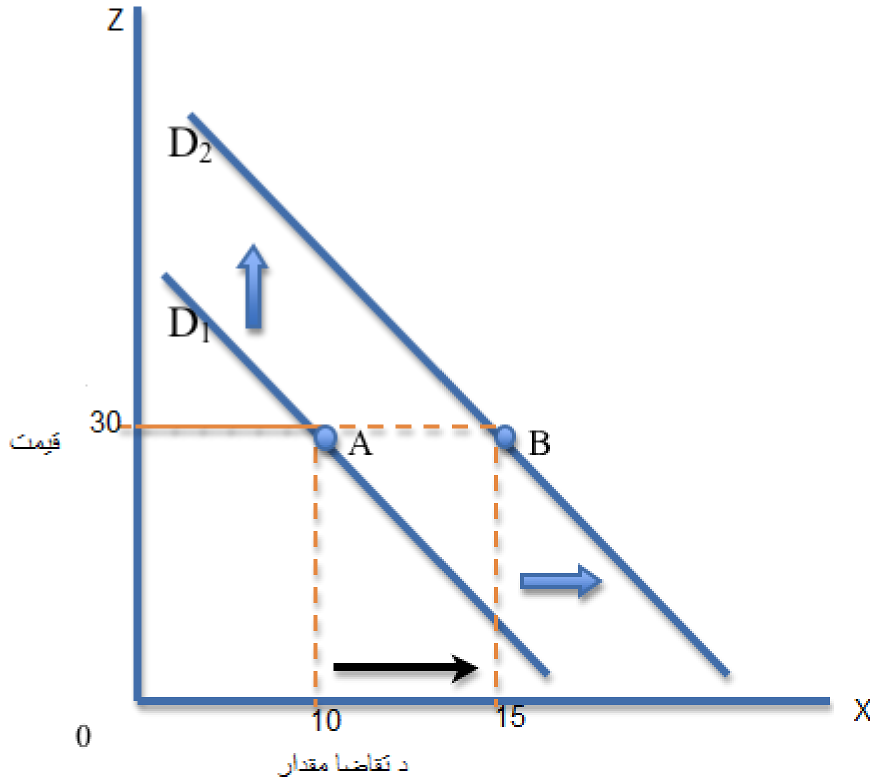

په ګراف کې تاسو ګورئ چې کله چې قيمت ديرش افغانۍ وي تقاضا خط په **D1** کوي خو د ځينو عواملو له کبله په همدي قيمت د تقاضا خط له **D1** څخه **D2** تـه لوړيږي چې همدي ته د تقاضا لوړيدل وايي.

دويم جدول

(c) ketabton.com: The Digital Library

في کيلو ګراف قيمت	تقاضا
30 افغانۍ	10 کيلو ګرام
40 افغانۍ	10 کيلو ګرام
50 افغانۍ	10 کيلو ګرام

په پورتني جدول کې ګورئ کله قيمت ديرش افغانۍ وي د تقاضا مقدار لس کيلو ګرامه وي خو کله چې قيمت له دريشو افغانيو څخه څلويښتو افغانيو ته لوړ شي بيا هم په تقاضا کې تغير نه راځي تقاضا په پخوانۍ بڼه شتون لري تقاضا هماغه لس کيلو ګرامه وي چې کولای شو په لاندي ګراف کې هم وښايو :

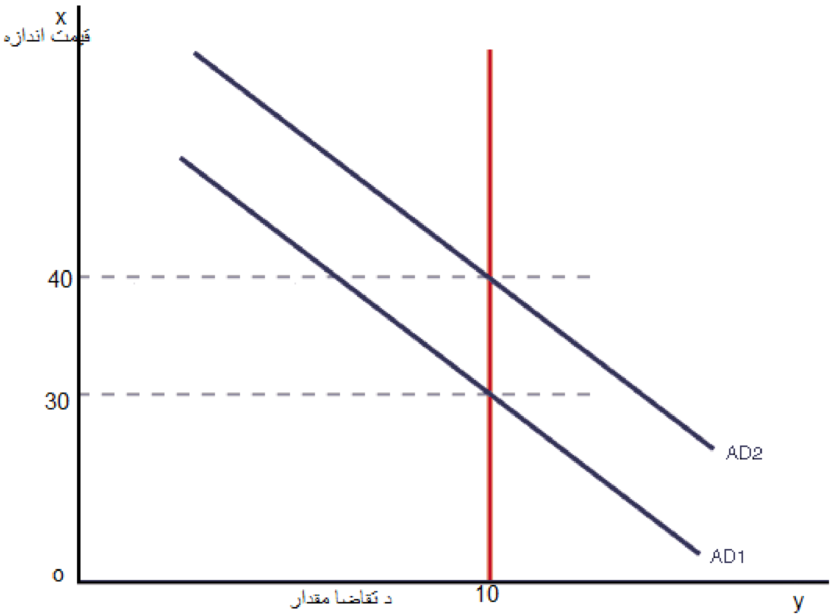

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو په پورتني ګراف کې وینئ کله چې د توکو قیمت دیرش افغانۍ وي د تقاضا مقدار لس ټنه وي او د تقاضا ګراف په AD1کې وي خو کله چې د توکو قیمت له دیرشو افغانیو څخه څلویښت افغانیو ته لوړ شي په تقاضا کې بیا هم تغیر نه راځي تقاضا په خپل حال پاتې کیږي او د تقاضا خط له AD1څخه AD2 ته لیږدول کیږي .

د تقاضا ټیټیدل : کله چې قیمت پخوانۍ وي او تقاضا کمه شي او یا کله چې قیمت کم شي خو تقاضا کمه نه شي دې ته د تقاضا ټیټیدل وایې چې کولای شو په لاندې جدول او ګراف کې یې روښانه کړو :

في کیلو ګرام قیمت	تقاضا
30 افغانۍ	15 کیلو ګرام
30 افغانۍ	10 کیلو ګرام
30 افغانۍ	5 کیلو ګرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

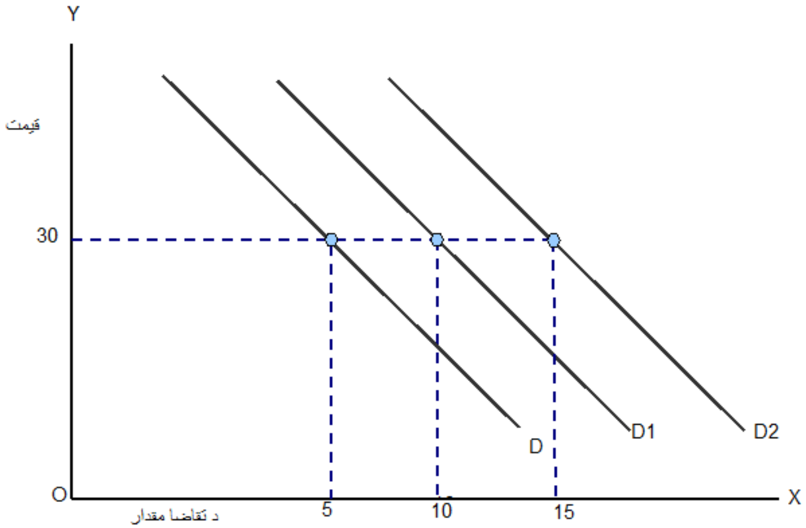

په پورتني جدول او شکل کې تاسو ګورئ چې قیمت پخوانۍ دی خو د ځینو عواملو په وسیله په تقاضا کې تغیر راغلی له پنځو څخه لسو او له لسو څخه پنځلسو ته لوړېږي . چې د تقاضا خط له D څخه D1 ته او D2 ورسره تغیر خوري
.

خو په دویمه برخه کې تقاضا ثابته ده او په قیمت کې کمښت راغلی .کولای شو په لاندي جدول او ګراف کې دا هم روښانه کړو :

فی کیلو ګراف قیمت	تقاضا

(c) ketabton.com: The Digital Library

30 افغانۍ	10 کیلو ګرام
20 افغانۍ	10 کیلو ګرام
10 افغانۍ	10 کیلو ګرام

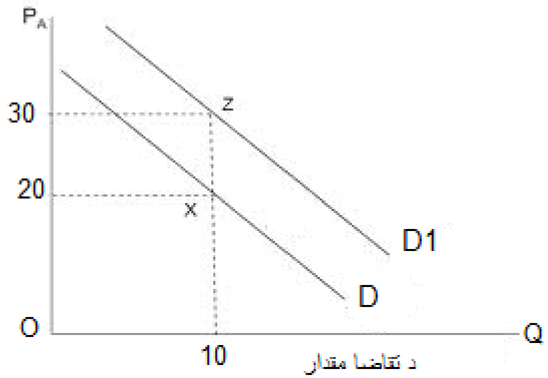

په پورتني ګراف او جدول کې تاسو ګورئ چې تقاضا تغیر نه خوري خو قیمت تغیر خوري خو تقاضا د بیلا بیلو عواملو له کبله تغیر خوري کله چې قیمت شل افغانۍ وي تقاضا لس کیلو ګرامه او د تقاضا خط په D کې وي خو کله چې قیمت له شلو افغانیو څخه دریرشو افغانیو ته لوړیږي تقاضا تغیر نه خوري خو د تقاضا خط له D څخه D1 ته لیرډول کیږي .

په تقاضا کې د تغیر سببونه : په تقاضا کې دوه ډوله تغیر رامنځته کیږي چې په لاندې ډول ورته اشاره کوو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په تقاضا کې پراختيا او راټوليدل
- د تقاضا لوړوالی او ټيټوالی

په تقاضا کې پراختيا او راټوليدل لاندې سببونه لري :

♣ د نوو اخيستونکو تقاضا : کله چې د يو توکي قيمت ټيټ شي هغه خلک يې هم اخلي چې پخوا يې نه اخيستلو نو له دې کبله په تقاضا کې پراختيا رامنځته کيږي .

♣ د عايد اغيزه : کله چې د يو توکي قيمت ټيت شي خلک يې د پخوا په اندازه ډير اخلي او داسې فکر کوي چې عوايد يې ډير شوي چې په تقاضا کې پراختيا رامنځته کيږي خو کله چې د توکي قيمت لوړ شي خلک کم اخلي تقاضا راټوليږي او خلک فکر کوي چې عوايد يې کم شوی دي .

♣ د متبادلو توکو اغيزه : کله چې د يو توکي د متبادل توکي قيمت کم شي خلک داسې فکر کوي چې دا توکو له نورو توکو ارزانه دی خلک يې ډير پيري په تقاضا کې ډيرښت راځي د دې برعکس کله چې د متبادلو توکو قيمت لوړ شي خلک دا توکی هم په کم مقدار اخلي او تقاضا يې راټوليږي .

د تقاضا لوړ والی او ټيټ والی لاندې سببونه لري :

♣ په عوايدو کې تغير : کله چې د مصرفوونکو په عوايدو کې تغير راشي په تقاضا کې هم تغير راځی دا په دې مانا کله چې د خلکو عوايد د پخوا په پرتله ډيرشي نو د خلکو د اخيستو قوت ډيريږي ،مصرفوونکي په پخوانيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

قيمتونو ډير توكي پيري چې تقاضا ورسره لوړيږي د دې برعكس كله چې د خلكو عوايد كم شي د خلكو د اخيستو قوت كميږي ورسره تقاضا هم ټيټيږي .

♣ د شتمنۍ په ويش كې تغير : كله چې په يو هيواد كې د شتمنۍ په ويش كې مساوات شتون ولري نو د ژوند د اړتياوو د پوره كولو توكو ، په تقاضا كې لوړوالى راځي او كه د شتمنۍ ويش مساوي نه وي نو بيا شتمنۍ يوازېپه اسانتياوو لګول كيږي په ټوليزه توكه تقاضا راټيټيږي .

♣ په نفوسو كې تغير : هر كله چې د يو هيواد په نفوس كې ډيرښت راشي تقاضا لوړيږي خو كله چې كمښت راشي تقاضا ټيټيږي .

♣ فيشن كې تغير : كله چې فيشن كې تغير راشي د ځينو توكو تقاضا لوړيږي او د ځينو توكو تقاضا كميږي د ساري په توګه د كوم توكي فيشن چې اوس وي تقاضا يې ډيره او د كوم توكي فيشن چې اوس نه وي تقاضا يې ټيټيږي .

♣ د متبادلو توكو قيمت كې تغير : كله چې د متبادلو توكو قيمت ټيټ شي نو دمتبادل توكي تقاضا ډيريږي خو كله چې متبادل توكي قيمت لوړ شي خلك متبادل توكي نه كاروي او په تقاضا كې ټيټوالى راځي .

♣ اقتصادي حالت : كله چې په يو هيواد كې كاروبار ښه پرمخ روان وي د خلكو عوايد ډيريږي د عوايدو په ډيريدا سره تقاضا لوړيږي خو كه په هيواد كې كاروبار ښه پرمخ نه وي روان نو د خلكو عوايد كميږي ورسره تقاضا هم ټيټيږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ♣ د موسم تغیر : هر کله چې په موسم کې تغیر راشي ورسره په تقاضا کې هم تغیر راځي. د ساري په ډول د ګرمي په موسم کې یخ ته اړتیا هم داسې د یخنی په موسم کې ګرمو جامو ته تقاضا ډیر وي .
- ♣ ګډه تقاضا : د ځینو توکو د تقاضا په ډیر والی سره د یو شمیر نورو توکو تقاضا هم ډیریږي د ساري په ډول د چای ته تقاضا ډیره شي ورسره بورې ته هم تقاضا ډیریږي .
- ♣ په سپما کې تغیر : که مصرفوونکي د عاید ډیره برخه سپموي نو تقاضا کمیږي خو که ډیر برخه په لګښت رسوي تقاضا ډیریږي .

د تقاضا ارتجاعیت Demand Elasticity: د تقاضا د ارتجاعیت څخه موخه دا ده چې کله په قیمت کې تغیر راشي په تقاضا کې هم تغیر رامنځته کیږي .په اقتصاد کې د لومړي ځل لپاره د تقاضا د ارتجاعیت په اړه ډاکتر الفرد مارشال نظر ورکړی دی : که نور عوامل ثابت ونیول شي که د یو توکي په قیمت کې کمښت راشي تقاضا ډیریږي او که ډیرښت راشي تقاضا یې کمیږي . کله چې د قیمت په وجه په تقاضا کې توپیر رامنځته شي دې ته تقاضا ارتجاعیت وایي . که په تقاضا کې د ارتجاعیت ځانګړتیا شتون ونه لري کله چې قیمت تغیر خوري تقاضا تغیر نه خوري . ارتجاعیت مورږ ته وایي چې د یو توکي د قیمت په کمښت سره څومره تقاضا کې ډیر والی راځي او دکوم توکي د قیمت په ډیرښت سره په تقاضا کې څومره کمښت راځي .

د تقاضا د ارتجاعیت ډولونه :

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ډېره ارتجاعيت لرونکې تقاضا
- کمه ارتجاعيت لرونکې تقاضا
- برابره ارتجاعيت لرونکې تقاضا

- ډېره ارتجاعيت لرونکې تقاضا More Elastic Demand: کله چې په قيمت کې لږ تغيرات راشي او تقاضا ډېره تغير وخوري دې ډول ارتجاعيت ډېره ارتجاعيت لرونکې تقاضا وايي .د مثال په توګه کله چې د يو کيلو منو بيه پنځوس افغانۍ وي نو تقاضا پنځه کيلو ګرامه وي خو کله چې د منو بيه څلويښت افغانۍ کيږي تقاضا پنځلس کيلو ته پورته کيږي . کولای شو په لاندې جدول کې موضوع ښه روښانه کړو :

في کيلو ګرام قيمت	تقاضا
50 افغانۍ	5 کيلو ګرام
40 افغانۍ	15 کيلو ګرام
35 افغانۍ	20 کيلو ګرام

په پورتني جدول کې ګورې کله چې په قيمت کې ډېر لږ تغير رامنځته شي تقاضا ورسره په ډېره پيمانه تغير خوري کله چې د خوړيو قيمت پنځو افغاني وي نو تقاضا ورته پنځه کيلو ګرامه وي خو کله چې قيمت له پنځو افغانيو څخه څلويښت افغانيو ته راټيټ شي تقاضا ډېره لوړيږي له پنځو کيلو ګرامو څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځلس کیلو ته پورته کیږي چې ډېره ارتجاعیت لرونکي تقاضا ده .کـولای شو په لاندې ګراف کې هم روښانه کړو :

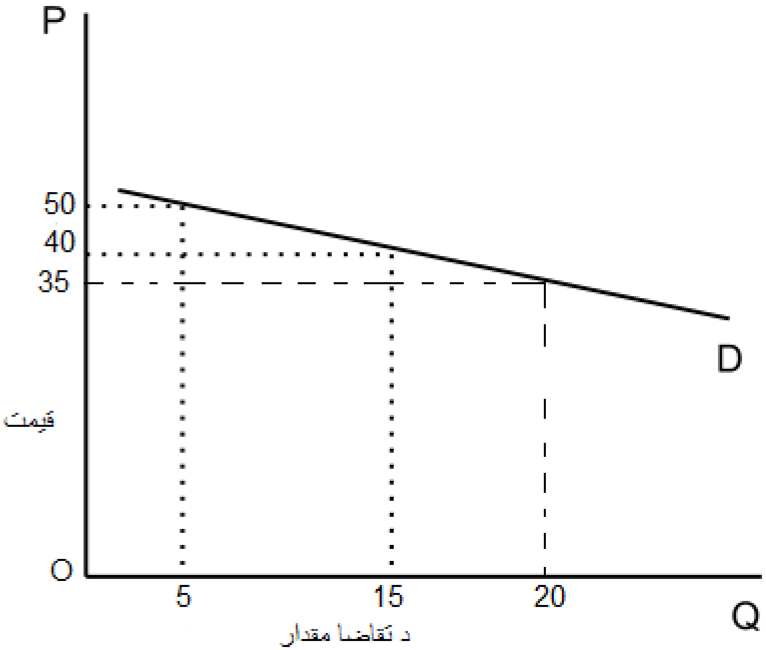

موږ او تاسو په پورتني ګراف کې وینو چې د قیمت په لږ تغیر سره په تقاضا کې ډېر تغیر راځي کله چې قیمت **50**افغانۍ وي نو تقاضا **5** کیلو خو کله چې قیمت **40**افغانۍ کیږي تقاضا **15** کیلو ته پورته کیږي .چې دې ډول ارتجاعیت تـه ډېـره ارتجاعیت لرونکی ارتجاعیت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

♣ کمه ارتجاعیت لرونکې تقاضا **Less Elastic Demand** : کله چې په قیمت کې ډیر تغیر راشي خو په تقاضا کې ډیر لږ تغیر راشي دې ډول تقاضا ته کمه ارتجاعیت لرونکې تقاضا وایي د ساري په ډول که د مالګې یو پاکټ په یوه افغانۍ وي او تقاضا ورته لس پاکټه وي خو کله چې د مالګې پاکټ دوه افغانۍ شي تقاضا نهه پاکټه شي نو معلومه شوه چې د مالګې قیمت دوه برابره شو خو تقاضا کې ډیر لږ تغیر راغلو کولای په لاندې جدول کې هم روښانه کړو :

في کیلو ګرام قیمت	تقاضا
1 افغانۍ	10 کیلو ګرام
2 افغانۍ	9.50 کیلو ګرام
3 افغانۍ	9 کیلو ګرام

په پورتني جدول کې تاسو ګورئ چې کله قیمت یو افغانۍ وي تقاضا لس کیلو ګرامه خو کله چې قیمت دوه چنده شي یا دوه افغانۍ شي تقاضا ورسره ډیر لږ تغیر کوي9.5 ته راښکته کیږي چې دې ډول ارتجاعیت ته لږه ارتجاعیت لرونکې تقاضا ورته وایي کولای شو لاندې ګراف کې هم وښایو

(c) ketabton.com: The Digital Library

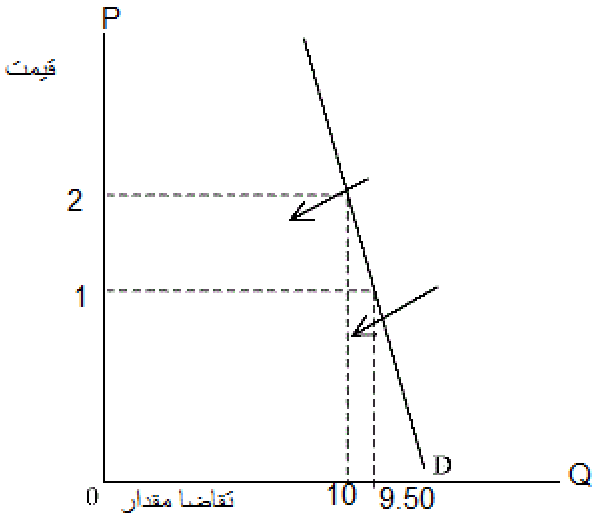

په پورتني ګراف کې تاسو ګورئ چې قيمت يو افغانۍ وي تقاضا لسو کيلو ګرامه خو کله چې قيمت دوه افغانۍ شي تقاضا9.5کيلو ګرامه کيږي ياني د قيمت په ډير تغير سره په تقاضا کې لږ تغير راځي.

- ♣ برابره ارتجاعيت لرونکې تقاضا : کله چې د يو توکي په تقاضا په هغه نسبت تغير وکړي په کوم نسبت چې قيمت تغير خوړلې وي نو دې ډول تقاضا ته برابر ارتجاعيت لرونکې تقاضا وايي د ساري په ډول که قيمت نيم شي تقاضا دوه برابره شي کولای شو لاندې جدول کې وګورو:

في کيلو ګرام قيمت	تقاضا

(c) ketabton.com: The Digital Library

6 افغانۍ	15 کیلو ګرام
3 افغانۍ	30 کیلو ګرام
1 افغانۍ	90 کیلو ګرام

په پورتني جدول کې مونږ او تاسو وینو چې کله قیمت شپږ افغانۍ وي تقاضا 15 کیلو ګرامه خو کله چې قیمت نیم یا درې افغانۍ شي تقاضا 30 کیلو ګرامو ته لوړیږي همداسې که قیمت یوه افغانۍ شي تقاضا 90کیلو ګرامه کیږي چې دې ډول ارتجاعیت ته برابر ارتجاعیت لرونکی وایي. لاندې ګراف ته ځیر شي:

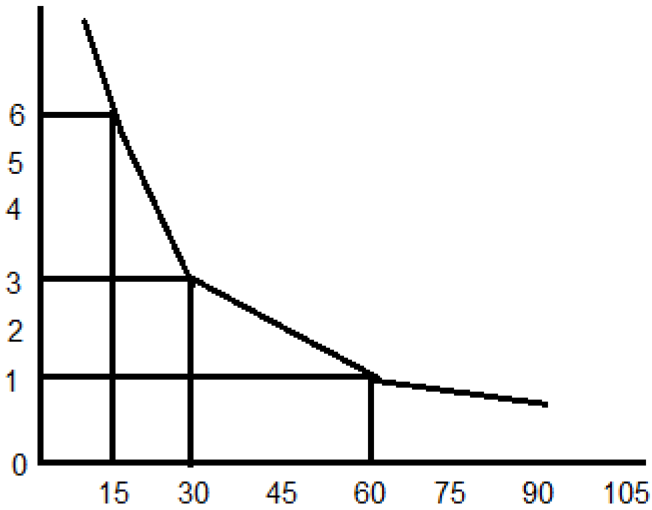

مونږ تاسو ګراف ته ځیر شو ګورو چې کله قیمت شپږ افغانۍ وي نو تقاضا 15کیلو ګرامه خو کله قیمت درې افغانۍ کیږي تقاضا 30 کیلو ګرامه کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یاني قیمت چې هر څومره تغیر خوري تقاضا هم ورسره په هماغه نسبت تغیر خوري .

د تقاضا د ارتجاعیت اندازه ګیري

Measurement of Elasticity of Demand

مورږ د تقاضا د ارتجاعیت د معلومولو لپاره له لاندې دریو طریقو څخه کار اخلو :

- د ټولو لګښتونو طریقه : دا طریقه د اقتصاد نومیالي عالم ډاکتر الفرد مارشال وړاندې کړې د دې طریقې په اساس د یو توکي د تقاضا ارتجاعیت لاندې درې حالتونه اختیاروي :

  - د یو برابر ارتجاعیت
  - له یو څخه کم ارتجاعیت
  - له یو څخه ډیر ارتجاعیت

د یو برابر ارتجاعیت : کله چې د یو توکي په تقاضا کې د قیمت د تغیر په نسبت تغیر راشي دې ډول ارتجاعیت ته د یو سره برابر ارتجاعیت وایي او کوم لګښت چې په توکي راځي هر وار برابر وي کولای شو په لاندې جدول کې وګورو :

في کیلو ګرام قیمت	تقاضا	ټول لګښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

1 افغانۍ	12 کیلو ګرام	12×1=12 افغانۍ
2 افغانۍ	6 کیلو ګرام	6×2=12 افغانۍ
3 افغانۍ	4 کیلو ګرام	3×4=12 افغانۍ
4 افغانۍ	3 کیلو ګرام	4×3 = 12 افغانۍ

➢ له یو څخه کم ارتجاعیت : کله چې د یو توکي په تقاضا کې د قیمت د تغیر په نسبت کم وي او د قیمت په لوړوالي سره چې کوم لګښت په توکي کیږي کمښت په کې راشي او د قیمت په جګوالي سره په ټولو پیسو کې ډیرښت راشي او د تقاضا ارتجاعیت له یو څخه کم شي . لکه په جدول کې :

في کیلو ګرام قیمت	تقاضا	ټول لګښت
1 افغانۍ	40 کیلو ګرام	40×1= 40 افغانۍ
2 افغانۍ	35 کیلو ګرام	35×2 = 70 افغانۍ
3 افغانۍ	30 کیلو ګرام	30×3 = 90 افغانۍ
4 افغانۍ	25 کیلو ګرام	25× 4 = 100 افغانۍ

له یو څخه ډیر ارتجاعیت : کله چې د یو توکي تقاضا د قیمت د تغیر له نسبت څخه لوړ تغیر وکړي او د قیمت په جګوالي سره ټول لګښت چې پرې راځي په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې کمښت راشي نو دې ډول ارتجاعیت ته د لـه یـو څخـه ډیـر ارتجاعیت وایـې . لاندې جدول ته ځیر شئ :

في کیلو ګرام قیمت	تقاضا	ټول لګښت
1 افغانۍ	30 کیلو ګرام	30×1= 30 افغانۍ
2 افغانۍ	12 کیلو ګرام	12×2= 24 افغانۍ
3 افغانۍ	6 کیلو ګرام	6×3= 18 افغانۍ

د سلنې طریقـه : د ارتجاعیـت د انـدازه کولـو دا طریقـه د سـلنې پـه اسـاس چې څومره تغیر په قیمت کې راغلی وي او څو سلنه تغیر په تقاضا کې له دې میتود څخه کار اخیستل کیږي ددې طریقې په اساس د یو توکي تقاضا لاندې حالتونه اختیاروي :

- د یو سره برابر ارتجاعیت : کله چې د قیمت د تغیر سلنه د تقاضا د تغیر له سلنې سره برابر وي دې ډول ارتجاعیت ته د یو سره برابر ارتجاعیت ویل کیږي لاندې جدول کې کتلی شو :

په قیمت کې د سلنې تغیر	په تقاضا کې د سلنې تغیر
10٪	10٪

(c) ketabton.com: The Digital Library

- له یو ځخه کم ارتجاعیت : کله چې د تقاضا د تغیر سلنه د قیمت د تغیر له سلنې کمه وي دې ډول ارتجاعیت له یو ځخه کم ارتجاعیت ویل کیږي :

په قیمت کې د سلنې تغیر	په تقاضا کې د سلنې تغیر
٪10	٪7

- له یو ځخه ډیر ارتجاعیت : کله چې د قیمت د تغیر له سلنې د تقاضا د تغیر سلنه لوړه وي دې ډول ارتجاعیت ته له یو ځخه ډیر ارتجاعیت ویل کیږي :

په قیمت کې د سلنې تغیر	په تقاضا کې د سلنې تغیر
٪10	٪15

دریمه طریقه حسابي فورمول : په اصل کې دا طریقه له پخوانیو طریقو سره توپیر لري چې موږ دلته د تقاضا ارتجاعیت د لاندې حسابي فور مول په وسیله تر سره کوو :

د تقاضا ارتجاعیت = په تقاضا کې تغیر / تقاضا +قیمت کې تغیر /قیمت او یا تقاضا کې تغیر / تقاضا × قیمت / په قیمت کې تغیر .

د پورتني فورمول د وضاحت لپاره لاندې مثال ته ځیر شئ :

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمیر	قیمت	تقاضا
لومړی قیمت	50 افغانۍ	40 کیلو ګرام
دویم قیمت	25 افغانۍ	60 کیلو ګرام
دریم قیمت	20 افغانۍ	80 کیلو ګرام
څلورم قیمت	10 افغانۍ	100 کیلو ګرام

لومړي حالت کې : 1 = 40 ×25/ 20×50

دو یم حالت : 1.67 = 60×5/20 ×25

دریم حالت : 0.50 = 80×10 / 20 ×20

که پورتنیو جوابو ته وګورو نو ښکاري چې جواب یو دی کله چې د ارتجاعیت له یو سره برابر وي دې ته د یو سره برابر حالت وایي . که له یوه لوی وي بیا ورته له یو څخه لوړ ارتجاعیت ویل کیږي په دریم حالت کې که یوه څخه کوچني وي نو بیا ورته له یو څخه کم ارتجاعیت ویل کیږي.

د تقاضا ارتجاعیت په لاندي عناصرو پورې تړاو لري :

- د توکي بڼه : کوم توکي چې زموږ په اړتیاوو پورې تړاو لري د تقاضا ارتجاعیت یې کم وي او هغه توکي چې په اسانتیاوو ا و تجمل پورې اړه لري ډیر ارتجاعیت لري ددې سبب دا دی که د ژوند د اړتیاوي هر څومره قیمت لوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي بيا يې هم موږ پيرو په قيمت کې تغير ډېره اغيزه پرې نه لري نو ځکه يې ارتجاعيت کم دی د ساري په ډول لکه مالګه ،غنم او نور او هغه شيان چې د ژوند په اسانتياوې پسې تړلي د قيمت په لږ تغير سره ارتجاعيت پيدا کوي لکه ټيلفون، تلويويزن او نور .

- متبادل توکي شتون : د هغو توکو چې متبادل شتون ولري هغه هم ډېر ارتجاعيت لري ځکه که چيرته قيمت لږ تغير وکړي خلک متبادل شي کاروي او ددې توکي ارتجاعيت ډيرېږي د ساري په ډول که د رکشو کرايه جګه شي نو خلک له بسونو کار اخلي .
- بيلابيل کارول : هغه توکي چې د بيلابيلو موخو لپاره کارول کيږي د هغوی تقاضا ډير ارتجاعيت لري ځکه کله چې قيمت ټيټ شي خلک يې ډير کاروي لکه د بريښنا کارول د دې برعکس هغه توکي چې ديوې موخې لپاره کارول کيږي تقاضا يې کم ارتجاعيت لري.
- د قيمتونو سطحه : د تقاضا ارتجاعيت په قيمتونو پسې هم تړلی دی د هغو توکو قيمت چې ډير کم اويا ډير لوړ وي کم ارتجاعيت لري ځکه قيمتي توکي يوازې شتمن خلک پيري چې په هغوی د قيمت لوړيدل کوم تاثير نه لري د ساري په توکه که د موټر قيمت څلور سوه زره افغانۍ وي او لس زره کم شي بيا هم کوم تاثير نه لري همداسې هغه توکي چې ډير کم قيمت لري که د هغو په قيمت کې تغير راشي تقاضا ډير ارتجاعيت نه کوي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- فیشن او عادات : د هغو توکو چې فیشن وي د هغو ارتجاعیت هم کوي ځکه په هر قیمت هغه توکي تر لاسه کوي . همداسې عادات که شراب هر څومره قیمته یا ارزانه شي شرابي شخص یې ترلاسه کوي.
- د عواید سطحه : د کوم خلکو چې عواید ډیر وي د هغو د تقاضا ارتجاعیت کم وي ځکه چیرته د توکو قیمت لوړ شي په دوی اغیزه نه لري د دې برعکس د هغو خلکو چې عواید کم وي تقاضا یې ډیر ارتجاعیت لري ځکه د قیمت په ډیربښت سره په تقاضا کې کمښت راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عرضه Supply

عرضه د توکو هغه مقدار چې په یو ځانګړي قیمت او ځانګړي وخت بازار ته وړاندې کیږي عرضه بلل کیږي د ساري په توګه که د یو ټن غنمو قیمت شل زره افغانۍ وي که شل ټنه غنم بازار ته وړاندې شي ما دا چې د غنمو عرضه شل ټنه ده .د عرضې اړیکه له قیمت سره : د تقاضا په څیر عرضه هم له قیمت سره اړیکه لري تر هغه چې د قیمت ذکر نه وي شوی تر هغې وخته د عرضې مقدار نه معلومیږي.د مثال په توګه که وویل شي د غنمو عرضه شل ټنه ده دا خبره بې مانا ده ځکه د قیمت په تغیر سره په عرضه کې تغیر راځي ځکه عرضه تل له قیمت سره اړیکه لري بې له قیمته عرضه هیڅ مانا نه لري .

عرضه او زیرمه supply and stock : له زیرمې څخه موخه د توکو هغه مقدار دی چې پیدا شوي او په مناسب وخت کې بازار ته د خرڅلاو لپاره وړاندې کیږي. عرضه د زیرمې هغه مقدار دی چې په حقیقي ډول په ځانګړي قیمت بازارته وړاندې کیږي که قیمت لوړ شي نو پلورنکی په ډیره پیمانه بازار ته توکي وړاندې کوي او خپلې زیرمې کموي او که قیمت ټیت شي نو پلورنکی زیرمه ډیروي او عرضه کموي . د ساري په توګه که یو کروندګر شل ټنو غنمو زیرمه لري که په بازار کې د غنمو قیمت لوړ شي نو کروندګر بازار ته ډیر غنم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې کوي او که قیمت یې ټیټ شي کروند ګر بازارته په کمه پیمانه غنم عرضه کوي .عرضه لاندې درې ډولونه لري :

1. بازاري عرضه Market Supply: له بازاري عرضې څخه موخه د یو توکي هغه مقدار دی چې په یو ځانګړي قیمت په بازار کې شتون ولري . دلته وخت ډیر لږ وي که په بازار کې د توکي قیمت لوړ شي نو په عرضې کې زیاتوالی نه راوستل کیږي د ساري په توګه که سهار بازار ته شل کوندې یخ خرڅلاو ته عرضه شي که په بازار کې د یخ قیمت لوړ شي د یخ په عرضې کې زیاتوالی نه راوستل کیږي ځکه د یخ جوړولو لپاره شل ساعتو ته اړتیا ده چې نور یخ تیار شي له پورتنیو جملو څخه څرګندیږي هغه توکي چې ژر له منځه ځي (یخ ،شیدې او ترکاري) بازاري عرضه لري .

2. لنډ مهال عرضه Short Period Supply: لنډ مهاله عرضه هغې عرضې ته ویل کیږي چې د یو توکي خاص مقدار په ځانګړي قیمت بازار ته د لنډ مهال لپاره د خرڅلاو لپاره وړاندې کیږي له لنډ مهال څخه موخه څو اونۍ یا میاشتې وي . که په لنډ مهال وخت کې د توکو په قیمت کې لوړوالی راشي نو موجوده کارخانې کولای شي په ښه توګه بازارته توکي عرضه کړي .

3. اوږد مهاله عرضه Long Period Supply: اوږد مهاله عرضه هغې عرضې ته ویل کیږي چې د یو توکي هغه مقدار چې په راتلونکي د قیمت د لوړوالي په موخه نوې کارخانې جوړې شي او یا اوسنیو کارخانو ته پراختیا ورکړل شي .کولای شو چې عرضه په لاندې جدول کې هم واضیح کړو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د في ټن قيمت	عرضه
10000 افغانۍ	200 ټنه
9000 افغانۍ	180 ټنه
8000 افغانۍ	160 ټنه
7000 افغانۍ	140 ټنه

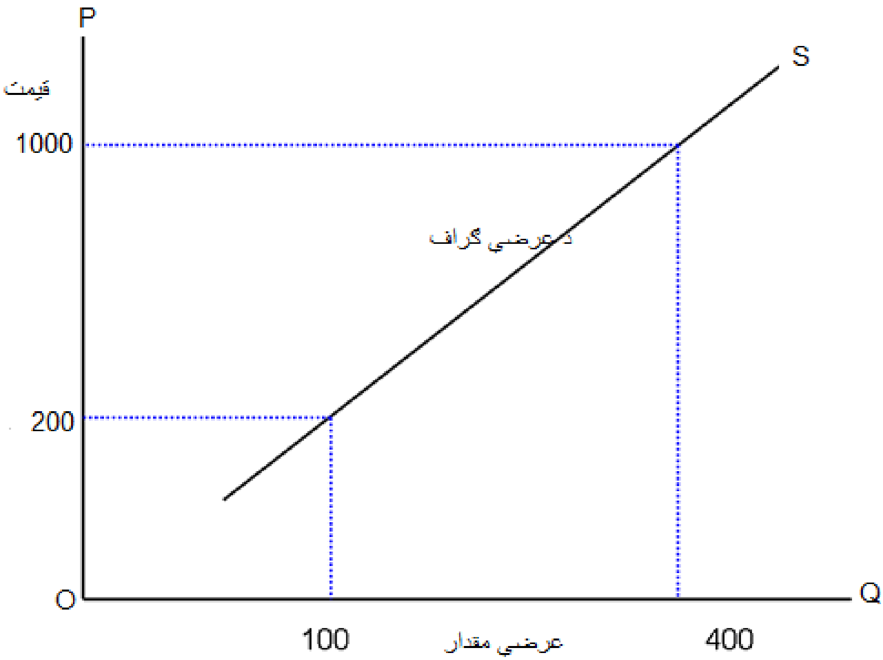

که مونږ او تاسو د عرضي ګراف ته ځير شو نو به وګورو کله چې قيمت لوړ شي عرضه هم لوړېږي يانې د قيمت په لوړيدو سره عرضه هم لوړېږي کله چې قيمت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټیټ شي عرضه هم ټیټېږي ګراف راښيي کله چې قیمت 200افغانۍ وي تقاضا سل ټنه وي خو کله چې قیمت زر افغانۍ شي عرضه 400 ټنو ته لوړیږي .

د عرضې د ګراف ارتجاعیت : د عرضې ګراف کله پورته کله ښکته لوری نیسي چې دا ددې ښکارندوی ده که قیمت لوړ شي عرضه هم لوړیږي او که قیمت ټیټ شي عرضه کمیږي د عرضې د ګراف ارتجاعیت لاندې سببونه لري :

د ګټې کشش : کله چې د یو توکي قیمت لوړ شي نو د کاروباریانو د ګټې په سلنې کې ډیروالی راځي ځکه هغو د ډیرې ګټې په موخه د توکي په عرضې کې ډیروالی راولي تر څو ډیر وپلوري .

د توکو د تولید په لګښت کې ډیر والی : د یو توکي د ډیر پیدا کولو لپاره متشبث د تولید نور عوامل پلوري چې د تولید عوامل ته تقاضا ډیریږي چې تقاضا ورته ډیره شي نو قیمت یې لوړیږي او کوم توکي چې پرې تولیدیږي قیمت یې لوړ وي نو دا توکي هغه وخت بازار ته عرضه کیږي چې قیمت یې لوړ وي ځکه دا په لوړ قیمت تولید شوی وي .

د عرضې قانون Law of Supply : په عمومي ډول معلومیږي کله چې د یو توکي قیمت لوړ شي نو متشبث هڅه کوي تر څو توکی په ډیره پیمانه بازار ته د خرڅلاو لپاره وړاندې کړي او که په بازار کې د توکي قیمت ټیټ شي نو متشبث په لږه پیمانه توکي بازارته د خرڅلاو لپاره وړاندې کوي خلک دې ارتجاعیت ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عرضې قانون وايي د عرضې قانون د تقاضا له قانون سره بلکل بدل دی کولای شو د عرضې قانون داسې تعریف کړو :

که نور عوامل ثابت پاتې شي که د یو توکي قیمت لوړ شي عرضه يې ډیریږي او که قیمت يې ټیټ شي عرضې هم کمیږي .

د قیمت په لوړوالي سره د ګټې په مقدار کې ډیربښت راځي متشبث او سوداګر د ډیرې ګټې د تر لاسه کولو په موخه په عرضې کې ډیربښت راولي او که په قیمت کې ټیټ والی راشي نو متشبث د تولید لګښتونه په ډیره ستونزمنه توګه پوره کوي . متشبث د توکو د عرضې په مقدار کې کمښت راولي . کولای شو د عرضې قانون په لاندې جدول کې هم توضیح کړو :

د في ټن قیمت	عرضه
10000 افغانۍ	200 ټنه
9000 افغانۍ	180 ټنه
8000 افغانۍ	160 ټنه
7000 افغانۍ	140 ټنه

کولای شو چې د عرضې قانون په لاندې ګراف کې هم روښانه کړو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

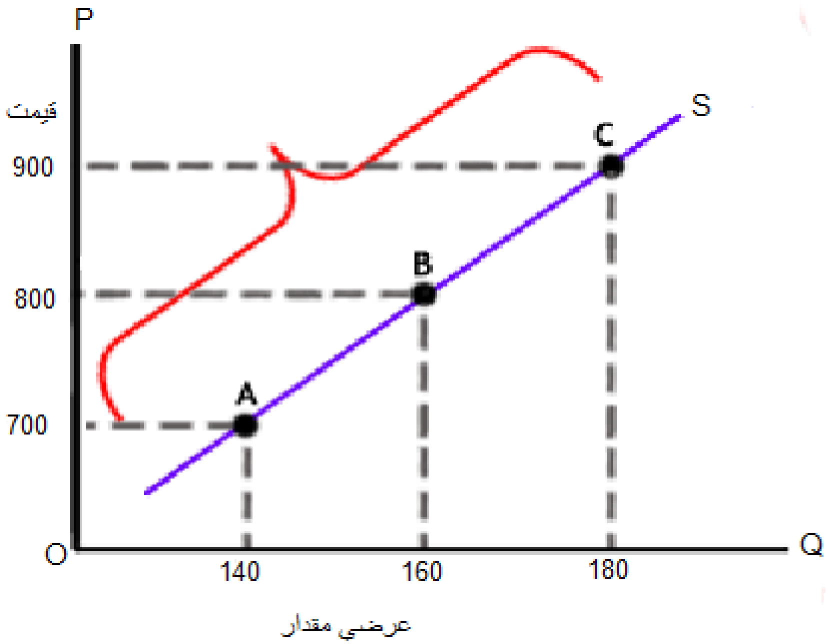

په پورتني ګراف کې تاسو وینئ کله چې قیمت 700 افغانۍ وي د عرضې مقدار 140 افغانۍ وي خو کله چې قیمت 800 افغانۍ کیږي د عرضې مقدار 140له ټنو څخه 160ټنو ته لوړه شي همداسې ادامه لري کله چې قیمت لوړیږي عرضه هم ورسره زیاتیږي.

د عرضې د قانون فرضیات

Assumptions of law of supply

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عرضې قانون د تقاضا قانون په څیر هر وخت سمه نه ثابتیږي بلکې هغه وخت دا قانون سمه ثابتیږي نور عوامل ثابت وي . چې دا نور عوامل د عرضې د قانون فرضیات دي که په دې فرضیاتو کې تغیر راشي د عرضې قانون سمه نه ثابتیږي .چې د افرضیات په لاندې ډول دي :

- ♣ د تولید لګښتونه : د عرضې د قانون د سمه ثابتولو لپاره باید د تولید په لګښت کې توپیر رانه شي ځکه که د تولید لګښت کم شي دې في واحد جنس کمیږي خو په عرضه کې کموالی نه راځي او که د تولید په لګښت کې ډیرښت راشي نو دقیمت په لوړوالي سره سره بیا هم په عرضې کې ډیرښت نه راځي .
- ♣ د تولید میتود : د عرضې د قانون د سم ثابتولو لپاره باید د تولید په طریقه کې کې تغیر رانه شي ځکه که توکیپه نښې او عصري طریقې سره تولید شي نو خامخا د تولید په لګښت کې کموالی راځي چې قیمت ورسره ټیټیږي خو په عرضې کې توپیر نه راځي .
- ♣ د کانونو مقدار : د عرضې قانون د سم ثابتووالي لپاره اړینه ده چې د کانونو مقدار کې توپیر رانه شي ځکه که تغیر په کې راشي اومه مواد ارزانیږي او په قیمت اغیزه غورځوي چې په دې صورت کې د توکو قیمت ټیټیږي خو په عرضه کې تغیر نه راځي چې په دې سبب د عرضې قانون سم نه ثابتیږي .

د عرضې د قانون استثنات

Exceptions of the law of supply

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عرضې قانون ځيني وخت سمه نه ثابتيږي چې د عرضې د قانون استثنات وايي
:

- د پيسو اړتيا : بعضې وخت پلورنکي ته د پيسو اړتيا وي نو هغه د پيسو د لاسته راوړلو لپاره په کم قيمت هم بازارته توکي عرضه کوي تر څو پيسې لاسته راوړي چې د عرضې قانون سره سمون نه خوري .
- د راتلونکي په اړه ويره : که پلورنکي سره په راتلونکي کې د قيمتونو د ټيټوالي ويره وي نو خپل توکي سمدستي پلوري .
- د ځای ليږد : که کاروباريان له يو ځايه بل ځای ته کډه وکړي او د توکو د ساتلو لپاره له ځانه سره ځوک ونلري نو ټول توکي پلوري چې دلته هم د عرضې قانون سم نه ثابتيږي.
- جنګ : د جنګ په حالت کې له خلکو سره د ځان غم وي نو ځکه په دې وخت کې سوداګر د خپلو توکو د خرڅلاو په فکر کې وي په کم قيمت هم خپل ټول توکي خرڅوي .

له پورتنيو استثناتو سره سره بيا هم دعرضې قانون د حقيقت څرګندوي چې که قيمت لوړ شي عرضه لوړيږي او که قيمت ټيټ شي عرضه هم کميږي .

په عرضې کې تغير Changes in Supply

د عرضې پراختيا او راټوليدل Extension and contraction in supply

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عرضې پراختيا او راټوليدل په قيمت پورې اړه لري کله چې قيمت لوړ شي ورسره په عرضه کې زياتوالی راځي دې ته د عرضې پراختيا وايي او که قيمت ټيټ شي په عرضه کې کموالی راځي چې دې ته د عرضې راټوليدل وايي ..چې کولای شو په لاندې جدول کې هم ذکر کړو :

دعرضې پراختيا

د عرضې راټوليدل

في کيلو ګراف قيمت	عرضه	في کيلو ګراف قيمت	عرضه
10 افغانۍ	200 کيلو ګرام	16 افغانۍ	500 کيلو ګرام
12 افغانۍ	300 کيلوګرام	14 افغانۍ	400 کيلو ګرام
14 افغانۍ	400 کيلو ګرام	12 افغانۍ	300 کيلو ګرام
16 افغانۍ	500 کيلو ګرام	10 افغانۍ	200 کيلو ګرام

په پورتني جدول کې تاسو ګورئ کله چې قيمت 12 افغانۍ وي عرضه 300کيلو ګرامه خو کله چې قيمت 14افغانيو ته لوړ شي نو بيا عرضه 400کيلو ګرامه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کيږي چې دې ته د عرضې پراختيا وايي. خو کله چې قيمت **14** افغانۍ وي عرضه **400**کيلو ګرامه کله چې قيمت **12** افغانۍ کيږي عرضه **300** کيلو ګرامو ته را ټيټيږي چې دې ته د عرضې راټوليدل وايي. کولای شو په لاندې ګراف کې هم روښانه کړو :

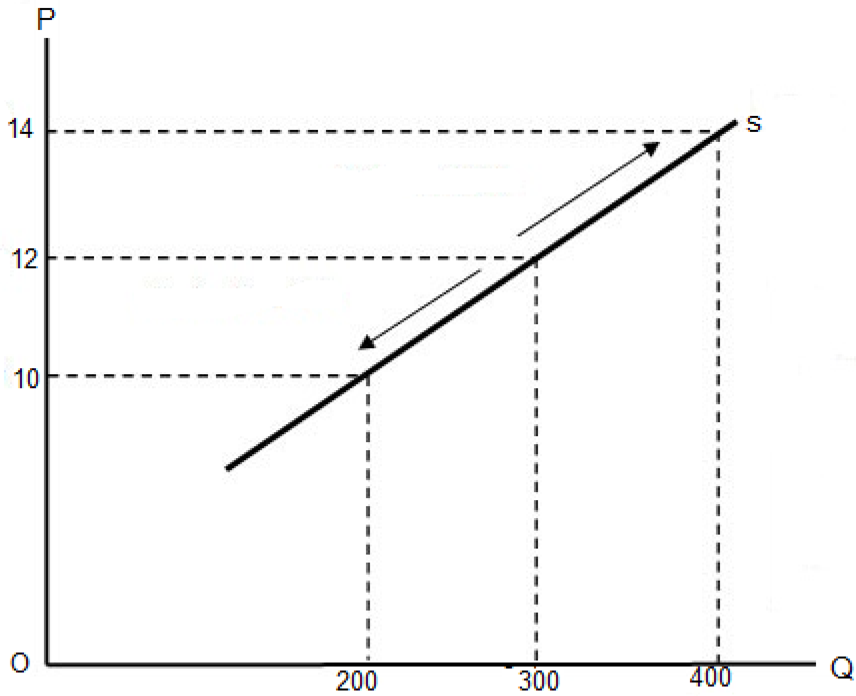

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني ګراف کې کله چې قیمت 12 افغانۍ وي عرضه 300 کیلوګرامه خو کله چې قیمت لوړ شي 14 افغانیو ته عرضه 400ګرامه کیږي چې دې ته عرضې پراختیا وایي خو کله چې قیمت له 12 افغانیو څخه لسو افغانیو ته رانښکته کیږي عرضه 200 کیلو ګرامه کیږي چې د عرضې راټولیدل ورته وایي.

د عرضې لوړیدل او ټیټیدل **Rise and fall in Supply**

که د قیمت له تغیر پرته په عرضې کې تغیر راشي او یا په قیمت کې تغیر راشي خو په عرضې کې تغیر رانه شي دې ته د عرضې لوړیدل او ټیټیدل وایي په عرضه کې لوړیدل لاندې دوه بڼې لري :

- قیمت پخوانی وي او په عرضې کې لوړیدا راشي : کولای شو په لاندې جدول کې موضوع ښه واضیح کړو :

في کیلو ګرام قیمت	عرضه
20 افغانۍ	100 کیلوګرام
20 افغانۍ	200 کیلوګرام
20 افغانۍ	300 کیلوګرام

په پورتني جدول کې ګورئ چې کله قیمت 20 شل افغانۍ وي عرضه 100 کیلو ګرامه خو د ځینو عواملو له کبله قیمت هماغه پخوانی دی خو عرضه له 100څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

200 ته لوړه شوې چې دې ته د عرضې لوړېدل وايي کولای شو په لاندې ګراف کې روښانه کړو :

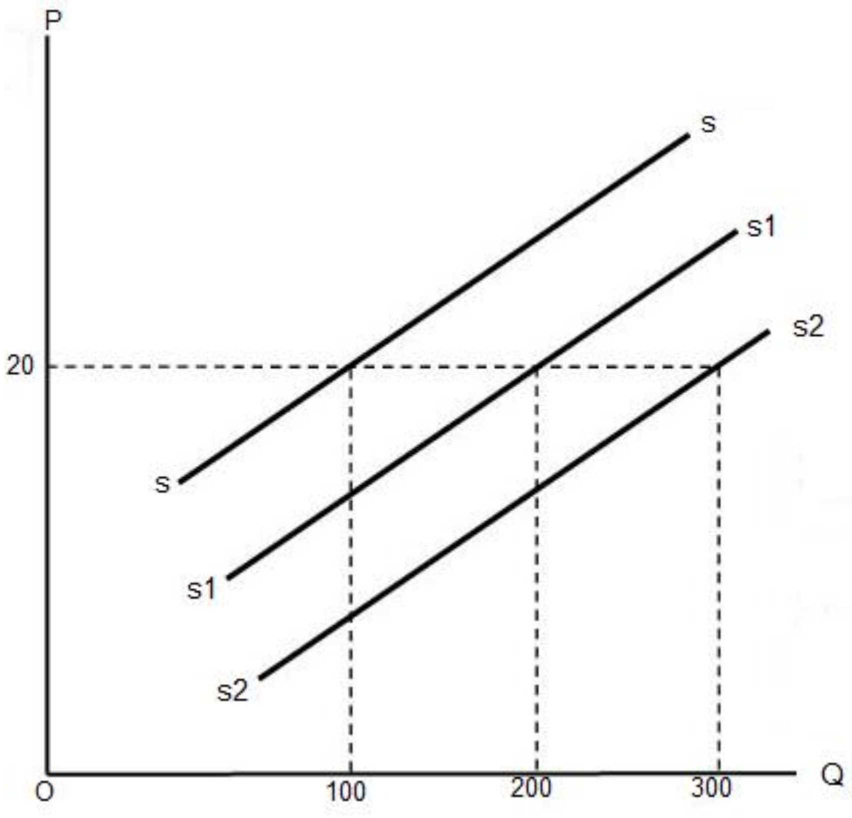

موږ او تاسو په ګراف کې ګورو چې قیمت ثابت دی خو په عرضه کې د بېلابېلو عواملو په تغیر سره په کې ډېربښت راغلی .په لومړي سر کې قیمت شل افغانۍ ده عرضه **100** کیلو ګرامه د ځینو عواملو له کبله قیمت ثابت دی خو عرضه له

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلو څخه دوه سوو کیلوګرامو ته لوړ ه شوی د عرضې ګراف له ss څخه s1s1 ته تغیر خوري په همدې ترتیب له s1s1 څخه s2s2 ته انتقال مومي.

- قیمت کم شي او په عرضې کې تغیر نه وي راغلی :لاندې جدول ته ځیر شی :

في کیلو ګرام قیمت	عرضه
20 افغانۍ	100 کیلوګرام
16 افغانۍ	100 کیلوګرام
12 افغانۍ	100 کیلوګرام

په پورتني جدول کې ګورې چې په عرضه کې تغیر نه دی راغلی خو په قیمت کې تغیر راغلی کله چې قیمت شل افغانۍ وي عرضه 100 کیلو ګرامه خو کله چې قیمت 16 افغانۍ کیږي عرضه هماغه پخوانۍ 100کیلو ګرامه پاتې کیږي. کولای شو په لاندې ګراف کې هم واضیح کړو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

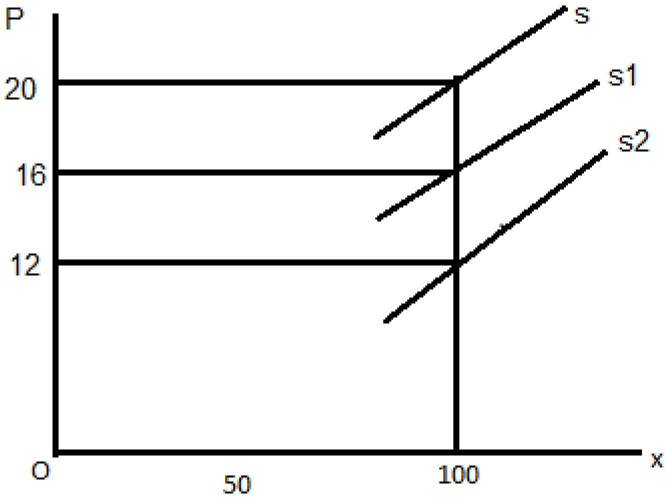

په پورتني ګراف کې تاسو ګورئ چې قیمت تغیر خوري خو عرضه بیا ثابته ده ځکه کله چې قیمت 12 افغانۍ وي نو عرضه سل کیلو ګرامه او د عرضې ګراف په s کې قرار لري خو کله چې قیمت له 12 څخه 16 افغانیو ته لوړ شي نو عرضه بیا هم پخوانۍ خو د عرضې ګراف له s څخه S1 ته انتقال مومي همدارنګه کله چې قیمت 20 افغانۍ کیږي عرضه یو ځل بیا ثابته ده او ګراف یې S2 ته تقرب مومي.

د عرضې تیتیدل لاندې دوه بڼې لري:

- قیمت پخوانی وي او په عرضه کې کمښت راشي:

في کیلو ګرام قیمت	عرضه

(c) ketabton.com: The Digital Library

20 افغانۍ	100 کیلوګرام
20 افغانۍ	80 کیلوګرام
20 افغانۍ	60 کیلوګرام

په پورتني جدول کې تاسو ګورئ چې قیمت ثابت خو د ځینو عواملو د تغیر له کبله د عرضې په مقدار کې تغیر راغلی کله چې قیمت 20 افغانۍ وي عرضه 100 کیلو ،په همدې قیمت عرضه بیا 80 کیلو او وروسته بیا 60 کیلو ګرامو ته راښکته کیږي .

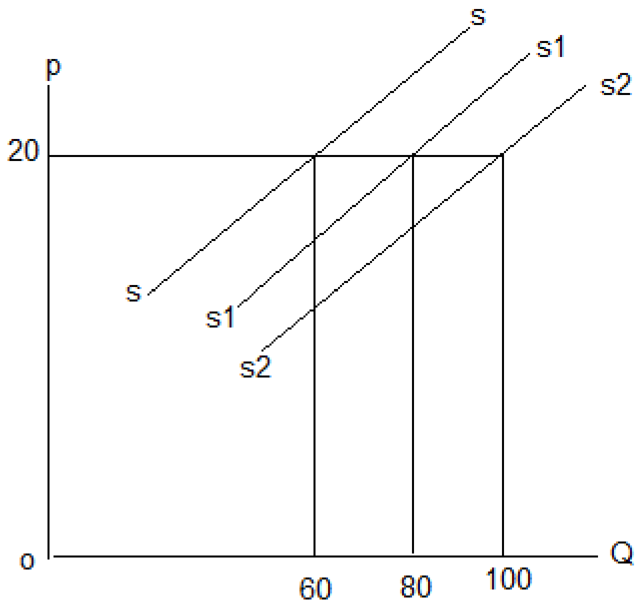

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ګراف کې تاسو ګورئ کله چې قیمت 20 افغانۍ وي د عرضې مقدار 100 کیلو ګرامه او د عرضې ګراف په S2 دی خو کله چې قیمت تغیر نخوري عرضه ډیرېږي 80 کیلو ته لوړیږي چې د عرضې ګراف له S2څخه s1 ته ټیټیږي په همدې ترتیب مخ ته ځي .

- قیمت لوړ شي او عرضه پخوانۍ وي

في کیلو ګرام قیمت	عرضه
20 افغانۍ	100 کیلو ګرام
25 افغانۍ	100 کیلو ګرام
30 افغانۍ	100 کیلو ګرام

په پورتني جدول کې تاسو ګورئ چې د توکو عرضه ثابته ده او قیمت د تغیر په حال کې ځکه کله چې قیمت 20 افغانۍ وي عرضه 100 کیلو ګرامه قیمت لوړیږي خو عرضه بیا هم ثابته ده په همدې ترتیب قیمت لوړیږي خو عرضه ثابته ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

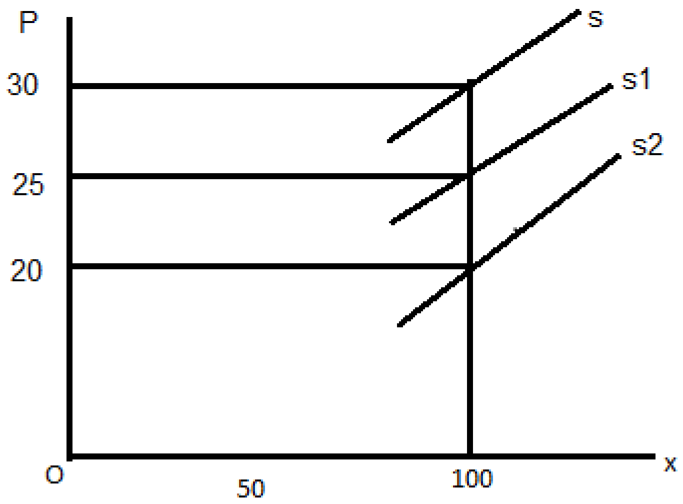

په پورتني ګراف کې تاسو وينئ کله چې قيمت 20 افغانۍ وي عرضه 100 کيلو ګرامه او د عرضې ګراف s2 کې وي خو کله چې قيمت 25 کيږي عرضه خو ثابته ده د عرضې ګراف له s2 څخه s1 ته پورته کيږي په همدې ترتيب نور هم پورته ځي .

په عرضې کې د تغيراتو سببونه **Causes of Changes in Supply**

1. په عرضه کې پراختيا او راټوليدل :په عرضه کې پراختيا او راټوليدل په قيمت پورې اړه لري کله چې د توکو قيمت لوړ شي نو په عرضه کې زياتوالی راځي چې دې ته د عرضې پراختيا وايي ددې برعکس کله چې د توکو قيمت ټيټ شي نو عرضه هم ورسره کميږي چې دې ته د عرضې راټوليدل وايي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

2. د عرضې دلوړېدلو او ټيټېدلو سببونه : د عرضې لوړېدل او ټيټېدل لاندې سببونه لري :

- توليد لګښت : که د توکو د توليد په لګښت کې زياتوالی راشي او قيمت پخوانی وي نو عرضه يې کمېږي د دې برعکس که د توکو د توليد په لګښت کې کمښت راشي او قيمت پخوانی وي نو عرضه يې ډيرېږي .د توکو د توليد د لګښت د ډيرښت سببونه بيلابيل دي چې يو سبب يې د اومو موادو د بيې لوړوالی دی.
- طبيعي عناصر : د کرنيز توکو توليد ډيری وخت په طبيعي عناصرو پورې انحصار وي که په هيواد کې وخت په وخت باران وي ،طبيعي افات شتون ونلري په کرنه کې له ښې کيمياوي سرې ګټه واخيستل شي نو کرنيز توليدات ډيرېږي .که په بازار کې د کرنيزو توکو قيمت لوړ نه شي خوبيا يې هم عرضه ډیرېږي . د دې برعکس که طبيعي حالت ښه نه وي نو د کرنيزو توکو توليد کميږي .په بازار کې د قيمت په نه تغير سره بيا هم د توکو عرضه کميږي.
- بد امنې : د بد امنی او خرابو حالاتو په وخت کې هم د توکو عرضه کميږي د مثال په توګه د جنګ په وخت کې د لومړنيو توکو کمښت په دې وخت کې ځينې کمپنۍ خپل توليدات بندوي او ځينې کمپنۍ جنګي وسايل جوړ وي په دې وخت کې د توکو قيمت تغير نه خوري خو عرضه يې کميږي د دې تر څنګ د قيمتونو په لوړو الي سره بيا هم عرضه کميږي .
- د کانونو کشفول : په هيواد کې د نوو کانونو له کشفولو سره د توکو په عرضه کې تغير راځي د ساري په ډول کله چې يو هيواد اومه مواد له بهر څخه را

(c) ketabton.com: The Digital Library

واردوي خو کله چې همدا مواد په هیواد کې پیدا کیږي نو د توکو د تولید په لګښت کې کموالی راځي په پخواني قیمت ډیر توکي تولیدیږي او عرضه یې هم ډیریږي .

- د لیږد رالیږد د عصري وسایلو شتون : د لیږد رالیږد د عصري وسایلو په شتون سره د توکو په لګښت کې کمښت راځي چې د توکو په عرضه کې ډیریښت راځي په دې صورت کې که د توکو قیمت لوړ هم نشي نو په عرضه کې ډیریښت راځي او دد برعکس که ښه وسایل ونه لري نو د توکو لګښت کې ډیر والي راځي او عرضه یې کمیږي .
- مالیه : که په هیواد کې په کورنیو توکو مالیه لوړه شي نو عرضه یې کمیږي او که مالیه ټیټه شي عرضه یې ډیریږي.
- تولید طریقه : که چیرته د تولید طریقه سمه وي نو د توکو تولید لګښت کې کموالی راځي ،که قیمت لوړ هم نشي نو عرضه یې ډیریږي .
- د ځینو کمپنیو یو ځای والی : ځیني وخت د یو توکي د تولید لپاره یو څو کمپنۍ سره یو ځای کیږي او دا توکی په یو معین مقدار تولیدوي . د توکو قیمت لوړیږي د قیمت په لوړوالي سره سره بیا هم عرضه نه ډیریږي .
- وارداتي پالیسۍ : حکومت ځینې وخت خپله وارداتي پالیسۍ ته تغیر ورکوي په وارداتو لوړه مالیه وضعه کوي چې ورسره وارداتي توکي کمیږي که قیمتونه پخواني وي خو بیا هم عرضه کمیږي د دې برعکس که حکومت د ازادۍ سوداګرۍ پالیسۍ وضعه کړي نو واردات لوړیږي که قیمت پخوانۍ هم وي خو عرضه ډیریږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د هیواد وضعیت : که یو هیواد سیاسي ثبات ونلري هلته توکي په لږه پیمانه تولیدیږي چې عرضه یې هم کمه وي خو په هیواد کې سیاسي ثبات وي امن شتون ولري نو کارګران له زړه نه کار کوي د توکو عرضه هم ډیریږي .

د عرضې ارتجاعیت **Elasticity of Supply**: د عرضې د قانون پر اساس که د یو توکي قیمت لوړ شي عرضه یې هم لوړیږي او د دې برعکس که قیمت یې ټیټ شي عرضه یې هم کمیږي د عرضې هغه ځانګړتیا چې د قیمت د تغیر په وجه اغیزمن کیږي د عرضې ارتجاعیت ورته وایي یا د یو توکي هغه ځانګړتیا چې د قیمت په تغیر سره په عرضې یې کې تغیر راشي که د یو توکي د قیمت په تغیر سره په عرضې کې تغیرات راشي نو موږ بیا وایو چې دا توکی ډیر ارتجاعیت لري او که د کوم توکي په قیمت کې تغیر مګر په عرضې کې تغیر رانه شي نو موږ بیا وایو چې دا توکی ارتجاعیت نلري. د عرضې ارتجاعیت لاندې درې ډولونه لري :

1. ډیره ارتجاعیت لرونکې عرضه **More elsatic supply**: کله چې په قیمت کې ډیر لږ تغیر راشي او په عرضې کې زیات تغیر راشي دې ډول عرضې ته ډیره ارتجاعیت لرونکي عرضه وایي مانا دا چې که قیمت ډیر لږ ټیټ شي عرضه ورسره ډیره زیاته کمه شي اویا قیمت لږ لوړ شي خو په عرضې کې ډیر زیات ډیروالی راشي . کولای شو په لاندې جدول کې وګورو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

في ټن قيمت	عرضه
7500 افغانۍ	100 ټنه
7400 افغانۍ	50 ټنه
7300 افغانۍ	10 ټنه

په پورتني جدول کې ګورئ کله چې قيمت 7500 افغانۍ وي نو عرضه 100 ټنه وي خو کله چې قيمت ډير لږ ټيټيږي له 7500 څخه 7400 ته کيږي نو په عرضه کې ډير زيات تغيرات راځي او عرضه 50 ټنو ته راښکته کيږي .

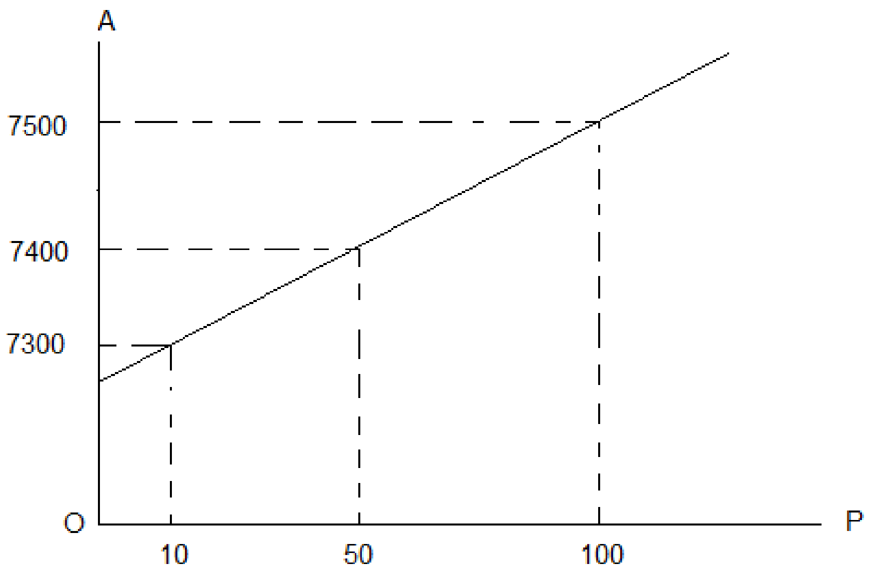

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ګراف کې تاسو ګورئ چې د قيت په لږ تغير سره په عرضه کې ډير تغير راځي کله چې قيمت 7300 افغانۍ وي عرضه 10 ټنه خو کله چې قيمت ډير لږ تغير کوي 7400 ته لوړ شي نو عرضه 50 ټنو ته لوړيږي .

2. لږه ارتجاعيت لرونکې عرضه Less elastic supply: کله چې په قيمت کې ډير تغير راشي خو په عرضې کې ډير تغير رانشي نو دې ډول عرضې ته لږه ارتجاعيت لرونکې عرضه وايي مانا دا چې قيمت ډير زيات ټيټ شي خو عرضه ډيره لږه کمه شي لاندې جدول ته ځير شئ :

في ټن قيمت	عرضه
500 افغانۍ	100 ټن
300 افغانۍ	90 ټن
100 افغانۍ	80 ټن

پورتني جدول ته ځير شئ کله چې قيمت 500 افغانۍ وي نو عرضه 100 ټنه ده خو کله چې قيمت له 500 افغانيو څخه 300 افغانۍ کيږي عرضه ورسره ډيره لږ تغير کوي عرضه يوازې له 100 څخه 90 ته راټيټيږي ياني ډيرلږ تغير خوري .

(c) ketabton.com: The Digital Library

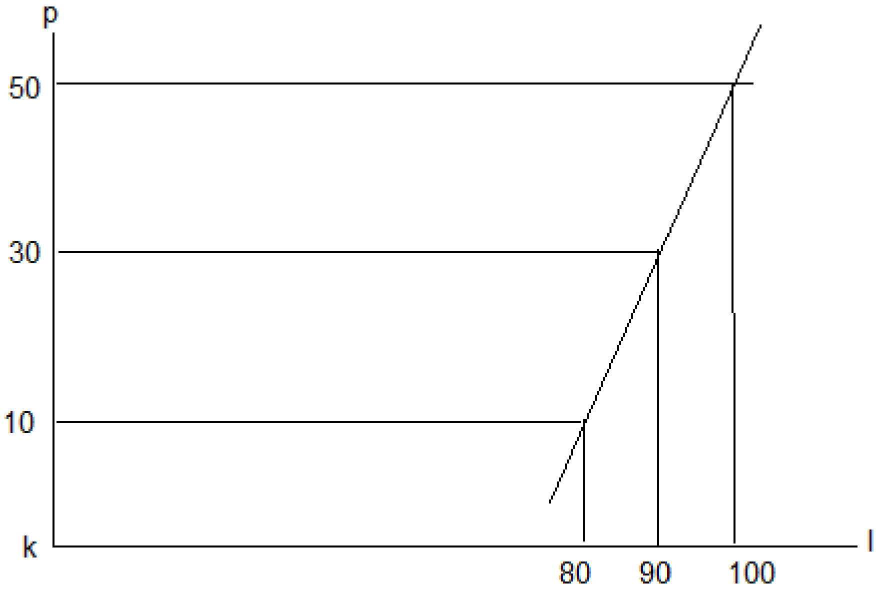

په پورتني ګراف کې تاسو ګورئ چې کله قیمت 10 افغانۍ وي عرضه 80 کیلو خو کله چې قیمت ډیر لوړیږي یانې 30 افغانیو ته لوړ شي نو عرضه ورسره ډیر لږ تغیر کوي له 80 څخه 90 کیلو ګرامو ته لوړیږي.

3. برابره ارتجاعیت لرونکې عرضه : که په عرضه او قیمت کې په یو نسبت تغیر راشي دې ډول عرضې ته برابره ارتجاعیت لرونکې عرضه وایي مانا دا چې که په قیمت کې دوه برابره زیاتوالی راشي په عرضې کې هم دوه برابره ډیرښت راشي .

لاندې جدول ته ځیر شئ :

(c) ketabton.com: The Digital Library

في ټن قيمت	عرضه
500 افغانۍ	100 ټنه
1000 افغانۍ	200 ټنه
3000 افغانۍ	600 ټنه

په جدول کې ګورئ چې کله قيمت 500 افغانۍ وي نو عرضه 100 ټنه خو کله چې قيمت 1000 افغانۍ کيږي عرضه ورسره مساوي لوړيږي 200 ټنو ته لوړيږي ياني قيمت او عرضه په يو نسبت تغير خوري.

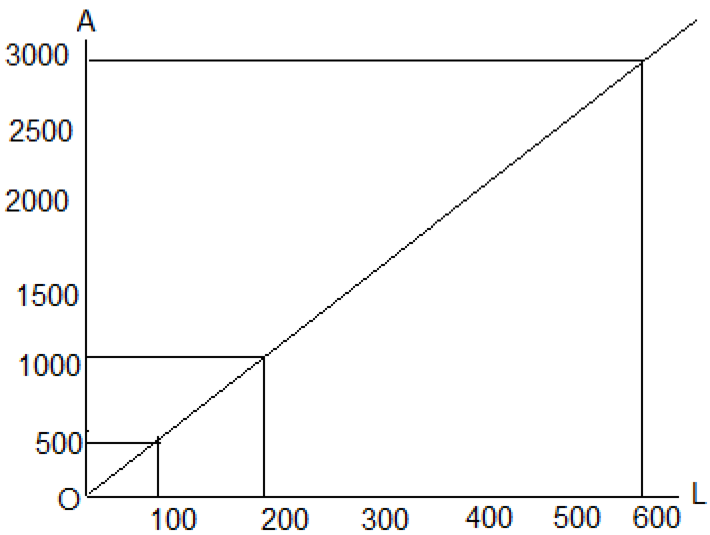

(c) ketabton.com: The Digital Library

په همدې ډول په ګراف کې هم تاسو ګورئ چې قیمت 500 افغانۍ وي نو عرضه 100 ټنه او کله چې 1000 افغانۍ شي قیمت عرضه 200 ټنو ته لوړیږي یانې د قیمت او عرضې د تغیر نسبت سره مساوي وي.

د عرضې د ارتجاعیت اندازه ګیري:

د له یو سره برابر ارتجاعیت: کله چې د یو توکي په عرضه کې د قیمت د تغیر په نسبت تغیر راشي دې ډول عرضې ته د یو سره برابر ارتجاعیت وایي د ساري په توګه د غنم قیمت د پخوا په نسبت نیم شوی او عرضه یې هم نیمه شوې ده کولای شو په لاندې جدول کې ښه روښانه کړو:

د فی ټن قیمت	عرضه
500 افغانۍ	100 ټنه
1000 افغانۍ	200 ټنه
3000 افغانۍ	600 ټنه

په پورتني جدول کې مورږ او تاسو وینو چې کله قیمت 500 افغانۍ وي نو عرضه 100 ټنه وي خو کله چې قیمت 1000 افغانۍ شي عرضه هم ورسره 200 ټنو ته لوړه شي د دې خبرې مطلب دا چې په قیمت او عرضه کې یو شان تغیرات راځي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او یا په قیمت او عرضه کې مساوي تغیرات راځي .کولای شو په لاندې ګراف کې ښه روښانه کړو :

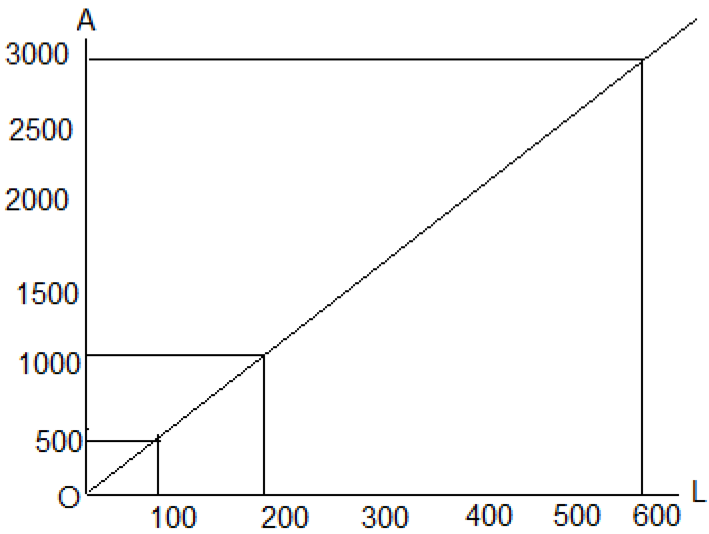

➢ له یوځخه کم ارتجاعیت : کله چې د یو توکي په عرضې کې د قیمت د تغیر په نسبت کم وي یا د یو توکي قیمت لوړ شي خو په عرضه کې لږ ډیروالی راشي دې ډول عرضې ته له یو څخه کم ارتجاعیت. وایي لکه په جدول کې :

د فی ټن قیمت	عرضه
500 افغانۍ	**100** ټنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

250 افغانۍ	90 ټنه
150 افغانۍ	80 ټنه

په جدول کې مووږ تاسو وينو چې کله قيمت 500 افغانۍ وي د توکو عرضه 100 ټنه خو کله چې قيمت ډير تغير خوري له 500 افغانيو څخه 250 افغانيو ته راټيټيږي عرضه ورسره ډير لږ تغير خوري له 100 ټنو څخه 90 ټنو ته راښکته کيږي . چې دې ډول ارتجاعيت ته له يو څخه کم ارتجاعت وايي چې په لاندې ګراف کې هم روښانه شوی .

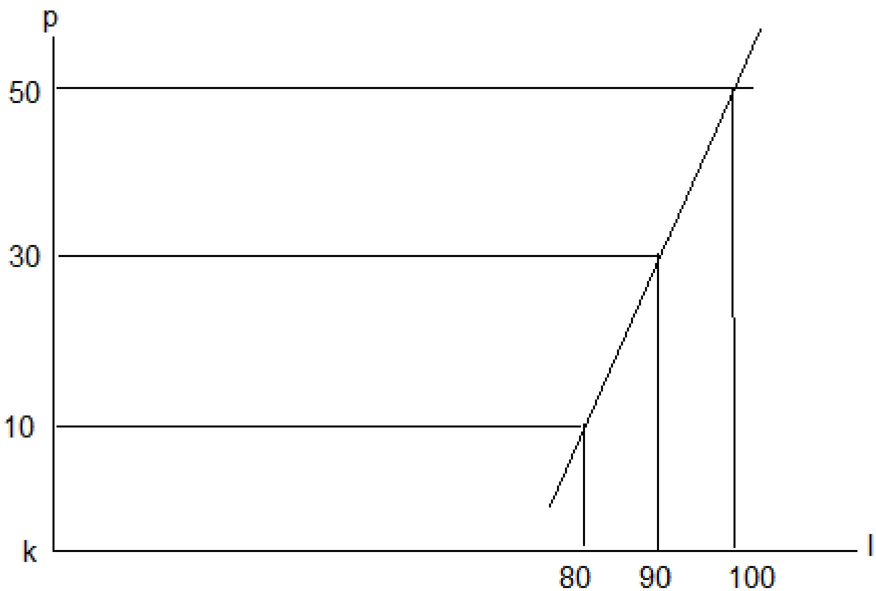

(c) ketabton.com: The Digital Library

له یو څخه ډېر ارتجاعیت: کله چې د یو توکي عرضه د قیمت د تغیر له نسبت څخه لوړه وي دې ډول ارتجاعیت له یو څخه ډېر ارتجاعیت وایي لاندې جدول ته ځیر شئ:

د في ټن قیمت	عرضه
50 افغانۍ	100 ټنه
25 افغانۍ	40 ټنه
15 افغانۍ	20 ټنه

په جدول کې ښکاري کله چې قیمت 50 افغانۍ وي عرضه 100 ټنه خو کله چې قیمت تغیر خوري 25 افغانیو ته راښکته کیږي عرضه ورسره ډېره تغیر خوري له 100 ټنو څخه 40 ټنو ته راښکته کیږي.

د عرضې د ارتجاعیت د اندازه ګیرۍ دویمه طریقه (حسابي فورمول):

د عرضې ارتجاعیت = په عرضې کې تغیر/ عرضه ÷ په قیمت کې تغیر/قیمت

او یا

د عرضې ارتجاعیت = په عرضې کې تغیر / عرضه × قیمت/ په قیمت کې تغیر

د پورتنیو فورمولو د وضاحت لپاره لاندې جدول ته ځیر شئ:

شمیره	في ټن قیمت	عرضه
لومړی قیمت	50 افغانۍ	100 ټنه
دویم قیمت	25 افغانۍ	50 ټنه
دریم قیمت	20 افغانۍ	25 ټنه
څلورم قیمت	10 افغانۍ	20 ټنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فورمول تطبیق :

a) $1.00 = 25/50 \times 100/50$

b) $2.50 = 5/25 \times 50/25$

c) $0.50 = 10/20 \times 20/5$

د فورم له تطبیق وروسته که ځواب له یوه سره برابر راغلو نو مانا دا چې ارتجاعیت له یو سره برابر دی او که کوچنې راغلو له یو څخه کوچنې او که لوړ شو نو له یوه څخه لوړ دی .

i. په لومړي او دويم قیمت ارتجاعیت له یو سره برابر دی
ii. په دويم او دریيم قیمت ارتجاعیت یو څخه لوړ دی
iii. په دریيم او څلورم قیمت ارتجاعیت له یو څخه کوچنی دی

د عرضې د ارتجاعیت عوامل : د ځینو توکو د عرضې ارتجاعیت ډیر وي او د ځینو توکو ارتجاعیت کم وي د بیلابیلو توکو د عرضې ارتجاعیت په لاندې عواملو پورې تړاو لري :

- د توکي بڼه : هغه توکي چې ژر له منځه ځي د هغوی د عرضې ارتجاعیت کم وي ځکه که دا توکي خرڅ نه شي له منځه ځی نو که قیمت هر څومره ټیټ شي د هغوی خرڅول پکار دي لکه شیدې ،ترکاري او نور . ددې په مقابل کې هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

توکي چې ژر نه خرابیږي دهغوی د عرضې ارتجاعیت ډیر وي ځکه د قیمت په ټیټ والي سره کولای شو چې زیرمه یې کړو او په عرضې کې لږوالی هم راولو .

- د تولید لګښت : که د یو توکي په تولید کې ډیر لږ ډیربښت راشي او لګښت پرې ډیر راشي او د قیمت ډیروالی دا لګښت پوره نه کړي نو ددې توکي ارتجاعیت کم دی ددې برعکس که د یو توکي په ډیر تولید کې او لګښت پرې کم راشي او قیمت کې ډیر پوره شي نو ددې توکي ارتجاعیت لوړ دی.
- د تولید طریقه : هغه توکي چې په اسانۍ سره تولیدیږي نو د هغوی ارتجاعیت ډیر وي ځکه د قیمت په تغیر سره په عرضه کې هم تغیر راځي او هغه توکي چې په پیچیده طریقې سره پیدا کیږي ارتجاعیت یې هم کم وي .
- د تولید قوانین : هغه توکي چې د ډیربښت د قانون پر اساس تولیدیږي د هغوی ارتجاعیت ډیر وي ځکه د قیمت په لوړوالي سره متشبث هڅه کوي تر څو ډیره ګټه تر لاسه کړي نو په څمکه تولید ډیروي ددې برعکس هغه توکي چې د لګښتونو ډیربښت د قانون په وسیله پیدا کیږي کم ارتجاعیت لري .
- د تولید وخت : هغه توکي چې په لږ وخت تولیدیږي نو د هغو د عرضې ارتجاعیت لوړ وي او هغه توکي چې تولید یې ډیر وي د عرضې ارتجاعیت یې هم کوچنی وي ځکه کله چې قیمت لوړ شي هغه ژر نه تولیدیږي .
- د پانګې اړتیا : د هغو توکو تولید چې ډیرې پانګې ته اړتیا لري د هغوی د عرضې ارتجاعیت هم کم وي لکه د الوتکو جوړول ځکه د الوتکو په قیمت کې که لوړوالی راشي ته مجبور یې نوې کارخانه جوړه کړې چې ډیرې پانګې ته اړتیا ده او همداسې که قیمت یې ټیټ شي بیا هم کمیدای نه شي ځکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کارخانې په جوړېدو ډېر پانګه لګېدلې ده نو ځکه د عرضې ارتجاعیت هم کم وي د دې برعکس هغه توکو تولید چې لږې پانګې ته اړتیا لري د عرضې ارتجاعیت یې لوړ دی ځکه که قیمت لوړ شي ډېر توکو د تولیدو امکان وي.

ځلورم څپرکی

بازار Market

په ټولیز ډول بازار هغه ځای ته ویل کیږي چې خلک د توکو د اخیستلو او خرڅولو لپاره پکې سره یو ځای کیږي د ساري په ډول لکه د غلو بازار، ترکاري بازار، میوو بازار. خو د اقتصاد په علم کې بازار په پراخه توګه تر مطالعې لاندې نیول کیږي د اقتصاد په علم کې بازار کوم ځانګړي ځای ته نه ویل کیږي چې توکي په کې خرڅول یا اخیستل کیږي بلکې په دې کې ټولې هغه سیمې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخيلي دي چې د اخيستونکي او خرڅونکي تر منځ په مخامخ ډول اړيکه نيول کيږي او د يو توکي قيمت په معين وخت کې ټاکل کيږي دا اړينه نه ده چې اخيستونکی او خرڅونکی د يو بل سره وګوري بلکې کولای شي د تيلفون ،ليک او نورو لارو څخه اړيکه ونيسي

فرانسوي عالم ښاغلي "کرنات "بازار داسې تعريف کړی :له بازار څخه موخه هغه ځای نه دی چېرته چې اخيستونکي او خرڅوونکي سره يو ځای کيږي بلکې له بازار څخه موخه ټولې هغه سيمې دي چې اخيستونکي او خرڅوونکي په ازاده توګه يو له بل سره ګوري د يو توکي قيمت ټاکي . همدرانګه پروفيسور" کلی(Clay) "د بازار په اړه وايي : بازار يو داسې ځای دی چې ديو توکي قيمت ټاکل کيږي او دهغه د ليږد لګښتونه اضافه وي.ددې تعريف وضاحت موږ داسې کوو د ساري په ډول که په لغمان ولايت کې د يو من وريجې بيه سل افغانۍ وي او په ننګرهار کې وريجې په يو سلولس افغانۍ وي که له لغمان څخه ننګرهارته د وريجو وړلو لپاره کرايه لس افغانۍ وي نو بيا په لغمان او ننګرهار کې د وريجو قيمت مساوي دی ځکه لس افغانۍ يې دليږد لګښت دی.

د بازار اړتياوې :

1. د توکي شتون : د بازار لپاره د توکي شتون اړين دی توکی بايد شتون ولري خيالي او فرضي نه وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

2. د اخیستونکي او خرڅوونکي ترمنځ اړیکه : د بازار لپاره دا هم اړینه ده چې باید د اخیستونکي او خرڅوونکي ترمنځ اړیکه شتون ولري که اړیکه د تیلفون ،لیک یا نورو له لارې وي د دوی ترمنځ د لیرېد لګښت په نظر کې نیولو سره د توکي قیمت یو شان وټاکي.

3. د اخیستونکي او خرڅوونکي شتون : د توکو دا خیستلو او خرڅولو لپاره د اخیستونکي او خرڅوونکي شتون اړین دی د اخیستونکي او خرڅونکي لپاره اړینه نه ده چې دواړه یو ځای وي کیدای شي چې یو په افغانستان او بل په هندوستان کې وي.

4. د ځای شتون : د بازار لپاره د ځای شتون اړین دی که هغه کلی ،بانډه ،ښار که هر ځای وي.

د بازار ډولونه : د بازار ډولونه د لاندې ځانګړتیاوو په اساس ویشل شوي دي :

- و خت په لحاظ
- د ځای په لحاظ
- د توکو په لحاظ
- د سودا پر اساس
- د سیالۍ په سبب

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې هريو يې په لاندې ډول تر څېړنې لاندې نيسو :

د وخت پر اساس : دو خت په لحاظ بازار درې ډولونه لري :

1) ورځنى بازار : که د يو توکي قيمت په يوه ورځ کې د عرضې او تقاضا په اساس ټاکل کيږي دې ډول بازار ته ورځني بازار وايي په ورځني بازار کې چې هر څومره توکي راوړل شي بايد په هماغه ورځ خرڅ شي ځکه که چيرته توکي دويمې ورځې ته پاتې شي نو بيا له منځه ځي او يا په ډير ټيټ قيمت خرڅيږي د ساري په ډول غوښې ،ترکاري او نورو بازارونه په ورځني بازار کې د توکو عرضه محدوده وي که تقاضا لوړه شي نو قيمت پورته ځي او که تقاضا کمه شي قيمت ورسره ټيټيږي.

2) لنډمهاله بازار : دا ډول بازار د څو اونيو او مياشتو لپاره وي په دې ډول بازار کې د توکو عرضه په بيلا بيلو لارو کميږي او ډيريږي په دې ډول بازار کې د توکو قيمت د لنډ مهالې عرضې او تقاضا په اساس ټاکل کيږي لکه څرنګه چې پوهيږئ په دې ډول بازار کې وخت کم وي او د توليد په عواملو کې زياتوالى نه شي راتلاى نو د تقاضا زياتوالى په قيمت ډيره اغيزه لري.

3) اوږد مهاله بازار : په دې ډول بازارونو کې د توکو عرضه هر څومره چې وغواړو کمه يا ډيره کړو په دې وخت نوې کارخانې هم جوړيږي ،نوي ماشينونه او نوي تعميرونه هم جوړيدلى شي چې د څو کالو وي د دې ډول بازارونو د عرضې او تقاضا توازن د اوږد وخت لپاره وي او کوم قيمت چې وټاکل شي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېروخت لپاره وي په اوږد مهاله بازار کې د توکو عرضه د قيمت تعين باندې ډېره اغيزه لري.

د ځای پر اساس د بازار ډولونه

1) سيمه ايز بازار : که د يو توکي د خرڅلاو ځای د توليد په ځای يا په نژدې سيمه کې وي دې ډول بازار ته سيمه ايز بازار وايي چې يوې ځانګړې سيمې پورې تړلی وي مثلا د کبانو بازار،ترکاري اونور د سيمه ايز بازار ځانګړتياوې په لاندې ډول دي :

- په دې ډول بازار کې زيان منونکي توکي (شيدې، کبان، ترکاري) اخيستل او خرڅول کيږي .
- د داسې توکو اخيستل او خرڅول په کې کيږي چې د خلکو په دود دستور برابر وي .
- په دې ډول بازار کې سيمه ايز خلک د توکو اخيستل او خر څول تر سره کوي د نورو ځايو خلک په کې ګډون نه کوي .

ملي بازار : که د يو توکي اخيستل او خرڅول د يو هيواد په داخل کې ترسره کيږي نو دې ډول بازار ته ملي بازار وايي چې لاندې ځانګړتياوې لري :

(c) ketabton.com: The Digital Library

- اخیستونکی او خرڅوونکي دواړه په یوه هیواد پورې اړه لري بهرني وګړي په کې ګډون نه شي کولای اوپه خپل منځ کې په ازاده توګه یو بل سره ګوري د قیمت په ټاکلو کې یو له بل سره سیالي کوي .

- په دې ډول بازار کې داسې توکي اخیستل او خرڅول کیږي چې مشتریان یې کورنۍ وي .

نړیوال بازار : که د کوم توکي د اخیستلو او خرڅولو ځای ټوله نړۍ وي او نړیوال اخیستونکي او خرڅوونکي یې پیري دې ډول بازار ته نړیوال بازار وایي په دې ډول بازار کې توکو ته په ټوله نړۍ کې تقاضا شتون لري د ساري په ډول سره ،سپین زر ،تیل او نور نړیوال بازار لاندې ځانګړتیاوې لري :

- په نړیوال بازار کې پایداره او قیمتي توکي اخیستل او خرڅول کیږي .

- په نړیوال بازار کې داسې توکي اخیستل او خرڅول کیږي چې په ټوله نړۍ کې تقاضا ولري .

- په نړیوال بازار کې د بیلابیلو هیوادونو اخیستونکي او خرڅوونکي د قیمت په ټاکلو کې سیالی تر سره کوي .

د توکو په اساس د بازار ډولونه :

عمومي بازار : داسې بازار چې بیلابیل توکي په کې اخیستل او خرڅول کیږي د ساری په ډول زموږ په هیواد کې د ولسوالیو بازار ونه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړی بازار : په ځانګړي بازار کې داسې توکي خرڅول کیږي چې یو ډول نوعیت ولري د ساري په ډول د میوې بازار، غلې بازار او نور.

نمونه يي بازار : په دې ډول بازار کې د دې پر ځای چې ټول توکي بازار ته راوړل شي یوازې د توکو نمونې راوړي په دې ډول بازار کې کرنیز او اومه مواد ډیر اخیستل او خرڅول کیږي.

درجه بندۍ بازار : دا ډول بازار د نمونه يي بازار پرمختللی ډول دی چې په دې ډول بازار کې د توکو نمونې ته هم اړتیا نه شته بلکې د توکو درجه بندي کوي د ساري په ډول پاک یا ناپاکه غنم، غټې یا نرۍ وريجې .

د سوداګرۍ په لحاظ د بازار ډولونه :

ټول پلوري: داسې بازار چې توکي په پراخه پیمانه اخلي او خرڅوي يې .

ټوک پلوري : په دا ډول بازار کې توکي په لږه پیمانه اخلي او خرڅوی چې ښه بیلګه يې زموږ او ستاسو شاوخوا هټۍ دي .

د سیالۍ پر اساس د بازار ډولونه په لاندې ډول دي:

د مکملې سیالۍ بازار : په دې ډول بازار کې د اخیستونکي او خرڅونکو شمیر ډیر وي ،د بازار په هکله پوره معلومات لري، په بازار کې په مکمله توګه سیالۍ شتون لري نو له دې کبله د یو توکي قیمت په یو وخت کې ټاکل کیږي چې لاندې ځانګړتیاوې لري :

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په دې ډول بازارکې د اخیستونکو او خرڅونکو شمیر ډیر وي
- اخیستونکي او خرڅوونکي ته د بازار په هکله مکمل معلومات وي .
- په دې ډول بازارکې یو ډول توکي اخیستل او خرڅول کیږي .
- اخیستونکي او خرڅوونکي په اخیستلو او خرڅوولو کې یو له بل سره سیالی کوي .
- په دې ډول بازا رکې د یوشي قیمت په یو وخت کې یو شان ټاکل کیږي .
- ازاده مداخله : سیالی هغه وخت زور نیسي چې د نوو کمپنیو داخلیدل بازار ته او د زړو په وتلو هیڅ ډول پابندي نه وي او هیڅ هڅیوال زیات قیمت نه شي اخیستلای.
- د تولید د وسایلو لیږد : په سیالی کې اړینه ده چې تولید عوامل په مکمله توګه د لیږد وړ وي د پانګې لیږد له یو ځایه بل ځای ته د مزدور لیږد له یو ځایه څخه بل ځای ته که په هر ځای کې ګټه وي موږ په اسانی سره وکولای شو چې ګټې ځای ته د تولید عوامل ولیږدوو زموږ په عملي ژوند کې مکمل بازار شتون نه لري ځکه ددغه ټول شرایط په یو وخت کې شتون ناممکنه دي.

نامکمله بازار : غیرمکمل بازار هغه وخت پیدا کیږي چې د اخیستونکو او خرڅوونکو شمیر لږ وي په خپل منځ کې د لیدو ازادي ونه لري او نه د بازار به اړه بشپړ معلومات لري د توکو په لیږ رالیږد کې خنډونه شتون ولري

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخیستونکی د توکو اخیستو په وخت کې معیار په نظر کې نه نیسي . نو له دې کبله د توکو قیمت په یو وخت کې بیلابیل وي .

د نامکمل بازار ځانګړتیاوې :

- په دې ډول بازار کې د اخیستونکو او خرڅوونکو شمیر کم وي .
- اخیستونکو او خرڅوونکو ته د بازار په اړه پوره معلومات نه لري .
- په دې بازار کې د یو توکي قیمت په یو وخت کې بیلابیل وي .
- د تولید د عواملو په لیږد بندیز : په بعضې وختونو کې حکومت د تولید په عواملو بندیز لګوي چې دهغوی تبادله په ازاده توګه نه ترسره کیږي د نامکمل بازار ډولونه په لاندې ډول دي :

I. دوجاره (Duopoly) : کله چې د توکو عرضه ددو کمپنیو په لاس وي دا ډول بازار ته دوجاره وایي هره کمپنۍ د عرضې یوه لویه برخه تهیه کوي که هغه په عرضه کې کموالي راولي نو قیمت لوړیږي او که عرضه ډیره کړي قیمت ورسره ټیټیږي .که دواړو کمپنیو د تولید شوی توکو نوعیت یو شان وي نو دې ته خالصه دوجاره وایي او که توپیر ولري نو دې ته توپیري اجاره وایي .

II. څو جاره (Oligopoly) : کله چې د یو توکي عرضه د دریو څخه تر اوو کمپنۍ تر سره کوي نو دې ډول بازار ته څو جاره وایي په څو جاره کې د یوې کمپنۍ حیثیت نسبت دوجارې ته ضعیفه وي لیکن بیا هم که په عرضه کې تغیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

راشي قېمت حتماً اغيزمن کيږي .که ټولې کمپنۍ يو توکی توليدوي نو هغه ته خالصه څوجاره وايي او که د توکو نوعيت توپير ولري نو هغې ته توپير څو جاره وايي .

III. اجاره دارانه سيالۍ : که چيرته د توليدونکو او خرڅوونکو کمپنيو شمير ډير وي او هر کمپنۍ د خپل سوداګريز نښان سره بازار ته توکي عرضه کوي او د ټولو کمپنيو توکي يو له بل سره په مکمله توګه توپير لري چې دې ډول ته اجاره دارانه سيالۍ وايي .

اجاره داري : که په يو بازار کې توليدونکې او پلورنکې يوه کمپنۍ وي دې ډول بازار ته اجاره داري وايي د ساري په ډول په افغانستان کې بريښنا د افغانستان بريښنا شرکت په خلکو وويشي او هغه بل سيال نه لري . .چې لاندې ځانګړتياوې لري :

- د توکو پيدا کوونکې او خرڅونکې يوه کمپنۍ وي .
- کوم شي چې پلورنکې د هغه په وړاندې سيالۍ شتون نه لري.
- د اجاره دار په خپله خوښه د توکي قيمت ټاکي .

د اجارې ډولونه په لاندې ډول دي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

طبيعي اجاره : په طبيعي لحاظ يوه سيمه د يو توكي په پيد كولو كې اجاره ولري د ساري په ډول لكه د افغانستان انار چې نوره نړۍ د افغانستان په څير انار نه لري .

قانوني اجاره : كه د يو هيواد قانون يو شخص يا اداري ته د يو توكي د اجارې صلاحيت وركړى وي تر څو په هغه برخه كې پرمختګ وكړي د ساري په ډول د يو كتاب ليكونكي لپاره د هغه دليكلو حقوق د كتاب ليكونكي پورې اړه لري .

ټولنيزه اجاره : ځيني وخت د ټولنې د پرمختګ لپاره د يو توكي د توليد او ويش اختيار يوې اداري ته وركول كيږي .

جوړه شوى اجاره : ځينې وختونه يو شمير متشبثين سره راټوليږي د اجارې يو ډول جوړوي چې دې ډول اجارې ته جوړه شوې اجاره وايي د ساري په ډول د ګرمې په موسم كې د يخ فابريكو ترمنځ ډيره سيالي او په دغې سيالې كې د دوى زيان وي نو ټول سره راټوليږي او يو څو كارخاني چلوي .جوړې شوې اجارې لاندې ډولونه لري :

پول (pool):كله چې متشبثين يا صنعتكاران د توكي د ترلاسه كولو قيمت يو ټاكي پول ورته وايي .

كارټل (Kartel) : كه صنعت كاران يا متشبثين بازار په خپل منځ كې وويشي او هر متشبث خپل د اخيستلو او خرڅولو حد وټاكي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترست (Trust): په دې ډول کې ټولې کمپنۍ خپل انفرادي حیثیت لمنځه وړي خپل ځانونه په لویه اداره مدغموي او هغه لویه اداره ټول کار مخ ته وړي.

د بازار پراختیا : د بازار له پراختیا څخه موخه هغه سیمه ده چې د توکي اخیستل او خرڅول په کې ترسره کیږي ،د ټولو توکو د بازار پراختیا یو شان نه وي د بعضې توکو بازار پراخه او د ځینو محدود وي د بیلا بیلو توکو د بازار پراختیا په لاندې عناصرو په پورې تړلې ده :

- توکي نوعیت : هغه توکي چې ډیر پایښت او قیمتي وي د هغوی بازار هم پراخه وي د ساري په ډول تیل ،ګاز سره او سپین زر ددې برعکس هغه توکي چې ژر خرابیږي د هغوی بازار محدود وي د ساري په ډول ترکاري ،کبان او نور.

- د تقاضا نوعیت :کومو توکي ته چې تقاضا ډیره وي نو بازار یې هم پراخه وي لکه تیل اوکه د کوم توکي تقاضا یوې سیمې پورې اړه لري نو بازار یې محدود وي.

- عرضې نوعیت : د کوم توکي عرضه چې د تقاضا په اساس پورته لاړه شي نو د هغه بازار هم پراخیږي او که عرضه د تقاضا مطابق لاړه نه شي د هغه بازار محدود وي.

- د لیږد رالیږد وسایل : د بازار پراختیا تر ډیره بریده د لیږد رالیږد په وسایلو پورې اړه لري که د یو هیواد دلیږد رالیږد وسایل نوي عصري وي په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسانۍ سره کولای شي توکي له يو ځای څخه بل ځای ته وليږدوي چې ورسره د توکو بازار پراختيا مومي .

- امنيت : که په يو هيواد کې امنيت ښه وي د جنګ خطر نه وي نو د توکو اخيستل او خرڅول پراخه توګه ترسره کيږي چې ورسره بازار هم پراختيا مومي .
- د حکومت پاليسی : که حکومت د ازادې سوداګرۍ پالسۍ څخه کار واخلي د توکو په صادرولو او واردولو پابندي نه وي په دې وخت کې بازار پراختيا مومي او که حکومت په سوداګرۍ بنديز لګوي نو بيا بازار پراختيا نه مومی .
- خبرتياوې : په تيلويزيون ،ورځپاڼو او نورو کې د توکو د خبرتياوو په خپره ولو سره د توکو بازار پراختيا مومي .
- د توليد طريقه : کوم توکي چې په نوو او ښه وسايلو توليد شي د هغوی بازار هم پراختيا مومي .
- د توليد اندازه : کوم توکي چې په ډيره پيمانه توليديږي د هغوی مصارف هم کوي او توليد ډير وي چې د ډير توليد لپاره د بازار لټول کيږي او ورسره بازار پراختيا مومي .

د بازار توازن

(c) ketabton.com: The Digital Library

Market Equilibrium

توازن هغه حالت ته ویل کیږي چې په هغې کې مخالف او موافق ځواکونه برابر وي او هغه عوامل چې تغیر راولي هغه بې اغیزې وي .په اقتصاد کې توازن په بازار کې د قیمت ټاکل دي قیمت هغه توازن دی چې عرضه او تقاضا سره برابرېږي د یو توکي د قیمت په ټاکلو کې عرضه او تقاضا مرکزي رول ترسره کوي .عرضه او تقاضا دوه مخالف ځواکونه دي د قیمت په زیاتوالي سره تقاضا کمیږي او عرضه ډیریږي ،د قیمت په ټیټوالي عرضه کمیږي او تقاضا ډیریږي کله چې د یو توکي عرضه او تقاضا سره برابره شي نو دبازار توازن یا د عرضې او تقاضا توازن یې بولي د دې توازن له کبله چې کوم قیمت ټاکل کیږي دې ته متوازن قیمت (Equilibrium Price) وایي .

د عرضې او تقاضا توازن یا د قیمت ټاکل : د قیمت ټاکل نظریه د لومړي ځل لپاره مشهور اقتصاد پوه ډاکتر الفرډ مارشل وړاندې کړه د دې نظریې پر اساس د یو توکي قیمت هغه وخت ټاکل کیږي چې د توکي عرضه او تقاضا سره برابره شي د عرضې او تقاضا په برابریدو سره قیمت ټاکل کیږي ډاکتر الفرد مارشل د لاندې مثال په وسیله دا واضیح کړي دي لکه څرنګه چې د یو توکي د پرې کولو لپاره د قیچې د دواړو خواوو تر منځ توازن اړین دی همداسې د قیمت د ټاکلو لپاره هم د توکي عرضې او تقاضا باید برابره شي . د تقاضا د قانون پر اساس که قیمت لوړ شي تقاضا کمیږي او د قیمت په ټیټ والي سره تقاضا ډیریږي او د عرضې د قانون پراساس که قیمت لوړ شي عرضه هم ډیریږي او که قیمت ټیټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي عرضه هم کمېږي . عرضه او تقاضا دوه متضاد قوتونه دي چې يو د بل خلاف کړنه تر سره کوي د قيمت په تغير سره چې په عرضه او تقاضا کې کوم تغير راځي دواړه قوتونه هڅه کوي چې يو له بل سره هم اهنګ شي کله چې دواړه قوتونه په يوه نقطه کې يو شان فشار ولري دې نقطې ته د توازن نقطه وايي . کولای شو په لاندې جدول کې ښه روښانه کړو :

في کيلو ګرام قيمت	د غوړويو تقاضا	د غوړيو عرضه
30 افغانۍ	6 کيلو ګرام	2 کيلو ګرام
35 افغانۍ	5 کيلو ګرام	3 کيلو ګرام
40 افغانۍ	4 کيلو ګرام	4 کيلو ګرام
45 افغانۍ	3 کيلو ګرام	5 کيلو ګرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

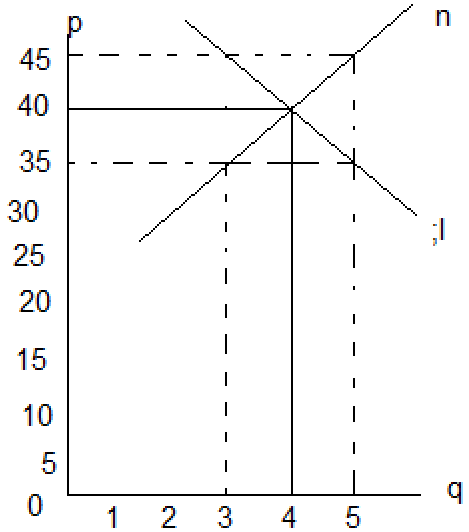

په پورتني جدول او ګراف کې تاسو ګورئ چې کله چې قیمت **35** افغاني وي نو عرضه درې کیلو ګرامه او تقاضا 5 کیلو ګرامه وي چې دلته عرضه تقاضا پر یو بل فشارونه واردوي متضاد قوتونه نه سره مساوي کیږي خو کله چې قیمت **40** افغانۍ شي د توکي تقاضا له 5 کیلو څخه څلور ته رابښکته کیږي او عرضه له دریو کیلو څخه څلور کیلو ته لوړیږي چې دواړه څلور کیږي دوه متضاد قوتونه سره مساوي کیږي چې دلته د توکي قیمت ټاکل کیږي او دې حالت د عرضې او تقاضا توازن وایي.

په توازن د عرضې او تقاضاد تغیر اغیزې:

د یو توکي قیمت د عرضې او تقاضا د برابریدو په وجه ټاکل کیږي او کله چې دا توازن بر قرار نه شي نو د عرضې او تقاضا قوتونه خپلې اغیزې ښيي او یو ځل

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا توزان ټاکي لیکن ځیني وخت د عرضې او تقاضا قوتونه د تیرې نقطې پر ځای نوې نقطه ټاکي او نوی قیمت ټاکل کیږي . په توازن د عرضې او تقاضا اغیزې په لاندې ډول دي :

1. د تقاضا د تغیر اغیزې : کله چې په عرضه کې تغیر رانه شي او تقاضا تغیر وخوري ورسره متوازن قیمت تغیر خوري د تقاضا په زیاتوالي سره د تقاضا کرښه پورته ځي د تقاضا په زیاتوالي سره متوازن قیمت لوړیږي ،خو کله چې تقاضا کمه شي متوازن قیمت او خرڅلاو کمیږي چې کولای شو په ګراف کې روښانه کړو :

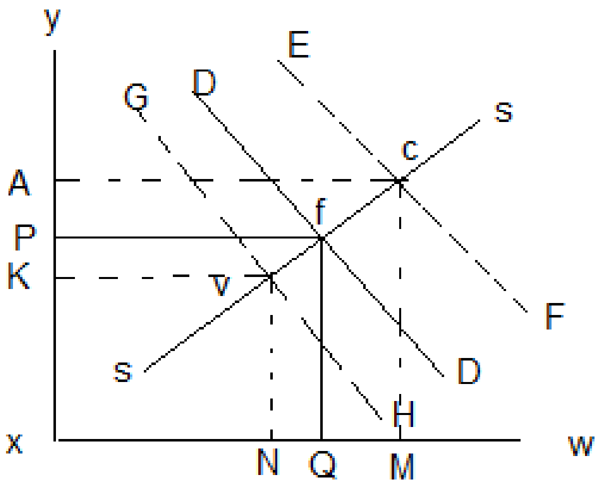

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو په پورتني ګراف کې دوه مستقیم خطونه د wx او xy ګورئ چې wx د عرضې مقدار او xy د تقاضا مقدار ښيي .DDد تقاضا مقدار او ssد عرضې مقدار چې دواړه د f په نقطه کې سره یو بل پرې کوي .چې همدا متوازن قیمت دی .خو کله چې عرضه پخوانۍ وي خو تقاضا کې ډیرښت راځي EFته رسیږي د عرضې خط په c کې سره پرې کوي چې له دې معلومیږي چې قیمت لوړیږي له fQثخه c M ته ځي او خر ثلاو له xQثخه xM لوړیږي .اوس که تقاضا د زیاتولاي پر ځاى کمه شي نو د تقاضا خط به له DD ثخه GH ته راښکته شي او د عرضې خط په v کې پرې کوي چې تقاضا د کموالي سره خرڅلا هم له QX ثخه NXته راښکته کیږي .

2. د عرضې د تغیر اغیزې : که تقاضا تغیر ونه خوري او په عرضه کې زیاتوالی راشي نو دوه ډوله اغیز لري : ۱- قیمت ټیټیږي ۲- خرڅلاومقدارلوړیږي . ددې برعکس که عرضه کمه شي قیمت لوړیږي اودخرڅلاومقدار کمیږي .لاندې ګراف ته ځیر شئ :

(c) ketabton.com: The Digital Library

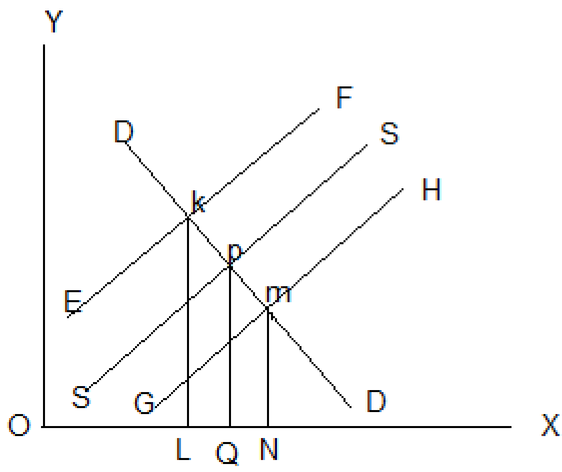

په پورتني ګراف کې تاسو ګورئ چې DDد تقاضا خط او SS د عرضې خط چې دواړه د P په نقطه کې یو بل پرې کوي او متوازن قیمت دی. اوس که تقاضا پخوانۍ وي او عرضه لوړه شي GH ته ورسیږي نو د تقاضا m نقطه کې پرې کوي چې نوی متوازن قیمت m ته کښته کیږي چې له Pڅخه کم دی خو خرڅلاو له OQ څخه ON ته لوړیږي. اوس که عرضه کمه شي نو خط له ssڅخه EF نقطې ته لوړیږي نو د تقاضا خط په k نقطه کې پرې کوي چې قیمت له p څخه k ته لوړیږي خو خرڅلاو له OQ څخه OL ته راټیټیږي.

په یو وخت کې د عرضې او تقاضا تغیر او په متوازن قیمت یې اغیز: ځینې وختونه عرضه او تقاضا په یو وخت کې تغیر غوري چې اوس موږ ګورو دغه تغیر په متوازن قیمت څومره اغیز لري چې دا اغیزې بېلابېلې بڼې لري:

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د عرضې په نسبت تقاضا کې ډېرښت : که چېرته په عرضه او تقاضا کې په یو وخت کې ډېرښت راشي او خو دا ډېرښت د عرضې په نسبت تقاضا کې ډېر وي نو قیمت ورسره لوړېږي او خرڅلاو هم ورسره ډېرښت پیدا کوي :

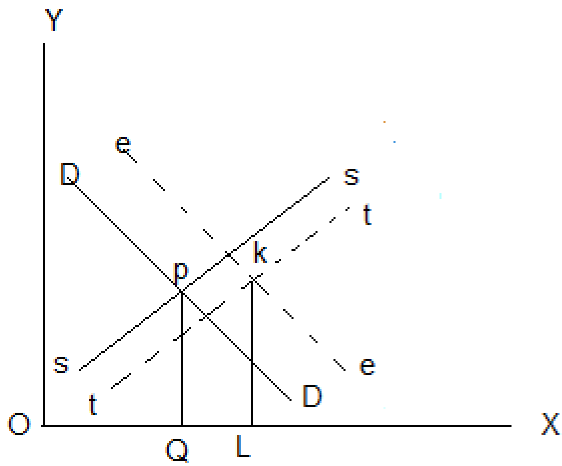

تاسو په پورتني ګراف کې ګورئ چې DD د تقاضا خط او SS د عرضې خط دی داوړه یو بل د P په نقطه کې پرې کوي چې متوازن قیمت ورته وایي اوس د عرضې نوی خط tt او د تقاضا ee دی چې د k په نقطه کې یو بل پرې کوي چې تاسو ګورئ چې د عرضې په نسبت په تقاضا کې ډېر زیاتوالی راغلی چې قیمت له P څخه لوړېږي k ته پورته کېږي او د خرڅلاو مقدار له OQ څخه OL ته لوړېږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

○ دعرضي په نسبت تقاضا کې کم کمښت : په دې برخه کې په عرضه تقاضا کې ډېرښت راځي خو دا ډېرښت عرضي نسبت تقاضا لوړوي چې متوازن قيمت کميږي او د خرڅلاو مقدار ډيريږي :

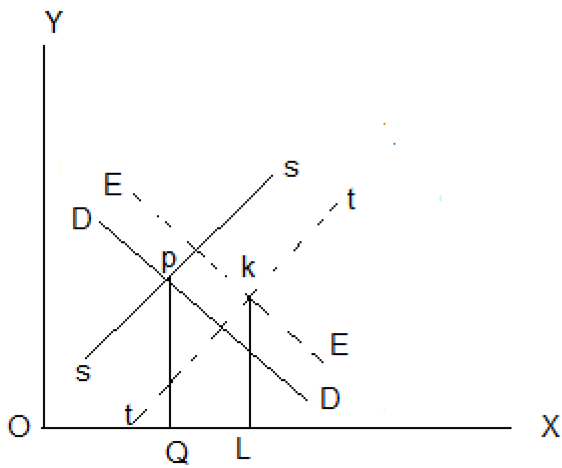

په پورتني ګراف کې وينی چې DD د تقاضا خط او ss د عرضي خط چې دواړه د p په نقطه کې یو بل پرې کوي چې متوازن قيمت دی .خو کله چې د عرضي په نسبت تقاضا کې کم کمښت راشي چې قيمت له Pڅخه را ټيټيږي k ته رسيږي چې خر څلاو له OQ څخه LO ته لوړيږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

○ په عرضې او تقاضا کې مساوي ډېربښت: کله چې عرضه او تقاضا مساوي ډېربښت وکړي څومره چې د عرضې په ګراف کې تغير راځي په همدې مقدار د تقاضا په مقدار کې هم ډېربښت راځي او لاسته راغلی قيمت په پخواني معيار وي لاندې ګراف ته ځير شی:

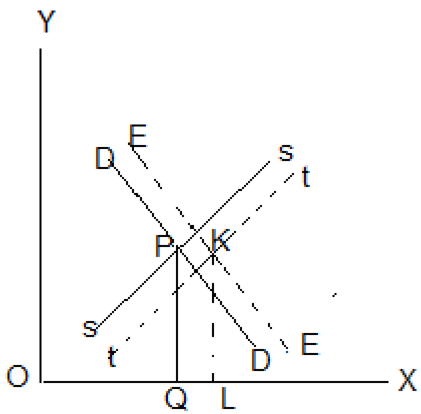

په پورتني ګراف کې تاسو ګورئ چې عرضه او تقاضا کې يو مساوي ډېربښت راغلی چې قيمت په پخواني معيار ټاکل کيږي P څخه k ليږد مومي خو په عرضه ا و تقاضا کې ډېربښت راځي OQ څخه OL ته لوړيږي.

○ د عرضې په نسبت په تقاضا کې ډېر کمښت: که د يو توکي په عرضې او تقاضا کې تغير راشي خو دا تغير د عرضې په نسبت تقاضا کې ډېر کم وي په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې وخت کې نود توکي قيمت ټيټيږي او د خر ځلاو مقدار هم کميږي لاندې ګراف ته ځير شئ :

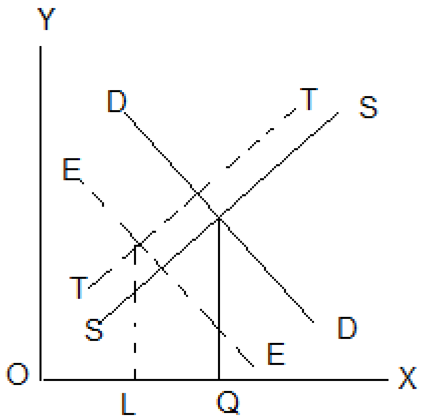

په ګراف کې تاسو وينئ چې DDد تقاضا خط او ss د عرضې خط په P يې يو بل پرې کوي او متوازن قيمت ټاکي .له دې وروسته د عرضې په نسبت تقاضا کې ډير کمښت راځي چې نوی قيمت K ته راښکته کيږي چې ورسره د خرځلاو مقدار له OQ څخه LO ته راښکته کيږي .

- د عرضې په نسبت تقاضا کې ډير کمښت : که په تقاضا کې د عرضې په نسبت ډير کمښت راشي قيمت ټيټيږي او د عرضې او تقاضا په مقدار کې هم کموالی راځي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

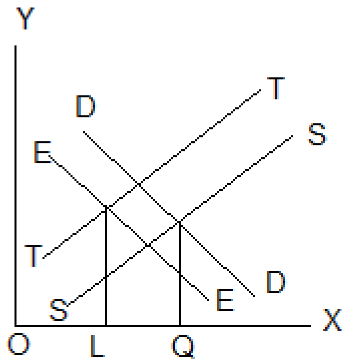

په پورتنی ګراف کې ګورئ چې د عرضې په نسبت تقاضا کې لږ کمښت راځي DD د تقاضا مقدار ss د عرضې مقدار دواړه د P په نقطه کې یو بل پرې کوي چې متوازن قیمت دی خو کله چې په عرضه کې کمښت راشي نو قیمت لوړېږي k ته رسیږي او خر څلاو له OQ څخه OL ته را ټیټیږي.

○ په عرضې او تقاضا کې مساوي کمښت : په عرضه او تقاضا کې مساوي کمښت لکه څرنګه په ګراف کې ښکاري په عرضه او تقاضا کې مساوي کمښت راشي قیمت په پخواني معیار ثابت پاتې کیږي خو د عرضې او تقاضا په مقدار کې کمښت راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

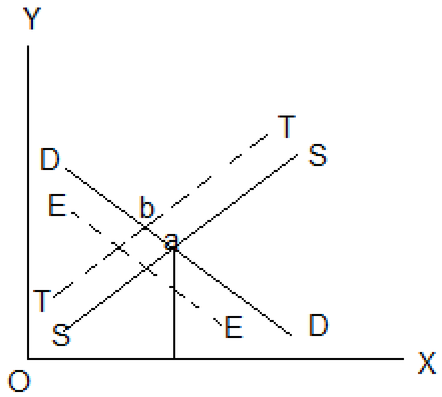

په پورتني ګراف کې ښکاري کله چې په عرضه او تقاضا کې مساوي کمښت راشي متوازن قیمت تغیر خوري دا قیمت د پخواني قیمت په معیار ټاکل کیږي یانې **b** قیمت د **a** په معیار ټاکل کیږي خو د عرضه او تقاضا په مقدار کمښت رامنځته کیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځليکونه

۱. ايوبي کندهاری،محمدنادر،اقتصادي نظريات،صحاف نشراتي موسسه،۱۴۲۴هـ ق
۲. ای ، حميد شاهد ،جزياتي معاشيات،علمي کتاب خانه ، لاهور،2007
۳. شيخ،محمد منظور علي،کتاب معاشيات،علمي کتاب خانه،لاهور،2005
۴. حسين، خادم،ابتدايي معاشيات، راو نويد عالم، فيصل اباد ، 2002
۵. الخطيب ، دکتور محمود(رحماني ،پوهندوی مولوي محمد شريف، من مبادئ الاقتصاد الاسلامي (د اسلامي اقتصاد اساسات)،رياض،1409 هـ ق ،1388 ه ش
۶. دولتشاهی ، دوکتر طهما سب محسم ، مباني علم اقتصاد ، جعفر يکرنگيان ، تهران ،1388
۷. موحد ، پوهنيار حسيب الله ، اقتصاد ميکرو (خرد) کابل ، 1385 ه ش

1. http://www.rohi.af/fullstory.php?id=13636(2011)
2. http://www.investopedia.com/terms/m/microeconomics.asp (2014)
3. http://economics.about.com/cs/studentresources/f/microeconomics.htm2014
4. http://www.investorwords.com/1396/demand.html2014
5. http://en.wikipedia.org/wiki/Supply_and_demand2014
6. http://smallbusiness.chron.com/economic-definition-four-factors-production-3941.html2014
7. http://www.businessdictionary.com/definition/cost.html 2014
8. http://www.investopedia.com/terms/l/land.asp2014

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library